

Undergangsfortællinger fra det 20. århundrede.
Udvalgte temaer fra Oswald Spenglers *Vesterlandets Undergang*.

Fra blomsterfrisen i Folketingets vandrehal, malet i perioden 1918-1921 af 'den onde maler' Rasmus Larsen.

Speciale ved Historiestudiet på Aalborg Universitet

Frans Mark Andersen

1. August 2016

**STANDARDFORSIDE
TIL
EKSAMENSOPGAVER PÅ HISTORIE**

Udfyldes af den/de studerende

Prøvens form (sæt kryds):	Projekt	Speciale X	Skriftlig hjemmeopgave
---------------------------	---------	------------	------------------------

Uddannelsens navn	Historie (Gymnasielærer-uddannelsen)	
Semester	10.	
Prøvens navn (i studieordningen)	Modul L Speciale	
Navn(e) og Studienummer	Navn(e)	Studienummer
	Frans Mark Andersen	20132652
Afleveringsdato	1/8 2016	
Projektitel /Specialetitel på dansk	Undergangsfortællinger fra det 20. århundrede. – udvalgte temaer fra Oswald Spengler's <i>Vesterlandets Undergang</i> .	
Bachelorprojektitel /Specialetitel på engelsk		
I henhold til studieordningen må opgaven i alt maks. fylde antal sider à 2700 tegn/2400 tegn – jf. studieordningen gældende	80 sider af 2400 tegn = 192000 tegn	
Den afleverede opgave fylder antal tegn (indholdfortegnelse, titelblad, resumé og bilag medregnes ikke)*	191999	
Vejleder	Michael Wagner	

Hvilket modul har du fulgt: Speciale

Kronologisk spredning:

Før-moderne perioder (før 1700)	☐
Perioden ca. 1700-1914	☐
Perioden efter 1914	☒

Geografisk spredning:

Dansk/Nordisk	☐
Europæisk/Global	☒

Jeg/vi bekræfter hermed, at dette er mit/vores originale arbejde, og at jeg/vi alene er ansvarlig(e) for indholdet. Alle anvendte referencer er tydeligt anført. Jeg/vi er informeret om, at plagiering ikke er lovlig og medfører sanktioner.

Regler om disciplinære foranstaltninger over for studerende ved Aalborg Universitet (plagiatregler):

<http://plagiat.aau.dk/GetAsset.action?contentId=4117331&assetId=4117338>

Dato og underskrift

18-2016 *Jens M. Andersen*

- Vær opmærksom på, at opgaven ikke er afleveringsberettiget, hvis den overskrider det maksimale antal sider, som er angivet i studieordningens prøvebeskrivelse. Du/I har dermed brugt et eksamensforsøg.

Indhold

English Abstract.....	2
Indledning og problemformulering.....	3
Metodiske overvejelser.....	6
Læsningen af Oswald Spengler.....	9
Første akt.....	12
Apokalypseteori – en kort introduktion.....	12
Psykoanalyse og ideologikritik.....	16
Det skjulte afsløres. – Psykoanalytisk kulturkritik.....	16
Undergang for hvem? - Kritikken af ideologien.....	20
Opsamling fra en tilstræbt økokritisk vinkel.....	25
Anden akt.....	27
Indledning.....	27
Teknikken og Spenglers psyke.....	29
Byen og Sjælen.....	37
Opsamling.....	42
Afslutning.....	43
Litteraturliste.....	45

English Abstract

This thesis delves into the apocalyptic thinking of the modern western era. Oswald Spengler's *The Decline of the West* is seen as a seminal work, which heralds a new way of thinking about the apocalyptic and the West, thus it is prudent to use the apocalyptic scenarios put forth by Spengler as point of reference when one engages in later ideas on the apocalyptic.

Searching for the apocalyptic is basically a search for meaning and purpose in history and human existence, which certainly also can be said of the Grand Design approach in philosophy of history that earlier great philosophers of history have sported. The relevance of this search has become more than just an intellectual pursuit after the many technological advances, that the twentieth century has brought humanity. The combination of the sheer number of humans and the many uses of our technological capacities has made the prospect of an environmental apocalypse threatening real. The magnitude of this situation must be addressed in the humanities to bolster resilience in a time where action is urgently needed. Apocalypse theory can help in this endeavor as it not only helps to reveal the contentious points of the dominant ideology but it also restores the ability to sense time not only biographically but also historically.

Besides the introduction, key reflections upon the theoretical approach and a short description of the research tradition surrounding Spengler the thesis primarily consists of two major and connected parts. The first and larger part introduces modern apocalyptic theory with a primary focus on what Evan Calder Williams in 2011 described as post-apocalyptic theory. The theory itself connects various theories from different fields so two major trends in the post-apocalyptic theory have been chosen as the theoretical foundation for the thesis – namely the psychoanalytical cultural critique and the post-structuralist critique of ideology. The theoretical presentation is far from solely introductory and descriptive in nature as it contains a continued discussion in relation to *The Decline of the West*, as well as broader reflections in relation to the intellectual history connected to apocalyptic theory. The second part is structured around selected themes in *The Decline of the West* that carries specific relevance to the post-apocalyptic and these themes are discussed in broader terms within the outlaid theoretical framework and the introduction of other texts, which could be seen as carrying certain relevance to the selected themes in *The Decline of the West* as well as the post-apocalyptic perspective.

In simple terms the thesis is about what we as westerners conveniently forgot, the beings and thoughts too often left out of our public discourse. The hubris of our destructive behavior or ideology awaits judgement and societal and individual anxiety and dysfunction runs rampant in face of the increasing ecological disaster. Weirdly though, our nemesis has always been there lurking in the shadows of our collective unconscious and hiding in the sewers of the many European metropolises.

Indledning og problemformulering.

Det er blevet fremført, at vi lever i en særlig usikker tid¹. Udover de sidste mange års krige, flygtningestrømme og en an- og amokløben finansverden, så byder den materielle virkelighed på en teknologisk formåen, som indeholder et meget virkelighedsnært potentiale for vores egen totale ødelæggelse, enten i form af et nukleart brag eller de samlede konsekvenser af den udfoldende klimakatastrofe. Dette er de to bærende søjler i forskellige teoretikeres og forskeres forståelse af netop denne geologiske periode, som værende den Antropæcene tidsalder, hvor den sjette store masseuddøen tager sin begyndelse, fordi menneskehedens destruktive eller transformative kræfter svarer til en geologisk hændelse i en størrelsesorden, som kun kan forstås over en tidslinje på cirka 550 millioner år. Eftersom et menneskeliv typisk strækker sig over 80 år, så er det forståeligt – alene ud fra den betragtning – at det kræver både tid og kræfter, at nærme sig en forståelse af og komme overens med dette nye forhold².

Det er således aktuelt, relevant og velsagtens nærmest nødvendigt at beskæftige sig med Undergangen. Udfordringen for en forsker i den humanistiske tradition er selvfølgelig at finde en menneskelig mening, sammenhæng og gerne retning i en forandret verdensorden, som endnu

---

¹ Jeg fulgte i foråret en foredragsrække på Folkeuniversitetet i Aalborg, som havde titlen *Verdens Undergang*. Programbeskrivelsen lød: ”Svindende ozonlag, stigende vandstand, overbefolkning, flygtningestrømme, terrorisme, nye krigsformer, muterende bakterier, ukontrollerbare epidemier. Der er grunde nok til at formode, at vores gamle verden ikke kommer til at bestå. Hvorfor skulle mennesket som eneste art også være sikret evigt liv her på planeten? Og fører de mange forsøg på at frelse verden, med deres ideologi om bæredygtighed og dertil hørende restriktioner og forbud, til andet end ny moralisme og puritanisme? Hvad hvis vi prøvede at tænke den tanke til ende, at menneskehedens, og altså ikke bare det enkelte menneskes, dage er talte? Er det en tanke, vi overhovedet kan rumme? Der vil i de fem foredrag præsenteres forskellige tilgange til opfattelsen af mennesket som et artsvesen, der ikke kan gøre sig håb om frelse fra undergangen. Det er en tanke, som er dukket op til forskellige tider - den har været kendt fra hellenismens og kynismens dage til pessimismen og eksistentialismen. Men den er hidtil blevet fortrængt af fremskridtstro og vækstfilosofi. Måske fordi den har virket apokalyptisk og profetisk, bygget på spådom og overtro. I dag er det en tanke, som gøres aktuel af forhold, enhver kan konstatere.” Som det hører sig til i det tværfaglige felt, som undergangs-forskningen nu engang er, så spændte foredragsholdernes forskningsområder sig vidt, lige fra teologi og historie over filosofi og idéhistorie til sociologi og pædagogik. Foredragsholderne var: A: At tro, hvad vi ikke ved, og ikke at tro, hvad vi ved. Professor emeritus, dr.theol. Peter Kemp, DPU, Aarhus Universitet. B: Klimaændring, arts flow og kropsvarme. Lektor, ph.d. Sune Frølund, DPU, Aarhus Universitet. C: Materialisme og mennesket som truet art. Lektor, ph.d. Anne-Marie Eggert Olsen, DPU, Aarhus Universitet. D: Mennesket som ontologisk episode. Adjunkt, ph.d. Per Jepsen, DPU, Aarhus Universitet. E: Mennesket, det hovmodige dyr. Lektor, dr.phil. Søren Gosvig Olesen, Københavns Universitet. Alle som en nævnte de i forskellige sammenhænge usikkerheden eller ængsteligheden, som et helt grundlæggende nyt vilkår set i lyset at katastrofen virkede, ikke bare sandsynlig, men måske nærmest uundgåelig, og det vel og mærke på en baggrund, hvor de mennesker, der var begyndt at erkende dette ikke har nogen saliggørende eller lindrende ideologi at ty til. Den kristne frelse i det apokalyptiske er borte, tiltroen til teknologien – ja hele den europæiske fremskridtstro og tillid til oplysningen og ratio har fået så mange skud for boven de sidste 100 år, at selv her er det vanskeligt at finde sindsro. Det er et uomtvisteligt faktum, at det blandt andet er vores teknologiske formåen, som har bragt os til dette punkt i verdenshistorien.

² Også for en akademiker, der er blevet løbende introduceret for et 7-12.000 årigt perspektiv, er sådan et tidsspand simpelthen noget nær ufatteligt at tage ind. Man ved, at skiftet fra jæger-samler livsformen til den agerdykende livsform repræsenterede et enormt skifte i menneskeligt formåen og artstal, denne teknologiske landvinding er grunden til, at vi blev cirka 1 milliard mennesker på planeten og holdte dette antal i tusindvis af år. Den industrielle revolution, baseret på udvindingen, forarbejdelsen og anvendelsen af fossile brændsler, som har været et tilsvarende revolutionerende skifte for menneskehedens, så befolkningstilvæksten stige til 2½ milliarder mennesker omkring 1945 og nu snart svimlende 7½ milliarder. Men selv med en forståelse af de materielle forandringer og ideologiske omvæltninger er det meget vanskeligt, at komme overens med det perspektiv, der åbenbares for os i den antropæcene tidsalder.

sidder fast i gamle mønstre, hvor vi tvivlende på egne evner og værd står med fingeren på knappen eller dankortet i hånden, alt efter hvilket perspektiv der lægges. Et overvældende flertal af klimaforskere ved, at dette er det faktiske forhold, vi står over for en udfoldende katastrofe, men de kommer til kort i forsøget på at vække den øvrige befolkning til samme erkendelse, da denne viden slet og ret er en trussel mod den dominerende ideologi bestående af en kapitallogisk vækstideologi og kapitalejende særinteresser, som er så indgroet i vesterlændingenes handlemønstre og tankebaner, at der skal andre metoder til³. Det er her, humaniora kommer ind i billedet, da netop denne fagtradition kan perspektivere nutiden ud fra vores historie, afdække ideologiernes indhold, relativitet, indbyrdes magtforhold og magtens natur og samtidig pege på hvilke mentalitets- eller idéhistoriske strømninger vi bør tage afsked med og hvilke vi bør dyrke, ifald vi altså stadig tror på en mulig fremtid for vores egen art, såvel som andre arter⁴. Min personlige opfattelse er, at dette er en vigtig bestræbelse, uagtet om det gør nogen forskel eller ej, så bærer det vidne om, at vi tænkte på andre end blot os selv, om at vi netop i den rækken udover os selv i det mindste gjorde forsøget. I den bestræbelse kan forskellige faggrupper også knytte bånd og støtte hinanden, noget som virker akut nødvendigt, når man læser om, i hvilket mentalt og følelsesmæssigt limbo klimaforskerne rent faktisk står i⁵.

Et speciales omfang tillader naturligvis ikke andet end en begyndelse på dette, men heldigvis har mange andre været i gang med at definere projektet i lang tid, uagtet at motiverne for at beskæftige sig med undergangstemaet har været forskellige til forskellige tider, så er det faktisk muligt at finde en meningsfuld sammenhæng både historiografisk og fremadrettet. Indeværende speciale er ikke en historiografisk eller idéhistorisk gennemgang af 3500 års apokalyptisk tænkning, men tager i stedet udgangspunkt i Oswald Spenglers hovedværk *Der Untergang Des Abendlandes*,

---

³ Idéen til specialet tog endelig form efter at have læst kap. 6 i *Kampen Om Disciplinerne. Viden og videnskabelighed i humanistisk forskning*. David Budtz Pedersen og Finn Collin beskriver i kapitlet de fire subjektbegreber, eller menneskeforståelser (Homo Juridicus/rettighedsbærende, Socius/kulturelle, Economicus/økonomiske og Sapiens/biologiske) ideologiske forskelle og hvorledes de brydes om retten til at definere virkeligheden og vores værensform i denne stadigt mere truende virkelighed. Ligeledes beskriver de to postmoderne retninger, post- og transhumanismen, som begge knytter an til tankestrømme vi kan finde inden for det postmoderne apokalyptiske felt, men mere om det senere. Pedersen, David Budtz; Stjernfelt, Frederik; Køppe, Simon. Red.: *Kampen Om Disciplinerne. Viden og videnskabelighed i humanistisk forskning*. Hans Reitzels Forlag 2015. Pedersen, Stjernfelt og Køppe 2015 s. 145ff.

⁴ Søren Gosvig Olesen gjorde det meget klart i foredragsrækkens sidste oplæg, at en depersonaliseret og afkoblet indstilling til sine omgivelser og nære fremtid efterhånden synes at være den eneste mulige indstilling, når man så på diverse særinteressers magtfulde modreaktion på klimaforskningens erkendelser. Og måske havde modreaktionens aktører ret, et lille mindretal af klimaforskerne fastholder, at klimaforandringer ikke skyldes menneskelig adfærd men større geologiske og/eller kosmologiske forhold, som vi ingen indflydelse har på overhovedet. Så et stoisk tilbagelænet eller om nødvendigt nihilistisk udsyn var dybest set den eneste mulige menneskelige position, som stod tilbage, da menneskehedens udslettelse er en geologisk hændelse, som dybest set ikke kerer sig om vores historiesyn endsige selvopfattelse.

⁵ Richardson, John H.: *When the End of Civilization Is Your Day Job*. www.esquire.com. July, 2015. (Richardson 2015). Artiklen fortæller om et observerbart fænomen ved nogle klimaforskere, som klinikere betegner som præ-traumatisk syndrom, hvor depression og selvvalgt isolation er nogle af symptomerne. Det præ-traumatiske består i det forhold, at videnskabsfolkene sidder inde med en viden, som de ikke kan få andre delagtiggjort i på en sådan måde, at deres opdagelser og konklusioner tages alvorligt af tilstrækkeligt mange til at kursen ændres.

og ud fra udvalgte temaer i dette værk i analyse med andre relevante intellektuelle og kulturelle bidrag udforskes menneskets situation i en undergangstid. Denne fremgangsmåde er valgt, efter at have opdaget i hvor høj grad Spenglers tanker er blevet om ikke direkte reproduceret, så har mange kulturforskere dog på forskellig måde alt efter deres syn på samtiden forholdt sig til Spengler enten på udbyggende eller afvisende vis. Spengler indvarsler ikke nødvendigvis noget revolutionerende nyt, omend hans kopernikanske vending gennem en relativisering og adskillelse af verdenshistoriens kulturer tilbage i 1920 fremstod som en sjældenhed i europæisk idéhistorie⁶, men han samler mange civilisations-kritiske⁷ strømninger i hans hovedværk, der som sådan kommer til at fremstå som et fast referencepunkt for undergangsteoretikerne efter Første Verdenskrig⁸. Specialet er ikke tænkt som en slags Spenglers virkningshistorie, da fokus næsten udelukkende er specifikke undergangsfortællinger i *Der Untergang Des Abendlandes*, men det kan udmærket godt læses som et bidrag dertil. Ligeledes fremfører Spengler et historiesyn og menneskesyn ikke mindst, som ægger til kritisk stillingtagen, hvis man som læser altså kan kapere hans idiosynkratiske og til tider vanskeligt tilgængelige stil. Min egen erfaring er, at der er psykisk modstandskraft at hente i arbejdet med *Vesterlandets Undergang*, en resiliens som er tiltrængt i dag.

Ud fra ovenstående overvejelser lyder specialets problemformulering således:

- 1) En introduktion til moderne apokalypteseori, med idéhistorisk perspektivering, herunder en løbende perspektivering til udvalgte spenglerianske undergangsforestillinger.
- 2) En psykoanalytisk og ideologisk kritik af udvalgte apokalyptiske elementer i Spenglers skrifter.

---

⁶ Spengler, Oswald: *Vesterlandets Undergang. Omrids Af En Verdenshistoriens Morfologi*. Aschehough. 1962. Oversat af Mogens Boisen fra den forkortede tyske udgave fra 1959. Spengler, 1962, s. 46ff. Selvom ansatser til et mere globalt historiesyn har været at finde i tidligere europæisk idéhistorie, som f.eks. hos 1700tallets Giambattista Vico, så synes det at få sit gennembrud i Spenglers hovedværk. For Spengler var det forkert at tale om en oldtid, middelalder og moderne tid i forlængelse af hinanden – et sådant historiesyn er uvægerligt etnocentrisk, i stedet bestod de sidste 6000-7000 år af otte højkulturer, som nok kunne sammenlignes gennem Spenglers morfologiske metode, men som sådan ikke havde nogen egentlig historisk forbindelse med hinanden, de havde hver især deres eget værd og særegne udviklingsforløb. Organisme-tanken fra Romantikken (Vico, Herder, Rousseau og Goethe) tog Spengler til sig. at han og Vico så var uenige, om hvordan Mennesket og Skæbnen er stillet over for hinanden i forhold til historiens udvikling, er derimod en anden sag, som indikerer Spenglers brud med fremskridtstroen. Se forordet i: Said, Edward: *Orientalism*. Penguin Books 2003 og Kelley, Donald R.: *Frontiers of History. Historical Inquiry in The Twentieth Century*. Yale University 2006. Kelley 2006, s. 55ff.

⁷ Spengler, 1962, s. 36ff. Spengler skelner skarpt mellem brugen af ordene Kultur og Civilisation. En civilisation er en kulturs mumie og som sådan det uundgåelige og naturlige slutprodukt af en kultur, vores kultur, den faustiske, er i dens civilisatoriske slutfase, som begyndte omkring 1800tallets begyndelse.

⁸ Spengler, Oswald: *Der Untergang Des Abendlandes. Umriss Einer Morphologie Der Weltgeschichte*. C.H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung. München 1923. 2 Bd. Spengler, 1923, s.3. Bd. 1. Skulle man være i tvivl om Spenglers relevans i denne sammenhæng behøver man blot at læse den første sætning i indledningen til *Der Untergang Des Abendlandes*, hvor Spenglers profetiske projekt tydeliggøres: "In diesem Buche wird zum ertsenmal der Versuch gewagt, Geschichte vorauszubestimmen. Es händelt sich darum, das Schicksal einer Kultur, und zwar der einzigen, die heute auf diesem Planeten in Vollendung begriffen ist, der westeuropäisch-amerikanischen, in den noch nicht abgelaufenen Stadien zu verfolgen."

Metodiske overvejelser.

Opgaven afsøger idéhistoriske positioner indenfor en specifik psykoanalytisk og ideologikritisk forståelse af den moderne postapokalyptiske teori. Kilderne bliver således teksterne selv, og disse behandles følgelig funktionelt. Det egentlige bagvedliggende spørgsmål handler om en ideologikritisk afsøgning efter mening eller retning i historien, materialiteten hvoraf denne søges udvundet er gennem de udvalgte beretninger. Da det er en særlig apokalyptisk idémæssig understrøm jeg er ude efter, skelnes der selvsagt ikke mellem faglitteratur eller den rene fiktion. Det ubevidste og det ideologiske virker gennem begge tilgange, og det er som sådan både ubevidste og ideologiske spor, der søges efter i denne opgave⁹. Hovedmotivet til opgaven findes som tidligere nævnt i nutiden, hvor den første ægte mulighed for menneskehedens og dermed historiens afslutning (deraf det apokalyptiske teoretiske udgangspunkt) er en realitet – det filosofiske omfang af dette er vanskeligere at tage ind, end forholdet omkring ens egen dødelighed¹⁰. Bomben omhandlede psykoanalytisk set blandt andet evnen til at modstå en Pyrrhussejr eller en dybere dødsdrift, mens afværgelsen af klimakatastrofen handler om intet mindre end opgøret med mindst 700 års kapitalistisk tænkning¹¹. En sådan ideologisk 'omtænkning' kommer til at kræve alt af alle – fuldstændigt uafhængigt af om der er et sammenhængende 'vi' eller ej. Hele opgaven opererer således idéhistorisk med tolkninger af tolkninger, sammenlignende analyser af tidligere bearbejdede historiesyn ud fra et eget historiesyn, som i en ideologisk forstand bedst kan beskrives som postapokalyptisk¹². Formålet har ikke været at lave en ny samlet fortælling af de udvalgte tekster, snarere at kommentere på dem ud fra det postapokalyptiske perspektiv, som virker relevant i vores samtid, værkernes umiddelbare modtagelse og historiske samtid træder derfor lidt i baggrunden. For

---

⁹ Blandt andre så Heidegger kunsten, som værende et bedre sandhedsvidne end videnskaben, når det kom til eksistentielle spørgsmål. Garrard, Greg: *Ecocriticism*. Routledge 2012, s.120f. Den danske historiker Leo Tandrup er inde på noget tilsvarende, og kommer til den konklusion at god humanistisk videnskab må have kunstneriske kvaliteter, da humanvidenskaben skal søge at tale sandt, hvilket den ikke kan uden en forståelse af det gode og en mestring af det smukke. Tandrup, Leo: *Mefistos Mareridt. Guds forødtte Hus*. Forlaget Centrum 1997. s.413ff.

¹⁰ I den eksistentielle psykoanalytiske tradition er der bred enighed om at vi lever i en næsten villet ubevidsthed om vores egen dødelighed. Vi lever som om livet ikke får en ende. Man må jo derfor nødvendigvis spekulere over vores evne til at tage selve menneskeartens endeligt ind. Yalom, Irvin D.: *Eksistentiel psykoterapi*. Hans Reitzels Forlag 2000. s.39ff og Becker, Ernest: *The Denial of Death*. Free Press Paperback. New York 1997. s.11ff & 47ff.

¹¹ Hartog, Francois: *Regimes of Historicity. Presentism and Experiences of Time*. Columbia University Press 2015. s.xiiff.

¹² Moralfilosoffen Alasdair McIntyres tese om den kollektive morals forfald synes gyldig for det 20. århundrede, hvilket naturligvis også påvirker historiesynet. Jeg mener ikke, at vi er radikalt adskilt fra at kunne forstå og indleve os i fortidens kulturelle produkter, men jeg mener, at der er en forståelseskløft, som denne opgave søger at mindske gennem en analyse af tidligere kulturanalyser i stedet for at gå direkte til de fænomener eksempelvis Spengler baserede sin morfologiske metode på. I en sådan dialog tvinges man også til at brydes med sin egne nutidige forudsætninger, ens biografi såvel som ideologiske 'forudsathed'. McIntyres forfaldssyn har klassiske rødder, som minder om Spenglers cykliske tanke: En urtilstand hvor en højere orden er intakt (det rodfæstede kulturmenneske), katastrofen (industrialiseringen som indvarsling til civilisationen) indtræder, ny orden søges etableret men substansen mangler (massemennesket og de store byer). Marx havde også denne bevægelse i hans lineære historiesyn men åbnede op for kommunismen, som en ahistorisk idealtilstand, hvor menneskene var fuldt realiserede i et klasseløst samfund. Jensen, Henrik: *Ofrets Århundrede*. Samleren 1998. s.59ff. og Macintyre, Alasdair: *After Virtue. A Study in Moral Theory*. University of Notre Dame Press 2007. s.3ff.

at undgå bevidstløs 'presentism'¹³ er det vigtigt, at tydeliggøre det subjektive element, altså forfatterens eget motiv og nutidens dominerende ideologi i vores kulturkreds sideløbende med analyserne. Ideologikritikken og den psykoanalytiske tilgang vendes således også i denne retning¹⁴, netop for at undgå at henfalde til overdreven og idiosynkratisk subjektivisme, samtidigt med at den dominerende ideologis ubevidste udeladelser drages frem i lyset. Dette er Lorenzers oprindelige dybdehermeneutiske kulturanalytiske metode, praksisdimensionen hvor analysandens egen biografi er væsentlig og derfor må inddrages i selve analysen af de kulturelle fænomener¹⁵.

---

¹³ Hartog beskriver hvorledes det 20. århundrede har været løbende præget af futurisme og presentisme inden for den dominerende ideologis rammer (Hartog bruger betegnelsen 'regimes of historicity'), hvor århundredet startede med et udpræget futuristisk historiesyn (Verdensudstillingen i Paris bliver et symbol på dette, ganske som Det Kommunistiske Manifest, Det Futuristiske Manifest fra 1909 og Hitlers forestilling om Det Tredje Rige). Som det 20. århundrede udfolder sig bliver denne futurisme og optimistiske fremskridtstro stille og roligt trængt bort af 'presentisme', som er mere fokuseret på, at holde fast i det erobrede og undgå yderligere katastrofer i fremtiden. Det er kommet så vidt, at vi nærmest angstpræget fastholder det 'presente' syn, i fortrængningen af hvad der ligger og venter. Hartog, s.107ff & s.196ff. Hele ambitionen om at skabe en bedre verden bygget på en ny tids moral strandede simpelthen på vores egen psykologiske uformående. Det er med dette udgangspunkt, vi står overfor menneskeheden hidtil største udfordring. Den post-apokalyptiske teori insisterer på et fremtidssyn, der anderledes ædrueligt end det tidlige 1900tals futuristiske optimisme, hvilket giver deres historiesyn en helt anderledes intensitet og mening – jf. hierarkiernes opløsning.

¹⁴ Ikke at speialet skal have karakter af terapeutisk selvbekendelse, så skal det dog gennem det skrevne, inklusivt sprogborgen, være tydeligt for læseren, hvilket ideologisk og til dels videnskabsteoretisk udgangspunkt forfatteren har. Ligeså tiltrukket jeg er af Spenglers organismetanke og relativisering af oplysningstidens forstandsregime, ligeså stort ubehag føler jeg ved hans fatalisme, og moralske relativisering i forhold til civilisationens magtmennesker. Spenglers detronisering af ikke bare den vestlige kultur men også dens mennesker gennem hævdelser af virkelige kosmologiske love rammer en dyb længsel i mig, som omhandler den dybdeøkologiske og dybdepsykologiske insisteren naturfolkernes gamle erkendelse: Naturen er ikke en ting, den er besjælet, og den taler tilbage til os, når vi står i bevidst relation til den – jf. både Heideggers og Merleau-Pontys erkendelser. Af dette følger en dyb skepsis ved positivismens tingsliggørelse, ja udbytende indstilling til omverdenen. Enhver tanke om ensidig logisk positivisme eller empiristisk værdifrihed i en historiefaglig sammenhæng bør mødes med absolut skepsis, og anskues som det den reelt set er; et forsøg på at gøre den dominerende ideologi (kapitallogikken) usynlig og dermed en trussel mod den historiske materialisme, som i sig selv er en tilgang kulturfagene bør værne med næb og klør om, grundet de mange modideologiske erkendelser (herunder post-strukturalismen) og historiesyn (herunder Spenglers), denne metode har været med til at danne grundlag for. Uddybningsvist vil jeg understrege, at det ikke er selve empiriske iagttagelse jeg er ude efter, men derimod den dualisme der har sneget sig ind i metoden, som er et udtryk for en borgerlig master-signifiant, som tillader overklassens tingsliggørelse af underklassen, den hvide europæer af den farvede, manden af kvinden, mennesket af naturen, historikeren af kilden. Det iagttagede iagttager os, og i dette er der en fælles bevidstgørelsesproces fuld af smerte og (selv)modsigelser/komplementariteter. Jeg er altså i modsætning til Spengler heller ikke idealist, men nok mere dialektisk materialist, eftersom jeg er af den overbevisning, at nok danner det materielle (produktionsforholdene og produkterne) grundlag for min eksistens og tænkning men i min interaktion med disse, er jeg på en meget beskeden måde med til at forme historiens gang. In short, jeg tror dybest set på, at det gør en forskel om jeg bruger min opsparing på en flyrejse eller et solvarmeanlæg, ganske som indholdet og formidlingen af mine tanker har en indflydelse på mine omgivelser.

¹⁵ Det er netop i de kulturelle fænomener og sproget, at de ubevidste master signifiants gestaltes (kunsthistorisk teori tales der om 'mimesis', som betyder det forhold, at kunsten skaber en modvirkelighed, et sindbillede af eller en fortolkning af virkeligheden, og at denne enten bevidst eller ubevidst afdækker den dominerende ideologi). Dybdehermeneutikken er dermed en subjektiv strukturanalyse, der på intet tidspunkt objektiverer de analyserede fænomener, da disse også har agens, er det idealet at stå i et bevidst/dyadisk forhold til dem (jf. Heideggers tanke om, at verden faktisk taler tilbage til os). Lorenzer, Alfred: *Spracherstörung und Rekonstruktion. Vorarbeiten zu einer Metatheorie der Psychoanalyse*. Frankfurt a. M.: Suhrkamp 1995. s13f & s45ff. Jeg vil med et mere dagligdags sprog vove den påstand, at hvis man ikke læser *Vesterlandets Undergang* indadvendt, på ovenstående vis, så vil man ikke kunne skelne mellem egne idiosynkrasier og Spenglers. For Spengler presser sin læser, selv fremstår han som en slags historiepsykolog i hans diagnose af den faustiske kultur, og netop denne diagnosticering kan blænde en, hvis man ikke går til teksten som en analytiker går til en analysand.

Hvorfor ordene fortælling, forestilling, vision? Fordi den store sandhed¹⁶ er død. Vi kan højst tilbyde en forståelse, et perspektiv og en mening ligefrem – men intet absolut, den postapokalyptiske position kræver et niveau af modenhed, men tilbyder samtidigt muligheden for de lange fortællingers tilbagekomst – en modenhed der kan rumme en ubehagelig bevidstgørelse og ideologikritik af den lange historiefortælling om den vestlige civilisation – at rejsen imod oplyst demokrati, fredelig sameksistens, frihandel og teknologiens triumf over naturens lænker, faktisk havde og har en bagside, som vi nødvendigvis skal komme overens med som et kollektiv, hvis vi vil videre herfra¹⁷. At trække bagsiden frem i lyset og give den fortælling samme plads som den dominerende er ikke et udtryk for, at alt det gamle smides på historiens mødding, det er et udtryk for et ønske om komplementaritet, dialog og dialektisk proces mod et højere stade. Jeg ved godt, hvordan det lyder – patos vækker ubehag under det regime af ironi og kynisme, som også eksisterer på de højere læreranstalter. I det hele taget er et følelsesfuldt og indlevende forhold til sine omgivelser ildeset i dag, den slags hører højst hjemme på festivaler og til sportsarrangementer, hvor den bundne og velkendte form virker som et søvndyssende værn mod enhver rørelse i psyken, således denne ikke bruges kreativt til at forandre noget væsentligt i individets endsige samfundets virkelighed.

At bruge den post-apokalyptiske vinkel som en begrebsmæssig (og dybest set psykologisk og modideologisk) tragt til at anskue de udvalgte tekster med, har den helt naturlige begrænsning, at kun et lille udsnit af den samlede værdi, de indeholder¹⁸, belyses, men det er gjort

---

¹⁶ Ganske som en universalhistorie ikke længere er mulig for Spengler, da denne uvægerligt ville blive en etnocentrisk/vestlig tænkningens kapring af andre kulturers historie.

¹⁷ Kristensen, Bent Egaa: *Historisk Metode*. Hans Reitzels Forlag 2007. s255ff. Den postmoderne kritik af de store sammenhængende fortællinger kan ses som en invitation til at gøre disse bredere, dybere, mere inklusive og besjælede. Der er ingen grund til at skrotte dem, de lader da også til at tjene en dybere kollektiv psykologisk funktion, som vanskeligt lader sig afdække ud fra en primitiv vestlig forstand – jf. de australske aborigineres 50.000 årige kultur med deres 'Great Dreaming'. Det er værd at tænke over, hvad en (indtil deres skæbnesvangre møde med de hvide sociopater i 1700tallet) så gammel og ubrudt kultur har samlet af viden og kunnen. Mon ikke deres fortællertradition rummer erkendelser og tilværensformer, som en moderne historievitenskaber ikke har kapacitet til at begribe?

¹⁸ For selvfølgelig indeholder kilden en værdi i sig selv. Teksterne blev skabt med fortsat af en menneskelige bevidstheder i forskellige meningssammenhænge, og nu tolkes de af en anden menneskelig bevidsthed i en anden meningssammenhæng - jf. Lorenzers dybdehermeneutiske kulturanalyse. Hvis en stivnakket historiker, nu skulle sidde derude og kun få øje på det kætterske og irrationelt spekulative i min tilgang, så vil jeg stiltødt minde vedkommende om, at historiefilosofien ikke bare rummer folk som Spengler, som siger: "Natur er den form, i hvilken mennesket i højere kulturer giver sine sansers umiddelbare indtryk enhed og betydning. Historie er den form, af hvilken dets fantasi søger at fatte verdens levende eksistens i relation til sit eget liv og dermed søger at give dette en dybere virkelighed. Om mennesker evner disse former, og hvilken af dem der behersker dets vågne bevidsthed – dette er et spørgsmål i al menneskelig eksistens." Spengler 1962, s.20 og "Kun ud fra Sjælen kan man slutte sig til Menneskets Historie." Spengler 1932, s.39, men også R. G. Collingwoods Reenactment Theory, der om noget kræver en indlevelsessevne, der ikke bare er overindividuel men også transcenderer årtusinderne. Collin, Finn & Køppe, Simo, red.: *Humanistisk Videnskabsteori*. Danmarks Radio Forlaget 1995. s113ff. Christopher Lasch måtte jo også forholde sig til gyldigheden i at bruge en traditionel freudiansk tolkningsvinkel i hans kulturanalyse, og hans svar var groft sagt følgende: Psykoanalysen er udforskningen af hvorledes individets psyke, konstituerer sig selv i forhold til samfundets krav, altså dybest set den menneskelige naturs tilpasning til de kulturelle eller samfundsmæssige krav, om hvad der er civiliseret opførsel. Lasch 1982, s45ff.

ud fra den personlige overbevisning, at netop denne 'tragt' bringer en komplementær del frem af de mange mulige fortællinger, som er væsentlig i vores tid. Det er selvfølgelig rimeligt at spørge, om en sådan tilgang ikke bliver for ensidig, hvortil det dialogisk indstillede svar jo nødvendigvis må være; "Hvem spørger"?

Læsningen af Oswald Spengler.

Specialet er, som det fremgår, motivorienteret. Både mit eget og Spenglers motiver søges afdækket, hvilket forklarer udvælgelsen af den psykoanalytiske ideologi- og kulturkritik som den metodiske røde tråd i opgaven. Inspirationen hertil er kommet fra førnævnte foredragsrække, men også fra to ekstremt interessante danske bidrag til forståelsen af Spengler og dennes samtid såvel som eftertid. Det ene bidrag kommer fra idéhistorikeren Rikke Louise Peters som har begået en kort men mættet artikel om det trætte Europas undergangstraume og den fornyede relevans *Vesterlandets Undergang*, synes at have i starten af det tredje årtusinde. Peters tager en semantisk og symboltolkende tilgang til værket, hvilket styrker hendes undersøgelse i de forskellige termers meningslag, hun er mig bekendt den første, der ser helt klart, hvorledes Spenglers civilisationsbegreb bruges først som en hinsidig objektiv term og dernæst som en dennesidig værdidom gennem kulturbegrebet som antitese. Ligeledes tillader hendes symboltolkende tilgang at trække elementer ud, som værende særligt meningsgivende for Spenglers civilisationskritik, herunder Byen og Kapitalismen¹⁹. Denne tilgang har jeg fundet meget inspirerende, og er søgt efterlignet i specialets anden halvdel. Det andet bidrag er fra Adam Paulsens historiepolitiske undersøgelse af blandt andet *Vesterlandets Undergang* i hans bog *Overvindelsen af Første Verdenskrig*. Vigtigheden af det kritiske blik for Spenglers egen historiebrug skal understreges, især set i lyset af hvor bevidst Spengler selv var om sin rolle som dannet borger i et nyt demokratisk landskab. Ligeledes er den intellektuelle bestræbelse på at forstå og definere den tyske egenart i mellemkrigstiden et vigtigt fokus, ifald man ønsker at have øje for Spenglers motiver. Paulsen fanger det helt centrale i vor høj grad Spengler i sin tænkning var påvirket af de historiske tildragelser og åndshistoriske strømninger, og hvordan disse har formet Spenglers udsyn og motiver. Et eksempel på dette er for Paulsen Spenglers vending fra nationalstaternes historie (og tanken om staterne som en drivende kraft i historien) mod en kulturernes historie. Relativeringen af europæerens vigtighed i Spenglers kopernikanske vending, bør ses som en del af de rystelser

---

¹⁹ Peters, Rikke Louise: Finis Europae – Oswald Spengler og kulturkrisen efter Første Verdenskrig. *Slagmark – Tidsskrift for idéhistorie*, okt. 2008. s66f – Peters lykkedes her i en semantisk afsøgning med at tydeliggøre det egentligt kapitalismekritiske i *Vesterlandets Undergang*, hvilket er et forhold nutidens nationalkonservative belejligt fortrænger. Der er en pointe i at henregne Spengler til dannelsesborgerskabet frem for ensidigt at betegne ham som radikalkonservativ.

Undergangsfortællinger fra det 20. århundrede.

---

tyskerne oplevede i den turbulente rejse mod Weimar-demokratiet²⁰. En sådan dialektisk tænkning mellem individets adfærd og omgivelsernes pres er ligeledes søgt tilstræbt i specialet.

Den umiddelbare modtagelse af *Vesterlandets Undergang* var blandet, overordnet set kan man sige at værket vandt voldsom popularitet uden for universitetsverdenen mens den blandt intellektuelle fik en hård modtagelse. Af de værste kritikere (samtidens tyske historikere) blev værket betegnet som både dilettantisk, dogmatisk, spekulativt, overdrevent metafysisk og dybest set formålsløst og uvedkommende inden for en akademisk ramme²¹. Den faktiske undergang og det deraf følgende værdisammenbrud taget i betragtning forklarer udmærket det store oplag værket blev solgt i²², det er et velkendt fænomen, at der blandt krigens tabere kan spores et øget behov for at forstå ikke bare hvad der gik galt, men også afsøge grænserne for ens egen identitet, som altid kommer under pres i en voldsom omskiftelig virkelighed. Det er værd at pointere, at *Vesterlandets Undergang* også solgte i stort oplag i de engelsktalende lande, krigens omfang var så rystende, at selv dens vindere måtte forholde sig til et ideologisk skifte, her tænkes især på Spenglers opgør med den ensidige optimisme i den dybt etnocentriske fremskridtstanke. Ikke alle intellektuelle fandt *Vesterlandets Undergang* irrelevant heriblandt Eduard Meyer og Ernst Troeltsch, hvor den sidste i hans eget mere opbyggelige historiefilosofiske hovedværk fra 1922 *Der Historismus und seine Probleme* var nødt til at forholde sig til Spenglers gennemslagskraft, andet ville have virket mærkeligt²³.

Virkningshistorien har haft karakter af næsten total undertrykkelse i årtiet efter Anden Verdenskrig til en snigende, jeg tøver med at sige anerkendelse, men så dog modvillig indrømmelse af værkets skelsættende kvaliteter. Den anerkendte jungianske litteraturkritiker Northrop Frye gik så vidt som til at sige, at vi i vor tid alle var spenglerianere, men siger så efterfølgende, at dette er et faktum, på trods af at Spengler stort set har taget fejl i alt, hvad han har skrevet²⁴. Dette er et udtryk for et armslængdeprincip, som går igen i mange intellektuelles forhold til Spengler, hvilket nok må tilskrives i hvor høj grad han er blevet brugt af radikalkonservative og dybt reaktionære kredse. Det er således ikke tilfældigt, at *Vesterlandets Undergang* oplevede en opblomstring i tiden efter murens fald, da Spenglers undergangsfortælling let kan give en både pseudoidentitet og

---

²⁰Paulsen, Adam: *Overvindelsen af Første Verdenskrig. Historiepolitik hos Ernst Troeltsch, Oswald Spengler og Thomas Mann*. Museum Tusulanums Forlag. Københavns Universitet 2014, s11.

²¹Merry, Robert W.: Spengler's Omnious Prophecy. *The National Interest*. Jan/Feb 2013. No 123. s13 & Paulsen 2014, s73-77.

²²Vi taler over 600.000 eksemplarer i perioden 1918-1930, Paulsen 2014, s235

²³Paulsen 2014, s75. Paulsen nævner endvidere nationalhistorikeren Friedrich Meinecke, som en akademiker der er mere begejstret for *Vesterlandets Undergang*. Meinecke ligner Spengler blandt andet med Herder, og forsvarer ham over for fagvidenskaben, som han mener ikke har forstået, at de store synteser ikke kan være baseret på selvstændige kildestudier. Selveste Meinecke som i dén grad har sat sit præg på den detailstyrede historismeforskning, undsiger Spengler qua hans projekts totalhistoriske natur. Paulsen 2014, s234f.

²⁴Spengler, Oswald: *Vesterlandets Undergang*. Aschehoug 1962, Udgiverens Forord. Dette modsiges direkte fra et tysk perspektiv, hvor konklusionen er at tavsheden omkring Spengler, mest kan tolkes som en resignation over at, Spengler fik ret. Her fremhæves værkets litterære kvaliteter og Spengler historiefilosofiske status cementeres i placeringen midt mellem Vico og Toynbee.

Undergangsfortællinger fra det 20. århundrede.

---

pseudoforståelse til folk, der føler sig usikre og instinktivt griber efter faste holdepunkter. Ej heller ses det som tilfældigt, men derimod som meningsfuldt, når Spengler i vores egen tid dukker op blandt ængstelige danske nationalkonservative og på det Nordamerikanske kontinent, i Imperiets hjerte²⁵.

Jeg ønsker ikke at have en intellektuel eller ironisk distance til Spengler²⁶, men i stedet holde ham tæt ind til brystet og op mod historiens mulige afslutning. Læsningen af Spengler tilstræbes gennem en analytisk dialog, som ideelt ville kunne bringe en tilsvarende dybde i forståelsen af *Vesterlandets Undergang*, som både Paulsen og Peters har formået med deres respektive indfaldsvinkler²⁷.

---

²⁵ Som et kuriosum kan det nævnes at Kissinger skrev hans undergraduate thesis om blandt andet Spenglers undergangstanke. Merry 2013, s13.

²⁶ At dette i det hele taget er muligt indenfor en historiefaglig ramme har den nu pensionerede danske historiker Leo Tandrup vist mig gennem hans undervisning og bøger ikke mindst.

²⁷ Det er rimeligt at påpege, at min tilgang minder om den mere litterære biografiske metode, men der er en forskel i fokus, eller motiv om man vil. Specialet er rettet mod undergangsfortællingen i Spenglers hovedværk, ikke den fulde vekselvirkning mellem hele Spenglers liv og forfatterskab.

Første akt.

Apokalypseteori – en kort introduktion.

Den sekulære eller rettere de sekulære vestlige undergangsfortællinger udspringer af den set med historiske øjne eksplosivt stigende industrialisering fra omtrent midten af 1800tallet og frem. Ikke at forestillinger om undergangen dermed skal forstås som noget nyt i historisk tid, men hidtil havde sådanne tanker hørt under en lang kristen apokalyptisk tradition, hvis rødder rækker endnu længere og bredere tilbage i historien. I moderne vestlig apokalypseforskning taler man ligefrem om et 3000 årigt spænd fra Zoroaster²⁸ til Derrida²⁹, hvori tænkere på forskellig vis gennem det apokalyptiske dramatiske sprog har søgt at beskrive verdens mulige afslutninger, både som en bestræbelse på at opnå en profetisk sikkerhed og et ønske om at forklare og forstå den verden og tid, den enkelte levede i. Det apokalyptiske, eller i mere generisk brug 'undergangen', har således altid haft to sider – den ene omhandlende afslutningen på individet og verden (ikke altid i den rækkefølge), og den anden har været rettet mod undergangen som meningsgivende, forklarende, formålsbestemmende, afdækkende og afslørende eller ligefremt åbenbarende, det sidste er særligt genkendeligt inden for den kristne eskatologi. Tænk bare på Johannes Åbenbaring hvor

---

²⁸ Bull, Malcolm, ed. *Apocalypse Theory and the Ends of the World*. Blackwell Publishers Ltd. Oxford 1995. Bull, 1995, kap. 1. En af nyere tids mest anerkendte forskere i feltet Malcolm Bull fremfører sammen med andre forskere i denne antologi pointen omkring recirkulationen af de apokalyptiske sprog, her ses især den sammenhæng, som er mellem modernitetens undergangsfortællinger og den kristne eskatologi, som selv hviler på en endnu ældre religiøs tradition, som man mener, at kunne spore tilbage til Zoroaster, eller Zarathustra, som det sene 1800tals nok største undergangsprofet Nietzsche kaldte ham. Zarathustrismen har haft en indflydelse på Jødedom, Kristendom og mere indirekte Islam i et gensidigt udvekslingsforhold, at Zoroaster vælges som et startpunkt for apokalypseteoretikerne, skal ses ud fra det brud med tidligere tiders store religioner (Egypten, Sumer, Babylon m.fl.), som Zoroaster kom til at repræsentere. Selvom der er stor uenighed omkring mange detaljer i Zoroasters liv inklusive hans faktiske eksistens, så argumenterer Norman Cohn for at omkring år 1500 f.v.t brydes det gamle skabelsesorienterede historiesyn præget af permanens og stabilitet med Zoroasters fokus på en kommende nødvendig katastrofe og den bedre virkelighed, som ville indtræffe efter katastrofen. Bull, 1995, s. 21ff.

²⁹ Bull, 1995, s. 231ff. Jacques Derrida, der var en af postmodernitetens hovedskikkelser, nævnes som et naturligt om end foreløbigt slutpunkt i apokalypseforskningens egen tradition. Christopher Norris begår et ekstremt klartseende og velskrevet essay i Bulls antologi omkring netop Derrida og dennes apokalyptiske tone, som er at finde i især hans senere værker, hvor Derrida forholder sig kritisk til det kantianske fornuftprincip og det dertilhørende oplysningsprojekt. I hans dekonstruktive tilgang til hans samtids større institutioner (herunder det politiske) støder han på vanskeligheder i forhold til rationaliteten og dens historiske konsekvenser i f.eks. teknologien, når han ser på begreber som 'våbenkapløbet', 'massesamfund' og 'massekommunikation' og 'det moderne teknokratiske universitet' (det er jo så os). Som konsekvens deraf går Derrida tilbage til de begreber som Kant i sin tid afviste som værende okkultiske eller mystagogiske og dekonstruerer fornufts-diskursen med et særligt blik på det apokalyptiske ordvalg, som ifølge Kant stod i skarp kontrast til den ægte oplysning, og hvordan vi opnår sand viden. I modsætning til Spengler søger Derrida at finde et højere midtpunkt mellem de to yderpoler, det irrationelt apokalyptiske over for den rationelle oplysning. Derrida risikerer at blive smidt på den idéhistoriske mødding i hans forsøg på at afdække fornuft-diskursens undertrykkende og dybest set ideologiske elementer, men han insisterer samtidigt på ikke at lade sig forføre af det af Heidegger fremførte mytologiske udgangspunkt; et Ur-værende som er at finde længe før den moderne fornufts indtog, og som ifølge Heidegger indeholder den eneste sande autenticitet alene qua sin oprindelighed. Lignende tanker omkring et bagved formerne liggende mytologisk udgangspunkt kan spores i Spenglers kosmologiske samlingspunkt 'Verdensaltets Ur-sjæl'. Den tysk talende intellektuelle tradition har mange tænkere, som bevæger sig i de baner, i tiden efter Anden Verdenskrig fremstår psykiateren Carl Gustav Jung's analytiske dybdepsykologi måske som en af de mest udbredte og kendte proponenter for et verdensbillede og menneskesyn, som er særdeles vanskeligt at forlige med den undertrykkende fornuft-diskurs, som Derrida havde et kritisk øje for.

Undergangsfortællinger fra det 20. århundrede.

---

tidernes afslutning samtidigt er en åbenbaring af tingenes sande tilstand og orden, verden ender så at sige ikke i en absolut forstand, dens sande formål og mål afsløres blot, og i den lutring brænder den falske forståelse bort – man kan sige, at den kendte verden afsluttes samtidigt med at frelsens mulighed virkeliggøres uden menneskelig indblanding³⁰.

Indbygget i de forskellige undergangsfortællinger op gennem tiderne finder man dybt forskellige syn på historien, mennesket, verden og tiden, og de fungerer på denne måde som væsentlige kilder, hvis man ønsker at afkode en specifik periodes historiesyn og ideologi, eller hvis man på idéhistorisk vis leder efter tidens mentale strømninger. Oswald Spengler's *Der Untergang Des Abendlandes* bliver i den sammenhæng et godt eksempel på hvorledes en endelig afsked med et kristent eskatologisk sprog ikke nødvendigvis er det samme som en fuldstændig udelukkelse af religiøse eller numinøse forestillinger, og at disse med afsæt i forskellige historiske begivenheder og fænomener også kan rumme en nærmest kosmologisk fortælling om Undergangen, som ikke er fuldstændig løsrevet fra en kristen ramme, omend det Nietzscheanske opgør har sat sig sine klare spor. Det skal dog fastholdes at rammen er anderledes sprængt i Spenglers hovedværk, end man kan se det i f.eks. en af Nietzsches inspirationskilder nemlig *Brødrene Karamazov*, som Dostojevskij udgav knap fyre år før *Vesterlandets Undergang*. I Dostojevskijs mesterværk finder vi den berømte sætning: ”Alt er tilladt. Det lærte De mig dengang, De sagde, at når der ikke var nogen Gud til, så var der heller ikke nogen dyd, så behøvede man ingen dyd”. Denne sætning ytres af morderen, som forsvarer drabet på faderen over for halvbroderen Ivan, der indtager den rationelle og ateistiske position i romanen. Den dybt tænkende og troende Dostojevskij lader Ivan bærer skylden for drabet, og denne figur nedsynker til sidst i rendyrket nihilisme. Friheden og rationalismen er simpelthen ikke et stærkt nok værn mod lidelsen, fordærvet, ulykken, undergangen og døden og Ivan ender i den totale sindssyge, hvor han hjemsøges af Fanden selv. Djævelen piner Ivan med, at han ser frem til det 20nde århundrede, da dette bliver århundredet hvor han vil sejre over menneskeligheden. Spenglers irrationelle historiesyn³¹ vender ikke disse litterære og eksistentielle dybder ryggen,

---

³⁰ Rendix, Mia og Krohn, Jakob. Red: *Apokalypsens Amerika*. Syddansk Universitetsforlag 2007. Rendix & Krohn s. 11f. I postmoderne kulturteori er sprogbrugen noget anderledes, her skelnes der af redaktørerne mellem det regenerative og degenerative i Johannes Åbenbaring. Et eksempel på det første er: ”Og jeg så en ny himmel og en ny jord. For den første himmel og den første jord forsvandt, og havet findes ikke mere. Og den hellige by, det ny Jerusalem, så jeg komme ned fra himlen fra Gud” (Åb. 21, 1-2). Et eksempel for det degenerative (men stadigt åbenbarende) er: ”Faldet, ja, faldet er det store Babylon, det er blevet bolig for dæmoner, og skjul for alle urene ånder” (Åb. 18,2).

³¹ Spengler er apokalyptisk på to fronter, den ene er det i teksten nævnte forhold til kristendommen, den anden er hans nok mere anerkendte og diskuterede opgør med troen på det vestlige menneskes evne til historisk forløsning gennem materielle og åndelige fremskridt, som fødes under Oplysningstiden. Spengler anfægter ikke bare gyldigheden af disse, som værende varige, han anfægter hele det lineært progressive historiesyn, tilliden til ratio som en ahistorisk størrelse. I Spenglers værk er netop det rationelle fremstillet, som et særligt fænomen for det Faustiske menneske, et fænomen som forvitret i teknologitilbedelse (fremskridtstroens form i civilisationen) i den mumificerede fase af kulturen – civilisationen. Spengler 1962, s. 77ff og Spengler 1923, s. 374ff. Bd. 2. Ligeledes skal det understreges, at Spengler anså den kristne kultur som værende endegyldigt uddød inden det første årtusinde, enhver faustisk annæmelse af Jesus-religionens sprog eller kristne former er i virkeligheden den faustiske kulturs egen indre livsfølelse udlevet gennem den germansk-katolske kristendom. Spengler 1962 s248ff og s262ff. Spenglers synspunkt sætter den kristne kulturs undergangsvision om djævlens 1000årige riges begyndelse, den faustiske kulturs epoke, i et interessant lys. Kan

tværtimod kultiveres de som en del af hans undergangsfortælling, hvor den kristne moral blot er en del af den faustiske kultur og dermed relativ, dennesidig og tidlig. Den eksistentielle lidelse er bundet til Spenglers cykliske historiesyn, skæbnen og de højere love, en virkelighed som den erkendende³² kan overgive sig til i en dunkel fornemmelse af, at der er en højere orden, som vi er underlagt uden dog nogensinde at kunne begribe det bagvedliggende evige fuldstændigt³³.

Ikke overraskende solgte *Vesterlandets Undergang* godt i perioden efter Første Verdenskrig, og Spengler selv opnåede en vis berømmelse i mellemkrigstiden, hvilket understreger det forhold, at undergangsfortællingen altid er farvet af sin tid, og som sådan et udtryk for en del af det åndelige klima, uanset om undergangsfortællingen er en ubevidst eller mere bevidst del af kollektivets tankefællesskab. Forfaldsstemningen og skæbnetroen ramte i hvert fald en nerve, ikke bare i Tyskland, men også i England og USA, hvor værket solgte i endnu større oplag³⁴.

Efter Anden Verdenskrig, atomalderens og Holocausts realitet og den stadig mere indgroede bipolaritet, så man også en fremkomst af kulturelle undergangsproduktioner, som i forskellig grad tog farve af de nye trusler og en skærpet bevidsthed om gamle ideologiske modsætninger. Disse modsætninger var ikke kun manifesteret i den globale Øst-Vest koldkrigsdiskurs, som de to systemers magtapparater blandt andet brugte til at holde befolkningerne og vasalstaterne i skak, men også manifesteret gennem stadig tydeligere modideologiske tiltag. I mellemkrigstiden så vi dannelsen af Frankfurterskolen, det chokerende nye i kunsten³⁵, kampen for

---

det interregnum Aftenlandende befinder sig i være et udtryk for en gryende erkendelse af, at betegnelsen 'den hvide djævel' er rammende.

³² Spengler taler i den sammenhæng om det anden-religiøse menneske, som intuitivt fornemmer de bagvedliggende kosmiske love, som udfolder sig gennem højkulturenes former. Spengler 1923. s. 380ff. Bd. 2. Spengler citerer andetsteds Goethe: "So musst du sein, dir kannst du nicht entfliehen./So sagten schon Sibyllen, so Propheten;/Und keine Zeit und keine Macht zerstücklet/Geprägte Form, die Lebend sich entwickelt." Spengler 1923, s.204. Bd. 1.

³³ Skæbnelovene kan dog anses gennem morfologiske studier af historien, men mere om det senere. Spengler er tydeligvis inspireret af Nietzsches evige genkomst, men han placerer mennesket anderledes i forhold til kosmos, i den forstand, at historien, meningen og formålet med vores livsrolle dybest set er defineret ud fra disse bagvedliggende og styrende love, hvad vi selv kan bidrage med er begrænset og risikerer hurtigt at blive manieret eller dekadent, hvis vi tror for meget på egen vilje og frihed. Det er netop dette forhold, som dybest set gør Spengler's historiesyn idealistisk. Materien er underlagt en højere orden, som menneskets ratio ikke kan fatte. Hvilket i øvrigt ikke er en fremmed tanke for den kristent troende. Se Spengler 1962, s. 17ff, s. 83, s. 85, s. 157ff, s. 172ff, og s. 220f. Netop i Dostojevskij sanser Spengler den gryende russiske kultur, Spengler 1962 s250-54. Dostojevskijs litteratur indvarsler en hidtil uset afkoblet inderlighed og pseudomorfose (Spenglers betegnelse for de tilsyneladende men ikke virkelige forbindelse mellem stilistiske formtræk mellem kulturene, i.e. at Gotikken reproducerer træk ved antikkens skulpturer siger intet om en reel indre forbindelse til antikkens formverden, men kun noget om den tidlige faustiske kulturs formsprogs udfoldelse) mellem de uddøende faustiske kulturelle former og den gryende russiske kultur.

³⁴ Retfærdigvis skal det nævnes, at Spengler begyndte arbejdet på *Vesterlandets Undergang* to-tre år før krigens udbrud.

³⁵ Hughes, Robert: *The Shock of The New*. Thames and Hudson. London 1991. Hughes 1991, s.9ff. En af Hughes' hovedpointer (som han har fra Ortega Y Gasset) synes at være, at lige siden modernitetens gennembrud (på baggrund af den industrielle revolution og de mest ødelæggende krige vesterlændingene endnu havde set) har kunsten måtte kæmpe for at skabe mening og sammenhæng ud af et 20. århundrede, som i stigende grad synes at være i opløsning og præget af forskellige systemers kollaps. I dag står det så grelt til, at man taler om, at mennesket er helt forskudt fra kunsten, som dermed reduceres til kunst for kunsten skyld uden evne til at påvirke sine omgivelser. En position der psykologisk set minder om det anomiserede masse menneskes position, adskilt betragtede og handlingslammet i et relations-tomt rum: Tandrup, Leo: *Folkedrabet*. Askov Højskoles Forlag 1987. Tandrup 1987, kap. 1.

kvinders rettigheder og arbejderbevægelsens fortsatte kamp mod kapitalejerne. I efterkrigstidens Frankrig formuleredes en post-strukturalistisk ideologikritik, antihierarkiske frihedsbevægelser blussede op i Aftenlandene, og Eksistentialismen slår igennem som en populær bevægelse, men som ved de mange nye terapiformers gennembrud, finder man en underliggende absurdisme, anomisering³⁶ gennem overdreven individualisme og måske dybest nede en kynisk eller afmægtig nihilisme³⁷. Det korte tyvende århundrede i perioden mellem 1914 og 1989-91 har været kaldt både det ekstreme århundrede³⁸, undergangens århundrede, opløsningens århundrede³⁹, ideologiernes århundrede, folkemordets århundrede og ofrets århundrede⁴⁰.

Efter murens fald er der ligefrem tale om en decideret apokalypse-industri, hvor undergangens mange mulige former reproduceres i nærmest det uendelige. Dette ses tydeligst i populær- og massekulturens primære medie, filmen og serien, hvor undergangens forskellige former gentages på nærmest tvangspræget vis i det uendelige. Dixon har beskæftiget sig med netop dette forhold, og han forklarer besættelsen med en angstpræget⁴¹ kollektiv psykes vedvarende forsøg på, at komme overens med en stadigt mere truende virkelighed. En lignende pointe finder vi hos Giddens, men hvor Giddens fastholder dette som et mere eller mindre statisk vilkår for det postmoderne menneske⁴², så fremhæver Dixon det eskalerende trusselsbillede og dermed den øgede angst i en verden hvor tiden kollektivt set er ved at løbe ud⁴³.

---

³⁶ Ordet 'anomisering' er muligvis en fordanskning fra min side, ordet dækker over Durkheims anomi-begreb. En anomisk tilstand dækker over en tilstand præget af normløshed, eller et samfund uden fælles normer. Dette var betragtninger som Durkheim gjorde sig under hans analyse af det frembrudte industrisamfund i slutningen af 1800tallet.

³⁷ For Camus var spørgsmålet om livets mening det centrale. I erkendelsen af at der kun var den, vi selv skabte dømte han selve eksistensen til at være absurd (nok et anslag mod rationalismen), Camus egen reaktion på dette synes at være Modstanden, en vedvarende forpligtelse over for Næsten i en etisk humanistisk fordring. Synet for den Anden forsvandt ret hurtigt i de interpersonelle terapier, udgangspunktet var fyldt af nerve og omverdens-sans, men forfaldt desværre op gennem 70erne til dybt egoistiske og kapitaliserende selvaktualiseringsprojekter. Et projekt som desværre stadig trives på anonymiserede direktioner, hvor det sidste Kafkaske håb er slukket (Camus anså ikke Kafka som en ægte absurdist, da han anede et spinkelt håb i *Processen*). Jeg er uddannet psykoterapeut og har været i det kliniske og organisatoriske felt i et årti, blandt klinikere taltes der om kritikken, der blev væk, hvilket lykkeligvis er en udvikling som synes, at være ved at vende herhjemme takket være blandt andet Svend Brinkmanns arbejde: Skov, Maria: *Positiv psykologi – anerkendelse eller skjult magtudøvelse*. Information 18/6 2010.

³⁸ Hobsbawm, Eric: *The Age of Extremes*. Vintage Books 1991. Hobsbawm står for både termen det korte og det ekstreme århundrede. Det korte fordi det 19. århundrede var langt (1789-1914) og ekstremt da det 20. århundrede i modsætning til 1800tallet var hærgnet af stats kommunisme, kapitalisme og nationalisme.

³⁹ Berman, Marshall: *All that is solid melts into air – the experience of Modernity*. Simon and Schuster. New York 1982.

⁴⁰ Jensen, Henrik: *Ofrets Århundrede*. Samleren 1998.

⁴¹ Det engelske ord 'anxiety' oversættes på forskellig vis alt efter konteksten; nervøs, spændt, angst,

⁴² Giddens, Anthony: *Modernity and Self-Identity. Self and Society in the Late Modern Age*. Polity Press 1991. s. 35ff. Giddens fokus er Selvets forhold til dets dødelighed i en opløsningstid/postmoderniteten. Selv-begrebet er fra den interpersonelle udvikling i psykoanalysen, hvor folk som Winnicott har set på udviklingsprocessen gennem objektrelationsteorien. Giddens fremhæver en interessant pointe, gennem et citat af Zygmunt Baumann, angående kommodifikation som værende en neurotisk sublimering af den stigende grundangst. "Individual needs of personal autonomy, self-definition, authentic life or personal perfection are all translated into the need to possess, and consume, market-offered goods. This translation, however, pertains to the appearance of use value of such goods, rather than to the use value itself; as such, it is intrinsically inadequate and ultimately self-defeating, leading to momentary assuagement of desires and lasting frustration of needs.... The gap between human needs and individual desires is produced by market domination; this gap is, at the same time, a condition of its reproduction. The market feeds on the

Psykoanalyse og ideologikritik.

Det skjulte afsløres. – Psykoanalytisk kulturkritik.

Som kulturkritik har den moderne apokalypse teori trods en meget bred tværfaglighed en stærk psykoanalytisk understrøm, noget af sprogbrogen i denne opgave ligger derfor i forlængelse af dette særpræg. Spengler selv, som Freuds samtidige og som en del af den samme tyske intellektuelle tradition, veg ikke tilbage for at bruge begreber som Ursjæl, kollektive forestillinger og det ubevidste. Malcolm Bull, der som en af de første identificerer den brede tværfaglighed i den moderne apokalypse teori, bruger også et bredere psykoanalytisk udgangspunkt, når han søger at beskrive det apokalyptiske, som noget skjult, en sandhed man kan optrænes til at se⁴⁴. Det skjulte er for Bull de ting, som en kultur fortrænger, og det apokalyptiske vægtes følgende i sit afslørende aspekt, og er for så vidt kun destruktivt i det omfang, at en sådan afsløring forandrer visse idéer i kulturen. Tanken er ikke ny og kan findes i en mere radikal form hos Freud, som mente at have fundet en nødvendig sammenhæng mellem en øget skyldfølelse i individet og den frembrusende civilisation, der krævede en konstant kultivering af mennesket. Overrjegets eller civilisationens ideologiske⁴⁵ krav om regler for social adfærd måtte således forhandles af jeg'et, som samtidigt mærkede Id'ets aggressive og naturlige impulser fra det

---

unhappiness it generates: the fears, anxieties and the sufferings of personal inadequacy it induces release the consumer behavior indispensable to its continuation.” s.198 – man genkender her det tvangsprægede gentagelsesmønster, som Dixon har fat i. Marxisten og kulturgeografen David Harvey er i hans undersøgelse af byen som ideologisk kamplads inde på noget lignende, men mere om det senere.

⁴³Dixon, Wheeler Winston: *visions of the apocalypse, spectacles of destruction in american cinema*. Wallflower Press. London 2003. s.1ff og s.97ff

⁴⁴ Bull, Malcolm: *Seeing Things Hidden. Apocalypse, Vision And Totality*. Verso 1999. s.257ff. Bulls tanker om Selvet tager en sociologisk drejning over i det mere idéhistoriske, men den interpersonelle fremhævning er fra den relationelle psykoanalytiske tradition. Ganske som brugen af det skjulte og (u)bevidsthed er fra den tidlige psykoanalytiske tradition.

⁴⁵ I psykoanalytisk forstand bliver en kulturs dominerende ideologi et kompleks, som styrer og organiserer både erkendelse og personlighed, og som for mestendels hører hjemme i det ubevidste. Komplekset overføres i sin mest basale form gennem de tidlige objektrelationer, sidenhen forfines, og kompliceres den i under de mange sekundære socialiseringer, som barnet og det unge menneske udsættes for. Lasch, Christopher: *Narcissismens kultur – En analyse af et samfund i opløsning*. Gyldendals Bøghklub. København 1982. s.45ff. Lasch, ganske som Spengler, stiller en bredere kulturel diagnose. Men hvor Spengler skriver ud fra et totalhistorisk perspektiv og sideløbende med den tidlige psykoanalyses udvikling, så fokuserer Lasch med et modnet psykoanalytisk perspektiv på det amerikanske samfund gennem de sidste cirka 100 år. Lasch er historisk materialist (Spengler er dybest set idealist), og ser kapitalen, som en revolutionerende kraft, der grundlæggende former enkeltindividernes psyke. Kapitalen og dens logikker er således en dominerende ideologi i kollektivet og indtager som sådan rollen, som kollektivt over-jeg. Lasch spekulerer selv over gyldigheden i denne konklusion, men kommer frem til, at psykoanalysen jo netop er studiet af, hvorledes enkeltindividet tilpasser sig samfundet (i det ydre og det indre, bevidst som ubevidst). At forskellige psykologiske fænomener/tilpasningsformer synes dominerende til forskellige tider skyldes ændringer i den dominerende ideologis krav til individet. I Freuds tid var den hysteriske diagnose dominerende, mens efterkrigstiden er præget af en nærmest distymisk ændring i den kliniske personlighed, hvilket Lasch tolker som en kollektiv narcissistisk reaktion på stadig mere unaturlige eller umenneskelige krav fra kapitalen. En sociologisk indstilling eller kulturkritik er således uadskillelig fra psykoanalytisk tænkning.

ubevidste. Personligheden dannede derfor et neurotisk kompleks, som også var at finde i den kollektive bevidsthed, dette sublimerede udtryk blev af Freud benævnt skyldfølelsen⁴⁶.

Denne skyldfølelse er fået mange forskellige benævnelser og er anskuet på forskellig vis op gennem den psykoanalytiske teoriudvikling, hvoraf nogle af disse teorier har en særlig interesse for apokalypseteorien. I det følgende skal der kort ses på psykoanalytikerne Julie Kristeva's Abjektalteori og Carl Gustav Jungs historieopfattelse.

Abjektet findes som objektet i grænselandet mellem jeg'ets identitetsfølelse, som hviler i mig og ikke-mig. Men i modsætning til objektet, så modstår det abjektale enhver form for relationel konstans, da det selv er uden fast form og på morfisk vis kan antage netop den form, som vil give personligheden den nødvendige rystelse⁴⁷. Den vågne jeg-bevidsthed får slet og ret aldrig integreret det abjektale, og det bliver derfor aldrig en del af dets selvforståelse, i hvert fald ikke gennem den dynamiske modningsproces, hvor selvet tilegner sig identitet gennem objektrelationerne. Abjektet har i stedet sine rødder i de dybere ubevidste dele af Id'et, de former det henvender sig med i bevidsthedens grænseland har ganske vist en forvrænget karakter, som individet kender fra den ydre kendte verden, men dens natur kommer ikke derfra. Det abjektale er derfor grundlæggende destabiliserende og ødelæggende for den balance jeg'et har forhandlet med omverdenen (herunder Overjeg'et), udsættes personligheden (eller en civilisation for den sags skyld) for et vedvarende abjektalt pres, så vil den etablerede orden kollapse, hvis man således ønsker selvopretholdelsen så må jeg'et søge at forhandle en position, hvor der kun indtages begrænsede mængder af abjektale udbrud i den bevidste del af psyken. Det er ikke muligt, at forhindre fremkomsten af de abjektale fænomener, og gør man det alligevel, så vil de vende tilbage stadig hyppigere og stadig mere voldsom form indtil personligheden (eller civilisationen) har accepteret denne del af sig selv eller er blevet lagt øde af den. Dixons opdagelse af de apokalyptiske visioners stadig stærkere tilbagekomst i det amerikanske filmunivers synes i denne sammenhæng særligt ildevarslende, da Kristeva netop pointerer, at det abjektale vil dukke op i stadig stærkere

---

⁴⁶ Freud, Sigmund: *Kulturens Byrde*. Hans Reitzels Forlag 1987. s65ff. Freuds konklusion er at vi betaler en høj pris for at leve i vores vestlige kultur. Hvad vi vinder i teknologisk magelighed tabes i evnen til at føle sig umiddelbar og lykkelig. Freud turde ikke give et svar på, om en sådan forhandling var holdbar i længden, men han understreger det som værende en psykologisk og kulturel byrde, netop fordi at skyldfølelsen, den personligt introjicerede såvel som den kollektivt fortrængte følelse (fremhævelse af europæisk overlegenhed er psykoanalytisk set mistænkelig) var en sublimeret form for aggression, som igen var et følelsesmæssigt udtryk for et meget dybt instinkt, nemlig Thanatos. En dødsdrift som havde samme forandrende og destruktive potentiale som Eros. Skyldfølelse kan nemlig blive så stor, at den returnerer til sit urinstinkt, dødsdriften – og individet eller kulturen kan således ønske undergangen, som eneste løsning på en spænding, som ikke længere kan forhandles.

⁴⁷ Nødvendig set ud fra det perspektiv at det kun er den bevidste del af psyken, som ønsker konstans, stilstand og faste vedvarende grænser. Instinkterne har tilsyneladende deres egen dagsorden. Denne psykoanalytiske opdagelse er en af de fire store diskontinuiteter i den europæiske idéhistorie. Den særstatus vi også i dag fastholder har oplevet flere ideologiske rystelser; Jorden er ikke centrum i Universet, Gud er død og vi deler forfædre med aberne, vi er ikke herre i eget hus og klimaforskningen fortæller os nu, at vi ikke kan forvente, at vores art på magisk vis skulle være undtaget den sjette store masseuddøen.

form i tider præget af krise og forandring⁴⁸. Freud havde tidligt øje for dette fænomen, han så hans samtids store fokus på renlighed og sømmelighed som klare demarkationsudtryk for, hvad samfundet i hvert fald ikke var. De prostituerede i de uhumske sidegader og den berettigede stolthed over velfungerende kloaksystemer indtager således en næsten abjektal position i borgerens sind. De bliver former hvorigennem det abjektale kan udtrykke sig, om det så er samtidens sprogbrug omkring Jack the Ripper eller Lovecrafts tilbudere af oldgamle guder, der bevæger sig ubesværet i storbyens undergrund kun for at stige op og trække spidsborgeren ned, når denne mindst ventede det. Populært sagt, så var Freud bekymret for, om samfundets krav om sømmelighed var så høje, at jeg'et simpelthen ikke kunne forhandle disse uden at skulle fortrænge dele af sig selv, som ikke kunne holdes ubevidste i længden. Ligeledes bekymrede han sig om det sublimerede udtryk; ville en diffus skyldfølelse kunne være dækkende erstatning, og hvordan ville psyken (og civilisationen) reagere ifald det ikke var?⁴⁹

Jung tilføjede en væsentlig tidslig dimension til denne kulturkritik. Han arbejdede med den tese at det ikke kun var den aktuelle kultur, som udøvede et pres mod individet men også tidligere tiders forestillinger, postjungianske kulturteoretikere har arbejdet videre med denne tanke under samlebetegnelsen 'historico-cultural theory'⁵⁰. Teorien vægter historiens indflydelse over den biografiske når de ser på, hvad der kan påvirke et individ stærkest, postjungianerne forestiller sig et kollektivt ubevidste, hvor tidligere værdier kunne strides med nutidige, og at disse modsætningsforhold også ville være til stede i det enkelte menneskes psyke. Særligt gamle værdier ville have arketypisk karakter, og deres oprindelse ville være tabt i Myten, her både forstået som digtningens eller fantasiens numinøse sfære men også i en historisk konkret forstand, hvor visse sammenhænge eller tanker er tabt for eftertiden, på nær i det kollektivt ubevidste (eller i særligt meningsfulde kunstværker) hvor det henvender sig⁵¹. I en lidt bredere forstand, kan man sige at disse instinktmæssige henvendelser er abjektale i deres natur, men her skal det understreges, som Kristeva i øvrigt også gør i sidste halvdel af hendes bog, at det abjektale ikke kun handler om rædsel. Abjektet har forvandlende og ophøjende potentiale for psyken såvel som kulturen, men det kræver en åbenhed overfor disse naturlige helheder, som ifølge mange psykoanalytiske teoretikere

---

⁴⁸ Kristeva, Julia: *The Powers of Horror: An Essay on Abjection*. 1982 Columbia University Press. s3ff og s108. Den litterære teori om monsteret bygger i høj grad på Kristevas tanker. Zombiernes fremkomst i massekulturen har således en afslørende værdi omkring de skjulte ideologiske positioner i vores postmoderne samfund, hvis vi forstår disse som former for abjektale fænomener. Som sådan fortæller de os om vores hensynsløse forbrugerisme og et deraf følgende undergangsscenario. Det abjektale får karakter af en slags naturens modideologi til den dominerendes ideologis hyldest af netop kommodificeringen af alle relationer, tinglige såvel som personlige.

⁴⁹ Freud 1987, s.40ff. Se også: Freud, Sigmund: *The 'Uncanny'*. The standard Edition of the complete Psychological Works of Sigmund Freud, Volume XVII (1917-1919). An Infantile Neurosis and Other Works. Page 217-256.

⁵⁰ Young-Eisendrat, Polly & Dawson, Terrence. Red: *Cambridge Companion to Jung*. Cambridge University Press. New York 2008. s.279f og s.291.

⁵¹ Jung, Carl: *On the Relation of Analytical Psychology to Poetry*. CW 1922 15, s.65-83

desværre er næsten forsvundet⁵², eller i hvert fald dybt undertrykt i det store flertal i den vestlige civilisation.

En sådan lagdelt historietanke kan synes trivial for en uddannet historiker, men for apokalypse-teorien er den væsentlig, da den netop handler om idéhistoriske nybrud, gamle forestillingskomplekser ændres eller opløses i presset fra nye, men kaster stadig lange skygger ind i den pågældende kultur⁵³. Ligeledes er tanken om, at individets psyke i ligeså høj grad er historiografisk som biografiske er faktisk ganske radikal, da det er muligt at bruge dette udgangspunkt uden at henfalde til spekulativ idealisme eller ren subjektivistisk intuition. Som redskab giver den adgang til en slags følelsernes historie⁵⁴, og for indeværende opgave sætter det pludseligt Spengler i et mindre irrationelt lys, hans cykliske og relative undergangsfortælling kan i sig selv forstås som et abjektalt kulturelt fænomen for vores samtid, og som sådan er vi kun lige begyndt at kunne brydes med ham. Spenglers elitære nationalkonservatisme gjorde ham nærmest usynlig i efterkrigstidens Europa på trods af bombens og koldkrigens realitet, men ikke nu efter murens fald hvor nationalkonservative strømninger atter er i kraftig fremvækst og fremstår som en tilsyneladende ideologisk modvægt til senkapitalismens ubønhørlige hærgen. Det er blevet argumenteret, at det kunne skyldes afstanden til Holocaust, og at den voksende EU-modstand har givet plads⁵⁵, men jeg vil tilføje det argument, at apokalypsens truende virkelighed er blevet mere end blot et eksistentielt vilkår i vores tid, og dette giver nødvendigvis plads til mere af Spenglers undergangsfortælling.

For den post-apokalyptiske kritik er det særligt interessant at Jung tog på flere antropologiske feltrejser, herunder opholdt han sig som midaldrende i mellemkrigstiden i længere tid ved Puebloindianerne i USA, hvor han førte lange samtaler med indianerhøvdingen Blue Lake Mountain. Disse ophold havde en transformativ kvalitet for Jung, og forstærkede hans ungdoms optagethed af mysteriereligionerne⁵⁶, samtidigt med at det gennemgribende forandrede hans menneskesyn. Efter disse rejser yndede Jung at sige, når lejligheden bød sig: ”Amerikanerne er vanvittige, de tænker med hjernen og ikke med hjertet”⁵⁷. Den ældre Jungs menneskesyn og

---

⁵² I sig selv repræsenterer denne tanke en mulig undergangsvision, da det abjektale som før nævnt vil hjemsege kulturen indtil den er forvandlet eller ødelagt. Et sådan abjekt-kompleks ville ifølge Spengler være det faustiske menneskes manglende evne til at tåle begrænsninger, noget som i øvrigt også kendetegner den svært personlighedsforstyrrede.

⁵³ Tænk eksempelvis på kvindefrigørelsesbevægelsen, hvorledes den har afsløret den mandlige dominans på snart sagt alle tænkelige niveauer uden dog, endnu, at have opnået en endelig frigørelse fra en hierarkisk og patriarkalsk ideologi.

⁵⁴ Noget der ikke har fyldt ret meget i den indtil for nylig mandsdominerede idéhistoriske tradition. Men der er væsentlige nybrud se f.eks.: Nussbaum, Martha C.: *Upheavals Of Thought. The Intelligence Of Emotions*. Cambridge University Press. New York 2003. Det er et digert værk, men en af hovedpointerne i Nussbaums bog er netop hvorledes følelser har en lang historicitet og hvordan de er med til at skabe mening, ikke bare individuelt, men også i større historiske sammenhænge.

⁵⁵ Peters, Rikke Louise: *Finis Europae – Oswald Spengler og kulturkrisen efter Første Verdenskrig. Slagmark – Tidsskrift for idéhistorie*, okt. 2008. s.68ff.

⁵⁶ Jung, Carl Gustav: *Erindringer, Drømme, Tanker – Mit livs myte*. Lindhart og Ringhof Forlag 1998. s.29f

⁵⁷ Nordentoft, Finn: *Dybdepsykologi – Fra Freud til Grof*. Frydenlund. København 2003. s.56. Et mere detaljeret indblik i hvorledes et gammelt naturfolk anskuede de hvide mænd kan fås ved at læse Jung 1998, s.206ff. “De hvide

historiesyn var teleologisk, han anså disse gamle kulturer som værende på tidligere stadier i forhold til den europæiske, men samtidigt erkendte han, at det moderne menneske var i dyb åndelig og kulturel krise, hult indeni søgte det rastløst efter sin sjæl. Jung mente, at de gamle kulturer, natur- og mysteriereligionerne indeholdt, det vi manglede for at komme ud af krisen. Altså alt det, som var og er abjektalt for den rationelle eller kalkulerende forstand. Måske netop derfor har hans arbejde aldrig rigtig vundet gehør i den akademiske psykologi endsige psykiatrien, men der gives dog få vægtige undtagelser. En af disse er psykiateren og bevidsthedsforskeren Stanislav Grof, som i den grad har taget Jungs pointe om bevidsthedens, ja menneskedens, krise til sig, og arbejder derfor ligeledes med at integrere gamle shamanistiske traditioner og naturfolks kosmologi i moderne psykiatri⁵⁸. En lignende bevægelse kan findes i økofilosofien, men mere om det senere.

Undergang for hvem? - Kritikken af ideologien.

Det ideologikritiske ses gennem f.eks. Spenglers opgør med fremskridtstroen og måske endnu dybere det vestlige menneskes særlige position, som værende den race, der udviser mest vilje til magt, hans cykliske skæbnetanke og forskydelsen af det faustiske menneskes agens afslører simpelthen det, som Lacan⁵⁹ kaldte 'mester-signifiant', altså de indgroede positioner, som den dominerende ideologi ikke ønsker, der sættes spørgsmålstejn ved, da netop disse urørlige og dybest set i sig selv meningsløse positioner giver ideologien sin legitimitet⁶⁰. Opgøret med, hvad

---

vil hele tiden noget...de er urolige og rastløse", hvilket bringer mindelser til Spenglers diagnose af det faustiske menneske, som værende først grænsesprængende i kulturfasen sidenhen grænseløst i civilisationsfasen.

⁵⁸Grof, Stanislav: *Fremtidens Psykologi. Den Moderne Bevidsthedsforms Perspektiver*. Borgen 2001.

⁵⁹ Der er allerede nu mange teoretiske positioner i spil, så det er ikke min hensigt at hive den samlede kongerække af franske post-strukturalister frem. Jeg har kort nævnt Derrida, og trækker nu Lacan af stalden, da han på sin vis danner bro mellem psykoanalytisk kulturkritik og fransk ideologikritik, som fremført af blandt andet Foucaults afdækning af magtrelationerne. Lacan er særligt skarp på, at sætte fokus på vores umiddelbare forståelse af verden, altså de kategorier vil filtrere den igennem – både bevidst og ubevidst. Det er denne forståelse, eller man kan måske sige forudforståelse, som sætter rammerne for individets (og i vid udstrækning kollektivets) tænkning, normer og handlemønstre. F.eks. når Puebloindianeren tror på, at alting er besjælet, så handler hun indenfor de rammer, ganske som når Homo Economicus (eksempelvis Lars Seier eller Anders Fogh Rasmussen) rationalitet og ekstremistiske tro på egen agens, byder dette (u)væsen at handle dyssocialt for at maksimere egen lykke. En mekanistisk opfattelse af dyrene og en hierarkisk verdensforståelse med en hvid mand på toppen af psykopatpyramiden tillader jo også på bevidstløs vis mange moderne mennesker i dag, at spise kød der er produceret via industrialiseret, torturistisk masse mord, bagatellisere ulovlige krige og reproducere en forkastelig og ekstremt skævvreden økonomisk verdensorden. Den poststrukturalistiske grundpointe om den dominerende ideologis inklusion af passende idéer og eksklusion af udfordrende ditto, er sammenlignelig med den psykoanalytiske kritiks tilgang til historiens og (u)bevidsthedens mange lag, men kun når vi anerkender, at kategorierne er historisk set foranderlige. En af Foucaults pointer var jo netop at tildele en historisk periode sit særegne kategoriseringssystem. Når man stiller spørgsmålet undergang for hvem, så tager man netop fat i disse forskelle i kategorier, som også kan kaldes ideologier, da kategoribegrebet i sit epistemologiske udgangspunkt ikke helt fanger totaliteten af både den psykoanalytiske og post-strukturalistiske kulturkritik. Undergangen for hvem omhandler materielle såvel som åndelige magtforholds (ideologiers) langvarige brydninger op igennem historien. Dette forklarer selvsagt klassekampen, men også de dybereliggende knap så bevidste selvfølgeligheder (mester-signifiants), som forskellige kulturer opererer under. Det er netop her Spengler bliver særligt interessant, når han relativiserer den faustiske kultur til ikke bare andre kulturer, men også en anden dybere kosmologisk ideologi, som er utilgængelig bortset fra gennem det genskin, der aflejres i kulturens former og cykliske proces.

⁶⁰ Lacan, Jacques: *The Seminar of Jacques Lacan, Book VII: The Ethics of Psychoanalysis*. Norton. New York 1992.

der sidenhen er betegnet som den etnocentriske position, var så afslørende, at det næppe blev registreret i hovedværkets umiddelbare modtagelseshistorie⁶¹. I stedet gik den folkelige anerkendelse på værkets identitetsopretholdende og konservative elementer i en tid hvor krigen, den 50 år gamle nationalstat og en del af selvforståelsen var tabt, og ligeledes var det politiske og økonomiske liv under Weimar-republikken væsentligt mere skrøbeligt og usikkert⁶².

Evan Calder Williams er ligeledes ude i en afsløring af 'mester-signifiants' knap 100 år senere i hans totale modideologiske afvisning af den sene kapitalismes udbytende vækstideologi, og han ganske som Spengler afviser muligheden for at ændre denne civilisatoriske strøm. Spengler så Første Verdenskrig, som en blandt mange kommende krige, som de imperialistiske og pengetyranniske kræfter ville tage til i civilisationsfasen. Williams ser det kapitallogiske amokløb mod afgrunden, først ujævnt fordelt men sidenhen mere sammenhængende og totalt indtil det uundgåelige og endelige kollaps er fundet sted og endeligt erkendt i de overlevendes kollektive bevidsthed. Begge positioner peger på to sammenhængende 'mester signifiants', fatalismen i den cykliske skæbnetanke udfordrer fremskridtstroen, mens Williams postapokalyptiske indstilling anfægter vesterlændingens selvfølgelige herredømme i en hierarkisk verdensorden.

Williams fastholder et historiesyn, som siger at tiden er stoppet, katastrofen er sket – vi lever i det postapokalyptiske, og som kapitalløse er vi hensat til at overleve på civilisationens ruiner⁶³. Et sådant syn virker kun muligt, set herfra, i en virkelighed, hvor seriøse klimaforskere er begyndt at sige, at løbet er kørt⁶⁴ og sat sammen med en kapitalistisk virkelighed, som har udhulet muligheden for at reproducere mere af det samme, og dermed endeligt elimineret muligheden for et sikkert, velkendt og trygt liv i Vesten. Det forløsende element i apokalypteteorien er således forsvundet, der kommer ingen regenerativ periode mod nye højder efter den forestående klimakatastrofe. Men ud af vækstideologiens og industrisamfundenes ruin vil de overlevende 'Superwolves'⁶⁵ finde hinanden og overleve uden tidligere tiders hierarkiske systemer. Så naturens

---

⁶¹ Noget kan være så afslørende, at de primitive og yderst effektive fortrængningsmekanismer træder i kraft næsten øjeblikkeligt, for at beskytte subjektet mod en anet destruktiv rystelse, der kan betyde undergangen for egoets konstituerede balance.

⁶² McKay, John P.; Hill, Bennett D.; Buckler, John & Ebrey, Patricia Buckler: *A History Of World Societies*. Houghton Mifflin Company. New York 2000. 5th edition. s.994ff

⁶³ Den uundgåelige nødvendighed, eller historiens lovmæssige aktualisering af kulturens former synes at være en spengleriansk pointe, som Calder Williams har taget til sig. Hans projekt omhandler, hvorledes en posthuman ideologi manifesteres i den kapitalistiske ideologis slutfase. Det er snarere en selvhjælp og procesbeskrivelse end et egentligt kald til oprør, kapitalen må udleve sit eget potentiale, førend modideologier eller måske gamle og glemte ideologier kan udfylde tomrummet.

⁶⁴ Holthaus, Eric: *The Point of No Return: Climate Change Nightmares Are Already Here*. Rolling Stone. 5/8 2015.

⁶⁵ Calder Williams bruger betegnelsen flere gange, 'superwolves' henviser til Wadleighs, Michael: *Wolfen*. 1981. Hvor overnaturlige ulve lever som rovdyr i storbyens slumkvarterer, ulvene er ældre end selv de ældste Indianerstammer (de byboende indianere kender dem fra deres egne myter), og som sådan repræsenterer superulvene en anden og for længst glemt ideologi. Den dominerende ideologi tager først notits af disse ulve, da ulvene forsvarer deres 10.000 år gamle territorie mod en lokal milliardær og byggematador, som vil byudvikle slumkvarteret. Filmen står som et tidligt øko-kritisk og næsten postapokalyptisk hovedværk og er væsentligt bedre, end den beskrives her. Malcolm Bull ville kalde Calder Williams betragtning lav- eller populær-ideologisk i forhold til eksempelvis Derrida's mere højkulturelle analyse jf. note 10.

grænser stopper altså den uhæmmede vækstideologi, bredt betegnet som sen-kapitalismen, og bagved denne ideologi får den rationelle fremskridtstro det endelige dødstød.

For en mere ensidig historisk materialist kan dette synes noget vagt måske endda fantasifuldt⁶⁶, men Williams er insisterende i sin postapokalyptiske kulturkritik og fastholder, på spengleriansk vis, at det drejer sig om en form, hvis potentiale er ved at blive aktualiseret, synligt for dem med den rette indstilling⁶⁷. Apokalypsens former er endnu ikke totale og tydelige for det mindre følsomme flertal, men stadig ujævnt fordelt i tid og rum og dog fuldstændigt sammenhængende set fra Williams anarko-socialistiske udgangspunkt. Det er med dette ideologiske udgangspunkt Williams ser de samme kapitalkræfter føre deres destruktive og selvafslørende kræfter igennem finanskrisen, 'white flight', 'gentrification', bykvarterer reduceret til kapitalistiske ofringszoner, der reelt set er brandtomter, forstadskvarterer med 'plywood boarded windows'. Middelklassefamilier, der gennem misligholdte subprime boliglån, smides ud og vender efter få uger tilbage til deres hjem uden strøm, vand og varme på BZ-lignende vis, hvilket de konsekvensfrit kan gøre, da der ikke længere er statslige ressourcer til at opretholde de mange udsmidninger. Fracking og minedrift der fordriver landboende amerikanere, studenter- og arbejder oprør mod 'austerity measures' og såkaldte frihandelsaftaler, opløsningen af sociale strukturer så som familiestrukturerne og det amerikanske arbejdsmarkeds, fængsels- og skolevæsens reelle kollaps⁶⁸.

I den postmoderne apokalypse teori finder vi også øko-kritikken⁶⁹, som betegner forskellige teoretikers⁷⁰ overvejelser om mennesket og dets forhold til naturen. Greg Garrard

---

⁶⁶ Men andre ligeså seriøse forskere er også kommet til en erkendelse af det uholdbare i situationen, klimaforskerne er en ting, men i den økonomiske teori sker der også nogle grundlæggende brud i disse år. Et godt eksempel blandt mange er Thomas Pikettys bog *Kapitalen i det 21. århundrede*, hvor der redegøres for den ekstreme ulighedsvækst og de generationer gamle familieformuers forøgelse, begge forhold er uholdbare og det 21. århundrede bør være et omfordelingens århundrede frem for et vækstens århundrede. En interessant pointe ved Piketty er, at han udover brugen af en massiv mængde data ikke viger tilbage fra at bruge skønlitteratur til at understrege og nuancere hans pointer. Rentier-overklassen skildres f.eks. gennem fremhævelse af passager i både Balzacs, Jane Austens og Henry James forfatterskaber.

⁶⁷ Williams, Evan Calder: *Combined And Uneven Apocalypse*. Zero books. Washington 2011. Williams 2011, s. 1ff. Williams bruger betegnelsen 'superwolves' (fra filmen *Wolfen* og bogen *The Wolfen*), om de mennesker, der har syn for de faktiske undergangsfænomener. Der går en lige linje fra denne tænkning til Spenglers idé om det Anden-religiøse menneske.

⁶⁸ Williams 2011, s. 52ff

⁶⁹ Ecocriticism er den engelske betegnelse for en nyere teoretisk position i litteraturteorien. På dansk har jeg set termen Øko-filosofi brugt om samme område, men den danske oversættelse dækker ikke ret godt det stærkt ideologikritiske aspekt i denne forholdsvis nye teoridannelse. Der er mange overlap, men Øko-filosofien, som f.eks. Arne Næss fremfører, har det kendetegn, at det er fremtidsorienteret på en progressiv og grundlæggende optimistisk facon, uden dog at være decideret utopisk – dybdeøkologi går i Næss' vision hånd i hånd med dybdeødemokratiet. Dette gælder ikke for den engelsksprogede variant af ecocriticism, der fra en modideologisk position er stærkt orienteret mod samtiden og den nære fremtid, som man ikke gør sig nogen illusioner om, man kan forbedre. I stedet synes strategien at være, at afsøge overlevelsesmuligheder indtil Kapitalen er blevet spist op af sine egne indre modsætninger. De har dog det klare fællestræk, at de vil hierarkierne og de falske dualismer (menneskets udbytning af naturen er et udtryk for en falsk dualisme) til livs, til fordel for en ny (eller måske meget gammel) ideologi. Psykoanalytiker og filosofen Félix Guattari tydeliggør dette forhold i hans *Three Ecologies*, der dybdeintegrerer forholdet i de sammenhængende parallel mellem tre økologier, den miljømæssige, den mentale og den sociale. Netop dette forhold søger de øko-kritiske forfattere at mane frem, Guattari selv eksemplificerer det således: " *Just as monstrous and mutant algae invade*

skildrer fint i *Ecocriticism*, hvorledes forskellige modideologier mødes i øko-kritikken feminister, marxister og postkolonialister⁷¹ danner et nyt⁷² felt, som er imod de gamle hierarkier, der er formet af årtusinders historie naturen betvinges ved plov, ild, reb og hjul, patriarkalske strukturer dannedes og styrkedes i Mellemøstens første større byer, handlen og den økonomiske sfære antager stadig mere abstrakte former, for endeligt at blive identificeret som imperialism og kapitalisme i moderne tid. Alt sammen hierarkier hvis grundlæggende ideologi om et mindretals selvfølge overherredømme reproduceres i forskellige former og master-signifiants på forskellige måder op igennem den vestlige verdens historie. Det er denne altdominerende realitet, intet mindre, som

---

the lagoon of Venice, so our television screens are populated, saturated, by 'degenerate' images and statements. In the field of social ecology, men like Donald Trump are permitted to proliferate freely, like another species of algae, taking over entire districts of New York and Atlantic City; he 'redevelops' by raising rents, thereby driving out tens of thousands of poor families, most of whom are condemned to homelessness, becoming the equivalent of the dead fish of environmental ecology." Guattari, Felix: *The Three Ecologies*. The Athlone Press. London 1989. s. 29. Spenglers morfologi eller organismetænkning virker som en tidlig form for økokritisk tænkning, slægtskabet kan spores i samstillingen mellem natur og historie, det faustiske civilisationsmenneske kan slet ikke tænke ahistorisk (eller uden for organismetanken), den sidste ægte filosofi er denne konstant relativiserende tænkning, egen historie i forhold til tidligere, historisk tidlig aktualitet i forhold til naturlig evig lovmæssighed, det tilfældige i forhold til det nødvendige. Det umulige i at sætte sig selv som adskilt og hævet beskuer af verden, men nødvendigheden i at deltage aktivt som en relativ del af denne. Det menneskelige væren som historie/natur. Spengler 1962 s46ff.

⁷⁰ Garrard, Greg: *Ecocriticism*. Routledge 2012. s.23ff & s.199ff.

⁷¹ Den postkoloniale kritik ligger desværre uden for opgavens rammer, hvilket ikke skal ses som et udtryk for manglende relevans, men prioritering i forhold til at præsentere den teoretiske position dækkende indenfor den senmoderne del af den vestlige apokalypseteori. Jeg har kort nævnt Edward Saids skelsættende værk *Orientalism*, og vil i denne sammenhæng også nævne Gayatri Spivaks subaltern-begreb, som dækker over den position det undertrykte menneske indtager, når det er så undertrykt, at det er fuldstændigt underlagt sit herrefolks ideologi og selv dets sprog er ligeså lidt tydebart for den dominerende ideologi som en vild fugls skrig i skoven. Antonio Gramsci bragte først denne dybe erkendelse om de mere eller mindre skjulte klasse- og kapitalbestemte magtrelationer til torvs på europæisk jord. Den 'subalterne' står altid i et tvetydigt forhold til magten, ganske vist underlagt den men aldrig helt overgivet eller opslugt af magtens ideologi, hverken dens sprog eller dens synspunkter. Den 'subalterne' har som sådan sin egen ideologi i fred, da den dominerende ideologi slet og ret er blind for store dele af den. Det er netop denne position Williams søger at indtage i hans fremmaning af 'Superwolves' i slummen og indianere i den mere prekære del af arbejderklassen (first-nations, arbejder ved havnen som daglejere i filmen *Wolfen*) i hans fortælling om hvilken ideologi der vil overleve den dominerende senkapitalistiske forbrugsideologi. Det er dybest set et historiesyn som strider lidt imod den lineære marxistiske historieopfattelse og som bærer vidne om den tidligere beskrevne lagdelte historicyklus, hvor det ældste og længst forglemte vil arve jorden. Spengler har et begreb 'den evige bonde', som beskriver en standstype, der altid – uanset hvor i den morfologiske historicyklus, man befinder sig, - vil have sin eksistensberettigelse, og faste identitet i samarbejdet med jorden. Han gjorde sig ingen forestillinger om (selvom han var tæt på), at jorden af den teknologiske praksis kunne eroderes helt ud af kulturen. Spengler 1923 bd. 2, s.113. I Spenglers cykliske forståelse var der altid et nulpunkt, hvorfor en ny kultur kunne vokse ud fra, telos og det teleologiske smeltede reelt set sammen, han havde ingen forestilling om tingenes, verdens, cyklussens fænomeners absolutte og totale endeligt; det Finem historiae vi er konfronteret med i dag.

⁷² Det nye er inddragelsen af naturen som selvstændig aktør. En aktør som vi er en uløselig del af, underordnet og en forlængelse af (vi er selv natur, før vi blev kulturvæsener). I styrkelsen af denne erkendelse inddrages de gamle naturfolks verdensbillede, ganske som Jung og andre før og efter ham har gjort (tænk f.eks. på Jan Smuts: *Holism and Evolution* eller hele den Gestaltterapeutiske metodedannelse på den amerikanske vestkyst i de to første årtier efter Anden Verdenskrig). Spengler falder ikke selv under denne kategori, men der er klare paralleller, hvilket skal forklares i hans cykliske historiefilosofi, der beror på naturlige lovmæssigheder. Spenglers organismetanke og morfologiske metode var ikke bare påvirket af Goethe, men også Charles Darwin, hvis evolutionslære kan spores i Spenglers historiesyn. Spengler antager dog pludselige, nærmest mutationslignende skift i historiens former (på baggrund af de "psyko-biologiske" love), mens Darwin så det som mere jævne overgange (interessant nok en forskel der stadig diskuteres i biologifilosofien). Spengler 1923 bd. 2, s.593 og Spengler, Oswald: *Mennesket og Tekniken. Et bidrag til en livets filosofi*. J. H. Schultz Forlag 1932, s.31ff

modideologierne i øko-kritikken søger at afdække. Øko-feministerne bekæmper den antropocentriske dualitetstanke, hvor mennesket er adskilt fra naturen og den androcentriske dualitet der opstår i tænkningen om mænd og kvinder, som værende essentielt forskellige, begge positioner indeholder en skjult dominans-logik. En master-signifiant som giver manden en dybt rodfæstet med også i høj grad ubevidst ret til at betvinge naturen, såvel som kvinderne. Den øko-feministiske position er både postmoderne og posthuman. da den afviser oplysningstidens descartianske hyperadskillelse mellem krop og sind, mellem menneske og dyr.

Øko-marxisterne er i høj grad på linje med økofeministernes angreb på hierarkierne, men har ikke overraskende et fokus på den uhæmmede kapitalismes revolutionerende ødelæggelsesevne, og vigtigheden i at imødegå denne både på det aktivistiske såvel som det politiske plan. Især fremhæver de den mystiske og irrationelle del af kapitalismens krav om øget vækst og profit, og hvorledes denne er uvirkelig i forhold til de naturlige begrænsninger, det globale økosystem har. 'Begrænsning' og 'mangel' fremhæves også som ideologiske ord, da de disse kun udtales af kapitalismens forstandsmennesker, og som sådan kun er betegnelser for naturen, der kun kan komme fra netop en systemisk udbytterideologi. Givet et andet politisk-økonomisk system, så ville naturen omtales og tænkes anderledes, deres fokus er det strukturelle og klassekampen på den globale scene, hvorimod Williams anarkistiske position virker som en form for modkulturel eller modideologisk 'urban guerilla'.

Alle tre postmoderne positioner varsler undergangen for det bestående ideologiske system og især dets proselytter, som befinder sig øverst i klassekampens hierarki, og alle tre peger på den truende klimakatastrofe som en slags sandhedsvidne, over den løgn det store flertal lever på. I kulissen står der andre ideologier og venter, tidligere nævnt er genkomsten af det allerældste, det shamanistiske og besjælede natur/historiesyn, som ifølge Williams ville foregå blandt storbyernes ruiner⁷³. Andre dybdeøkologiske forestillinger har en mere utopisk karakter, både i forestillingerne

---

⁷³ Garrard, s.18-36. Følgende lange note tager sit udgangspunkt i kap. 2 i *Ecocriticism*, men i kontekst til de teorier opgaven allerede har nævnt (dog med visse uddybninger). Uanset hvor radikal Williams ser sig selv, så slås han dog med flere længder af forfatteren Daniel Quinn, som i en ikke så fjern fremtid kun ser ganske få mennesker overleve, som naturfolk i de områder, der ikke er gjort ufrugtbare af mekanik-menneskene. Disse mennesker vil med tiden vende tilbage til en mere oprindelig bevidsthed, som Quinn forestiller sig, at være som de australske Aborigines 'The Dreaming', drømmetiden, hvor al historie foregår samtidigt i et kollektivt bevidsthedsrum, som alle stammens medlemmer har adgang til. I Daniel Quinns profeti ser vi måske tydeligst beskrevet den overordnede og særlige position som naturen indtager. Den har i jungiansk forstand en numinøs kvalitet, og er besjælet på shamanistisk vis. Jorden er besiddelse af en bevidsthed, som rummer arternes bevidsthed. For Spengler ville dette verdensbillede ikke være totalt fremmed qua hans tanker om menneskenes og højkulturernes underordnet i forhold til de cykliske love. I litteraturen og kunsten finder vi en mængde eksempler på denne tænkning, især fra 1990'erne og fremefter, men før dette har denne underliggende modideologiske idéhistoriske strømning eksisteret i den forkætrede New Age verden. Mere akademisk spiselige proponenter for den holistiske, besjælede og kosmologisk progressive/evolutionære retningsbestemte natur/historiesyn har været den danske mystiker Martinus Thomsens (1890-1980), store kosmologi, Eckhart Tolles tilværenslære, Jes Berthelsens spirituelle pædagogik, og før dette Rudolf Steiners Antroposofi, som igen var en afstikker fra den tidligere Teosofi, de holistiske kropsterapeutiske terapier lige fra Reichs kropspanser, til Lowens Bioenergetik og Grof's Holotropiske åndedrætsterapi, Ken Wilbers Integral-teori, og selv den nu afdøde Stuart Wilde har opnået en smule anerkendelse, efter han i 1992 forudsagde de kommende årtiers krise i *Whispering Winds of Change*. Listen kunne fortsættes, men pointen er, at denne modideologiske understrøm har været her sideløbende med

om en social retfærdig verdensorden og en grøn demokratisk teknologisk revolution⁷⁴, men man finder også mere nihilistiske apokalypteforestillinger, hvoraf Antinatalismen nok må siges at være den mest ekstreme. Det er kort fortalt idéen om, at verden havde været et bedre sted om menneskeracen aldrig havde fundet sted⁷⁵, vi er slet og ret en evolutionær fejludvikling i jordklodens lange geologiske historie, og med bevidstheden derom, har vi pligt til at gøre en ende på lidelsen ved at stoppe den reproduktive cyklus.

Opsamling fra en tilstræbt økokritisk vinkel.

Guds død indvarslede et hidtil uset niveau af normløshed som gav guldkalvens ideologi carte blanche til absolut og total hensynsløs udbytning af alt levende. En ideologi som finder sine master signifikants i en flere årtusinder gammel patriarkalsk og naturbetvingende civilisationsproces. Oplysningstidens⁷⁶ kolonisering, den mekanistiske, hierarkiske og dualistiske verdensopfattelse lægger trods den videnskabelige revolution dybest set blot i forlængelse af dette, industrialiseringen bliver det famøse strå, der knækker den sidste kristne respekt for Guds skaberværk, hvilket følgelig ender med en uundgåelig afvisning af den religiøse verdensorden.

Men de gamle modideologier pulserer i det kollektive ubevidste og reagerer i individets instinktlag med en naturkrafts styrke. Mange mennesker har mærket dette mishag op gennem tiderne ved den dominerende ideologis sande brutalitet, og enkelte har formået at formulere en modideologisk kritik af kapitallogikken, som nu styrer menneskeheden direkte mod

---

teknologiens, krigenes og finanskapitalens ødelæggende sejre. Også Heidegger, Europas måske dybeste og mest kontroversielle tænker i det 20. århundrede, havde en intens modvilje mod den industrielle modernitet. Heideggers modvilje mod hverdagens bevidstløse tale, lå i at denne dybest set var en stor reproduktion af industrialiseringens udbytterideologi, en skov kunne med den indskrænkede bevidsthed stort set kun opleves som en ressource, og ikke som noget der havde en 'væren i sig selv' – altså en selvstændig, for os ubegribelig ideologi, en slags naturens 'subaltern'. Sproget og bevidsthed står i et dialektisk forhold til hinanden i individets biografi, hvilket forklarer fremkomsten af et anderledes sprog, ofte nye ord, når man søger at øge bevidsthedens rummelighed, afdække ideologierne. Hvad der eksempelvis kan synes idiosynkratisk og vanskeligt tilgængeligt i Spenglers sprogbrug (for ikke at sige Heideggers, hvis sprog også er blevet betegnet som nærmest utilgængeligt og ekstremt irrationelt), er i ligeså høj grad et udtryk for læserens ideologiske og bevidsthedsmæssige begrænsning. De franske poststrukturalister, Lacan især, havde et skarpt øje for netop dette forhold, og det var derfor yderst forståeligt, hvorfor Spivak netop fandt styrke gennem de franske post-strukturalister (Derrida) til at formulere hendes position i *Can the Subaltern speak?* En af Heideggers arvtagere, Maurice Merleau-Ponty søgte at udvide Heideggers position til, at verden faktisk taler tilbage til os, vi er i kontinuerlig kommunikation med vores omgivelser og derfor ikke i et dualt kartesiansk forhold til vores omgivelser endsige vores kroppe. Borgerens grundangst er simpelthen falsk, da den udspringer af denne falske forestilling. I vores kropslige 'væren i verden' (udledt af Heideggers 'dasein') er vi sansende væsner i en verden som sanser os i et indbyrdes ligeværdigt ontologisk forhold, hvilket synes at være et kernebudskab i Merleau-Pontys fantastiske bog *Maleren og Filosoffen*.

⁷⁴ Se f.eks. Jacques Fresco og Roseanne Meadows Venus-project, der er en moderne utopisk (den nu 100årige Fresco vil sige realistisk) vision i slægt med Mumfords tiltro til teknologien.

⁷⁵ Benatar, David: *We Are Creatures That Should Not Exist*. The Critique. July 15 2015

⁷⁶ Garrard, s.148ff. Det er her på sin plads at nævne at mange af Oplysningstidens tænkere, lige fra Bentham til Linné, modsagde det kartesianske naturbillede. Hvilket desværre ikke ændrer på det faktum, at instrumentaliseringen af naturen tog til i takt med de teknologiske fremskridt. Som sådan bør Descartes dualisme måske ses som en forlængelse (ekstremisering måske) og sproglig skærpelse af i forvejen meget gamle tankestrukturer, som har været en del af os siden ploven skar i jorden.

Undergangsfortællinger fra det 20. århundrede.

---

afgrunden. Den moderne apokalypseteori udspringer af denne erkendelse og knytter fra mange forskellige fagtraditioner og teoretiske skoler (religionsvidenskab, historie, sociologi, psykoanalyse, poststrukturalisme m.fl.) bånd langt tilbage i idéhistorien, i dens bestræbelse på at formulere en samlet ideologisk position, for at afsløre den dominerende ideologis mangel på legitimitet og bæredygtighed.

Spengler bliver en del af den apokalyptiske fortælling i det 20. århundrede, da han er en af de 'anden-religiøse', som sanser kulturtabet og den stadig mere stivnede civilisation særligt stærkt. I sig selv er Spenglers udgangspunkt ikke post-apokalyptisk, som i eksempelvis Evan Calder Williams forslag til overlevelse, for Spengler er undergangen udfoldende, og man kan agere i den – endda med succes⁷⁷, hvis man søger de former, hvorigennem civilisationsfasen udfolder sig stærkest (flåden, ingeniørkunsten, finansverdenen). Økokritikkens modideologiske kamp ville Spengler på stoisk vis afvise ved at pege på de morfologiske skæbnelove - *fata volentem ducunt nolentem trahunt* – er slutteksten i Vesterlandets Undergang. Dette betyder dog ikke, at en grøn nytænkt marxistisk kulturfællesskab ikke ville kunne opstå, det kan bare ikke lade sig gøre i den faustiske kultur, hvis rolle langsomt er ved at være udspillet. Den nye kultur ville ligeledes nok kunne have analoge mindelser i dens former med tidligere kulturer, men de ville være radikalt adskilt fra hinanden.

Dette ændrer dog ikke på, at Spengler er den første i moderne tid, der giver en så fyldestgørende og sammenhængende udlægning af den vestlige kulturs fald, og derigennem kritiserer mange af de selyfølgelige antagelser, som har præget Europa i århundreder. Hans fortsatte aktualitet beror på, at vi trods to verdenskrige, Holocaust, global koldkrigsterror, atomalderens indvarsling, en mængde finansielle kriser, brutal klassekamp og nu den sjette masseuddøen endnu ikke for alvor har gjort op med en ideologi, som bogstavelig talt er i færd med at udrydde os. Den post-apokalyptiske position er netop kendetegnet ved, at man har erkendt katastrofens uundgåelige realitet, hvilket betyder, at man endeligt har forladt troen på de gamle master-signifiants, ens bevidsthed er et andet sted, afsøgende mulighederne for overlevelse.

---

⁷⁷Succes målt ud fra Viljen til Magt, rodfæstet i den Nietzscheanske forestilling om overmenneskets moralske ret. En så individualiseret forestilling, at den vanskeligt lader sig forene med de kollektivistiske tanker fra eksempelvis dybdeøkologien.

Anden akt.

Indledning.

Der er en særlig fatalistisk stemning i *Vesterlandets Undergang*, som går mange moderne mennesker på nerverne⁷⁸. Spengler selv ville måske forklare det med, at netop den psykologiske modstand mod følelsen af nedgang, afmagt og skæbne er et udtryk for det faustiske menneske, som i kulturtiden var grænsesprængende med sans for grænsernes vigtighed, til i civilisationsfasen at være reduceret til et grænseløst massemenneske uden egentlig sans for sin egen tradition⁷⁹ endsige ånd nok til at beherske sig selv i forhold til sine omgivelser. Spenglers undergangsforestilling danner ramme om ikke bare hans hovedværk, men det samlede forfatterskab, som i vid udstrækning fungerer som noter, kommentarer eller yderligere refleksioner til *Vesterlandets Undergang*⁸⁰.

Dystopien eller måske mere præcist kulturpessimismen var ikke noget særegent ved Spengler, i hans samtid var der adskillige intellektuelle⁸¹, som delte denne følelse, uden dog helt at nærme sig den reaktionære proto-fascisme, som den højkonservative Spengler var faretruende nær⁸². Hans hyldest af de unge der søgte militæret eller ingeniørkunsten, som de rette ledere i den faustiske civilisation, tilsidesatte eventuelle moralske overvejelser, ganske som hans vedvarende foragt for Weimar-republikken og det spæde demokrati blev en væsentlig del af de national-konservatives oligarkiske drømme. Denne ensidige kritik sammen med skæbnetanken var med til at styrke 'dolkestødslegenden'⁸³, i stedet for at fostre en dybere selvransagelse, om krigens dybere årsager. Politisk motiverede mord forekom allerede inden Hitler blev en synlig figur i europæisk

---

⁷⁸ En særlig udfordring for en nutidig historiker må være morfologien, eller de psyko-biologiske love. I ligeså høj grad Spengler repræsenterer et moderne brud med både universalhistorien og 1800tallets nationalhistorie, i samme grad fremstår hans tænkning som antitesen til tanken om historiens individuelle særpræg, altså det særligt unikke ved en given periode. Men det er selvsamme tanke om at være underlagt en psyko-biologisk orden, som knytter Spengler an til det post-apokalyptiske i form af den dybdeøkologiske økokritik, Spengler ville intuitivt kunne genkende Guattaris samstilling, se note 69.

⁷⁹ Læs 'egen historie', som grundlæggende er 'egen natur'.

⁸⁰ Paulsen, Adam: *Overvindelsen af Første Verdenskrig. Historiepolitik hos Ernst Troeltsch, Oswald Spengler og Thomas Mann*. Museum Tusulanums Forlag. Københavns Universitet 2014. Paulsen 2014, s. 125.

⁸¹ Jaspers, Hesse, Mann, Musil, Troeltsch, Eliot, Pound, Graves m.fl.

⁸² Frenzel, Ivo: Utopia and Apocalypse in German Literature: *Social Research*, Vol. 39, No. 2, Germany 1919-1932: The Weimar Culture (Summer 1972), s307ff. Ligeså inspireret jeg kan blive af Spenglers originalitet og dybde, ligeså stor er ubehaget, når han udgyder sit mishag mod det spæde Weimar-demokrati, hans tro på det tyske folks retsmæssige plads i historien, som det folk, hvorigennem den sidste faustiske fase bedst kan udleves, hans tro på cæsarerens endelige formløse herredømme gennem 'viljen til magten', dyrkelsen af 'kendsgerningerne' over idealer og den abjektale afsky overfor masserne og 'socialistklubbernes' historieløshed.

⁸³ Peters, Rikke Louise, s61. Dette var legenden om den i felten ubesejrede hær, der i nederlagets stund svigtedes af elementer som var den tyske sjæl fremmed; de vege demokrater, pengepugende jøder og landsforræderiske socialister. Hitlers alliance med denne fortælling, hjalp ham til at tiltrække flere vrede veteraner fra Første Verdenskrig, ganske som den legitimerede antidemokratiske handlinger, så som ølkælderkuppet i 1923, der gav Hitler den fornødne 'berømmelse' og indløste et kortere fængselsophold i 1924 (hvor han skrev makværket *Mein Kampf*, der selv er en form for undergangsfortælling). Trods højforræderiet blev fængselsopholdet kort, da de nationalkonservative strømninger havde vokset sig meget stærke i den politiske sfære.

sammenhæng, hvilket var med til, at mange mere demokratisk sindede tyskere holdte en lav profil⁸⁴. Spengler var aktivt medvirkende i skabelsen af dette ekstremt polariserede politiske klima, uden han dog ville betegne sig selv som pessimist. Optimismen fra tidligere anså han godt nok, som værende både ånds- og historieløs, men det var netop fordi denne følelse ikke knyttede sig an til de historiske realiteter, som var, at Europa var i en undergangsfase, hvilket var et historisk-naturligt faktum⁸⁵, som kaldte på handling fra det tyske folk⁸⁶. I Spenglers egen optik var en sådan holdning historisk nødvendig, og havde intet med moral at gøre (en sådan var nemlig relativ), det handlede om at elske sin skæbne (Nietzsches Amor Fati), og med åbne øjne turde spille sin rolle, som det tyske imperiums fødselshjælper. Vi er som nævnt tidligere vidne til et radikalt stemningsskifte i livsfølelsen i forhold til den voksende optimisme i det 19. århundrede. Ganske som Spengler bryder med dybere strukturer fra Oplysningstiden og renæssancen⁸⁷, i samme grad repræsenterer han en noget dystert modernitet, som er vanskeligere at finde i det lange 19. århundrede⁸⁸.

---

⁸⁴ Frenzel 1972, s306. Prominente navne som Rosa Luxembourg, lederen for de uafhængige socialdemokrater Hugo Hase, Walter Rathenau m.fl. var alle ofre for den politiske ekstremisme.

⁸⁵ Spengler 1962, s33. Spengler betegner Goethes metode, som den eneste historiske. Goethes natur var Spenglers verdenshistorie, det tilblivende, den udfoldende skæbne, som man kunne tage bevidst del i men aldrig ændre. Det er selvsamme historiesyn der understreger, at den europæiske opfattelse kun er relativ og historisk bestemt – vi er som alt andet underlagt de bagvedliggende lovmæssigheder.

⁸⁶ Han opfattede heller ikke sig selv som værende spekulativ, tværtimod, så var det vigtigt for Spengler at deltage i det politiske liv, med den viden han havde, og støtte de konservative kræfter i Tyskland, som bedst ville kunne varetage hans forestillinger om et tysk imperium i centrum af den faustiske civilisation (i stedet blev det som bekendt det amerikanske imperie). Spengler 1962 s17-51. Der er altså grænser for Spenglers relativisme, når han understøtter at det germanske folk bedst kan varetage civilisationsfasens fuldbyrdelse, ud fra en betragtning om den særlige faustiske tidsforståelse (oplevelsen af historisk tid) er dybest rodfæstet i det tysktalende folk. Tyskerne er qua deres blod og land de rette imperieherskere. Med den indstilling kan det undre, at *Vesterlandets Undergang* blev forbudt i 1933 (Spengler havde ikke særligt høje tanker om Hitler, hvilket kan have været medvirkende), mens det er forståeligt, at han gik i glemmebogen efter Anden Verdenskrig, og først for alvor er blevet genopdaget efter den nye usikkerhed, som især tyske konservative kredse følte efter Sovjetunionens kollaps. Det skal dog understreges, at Spenglers rammefortælling om den vestlige verdens undergang aldrig har sluppet sit tag i vesterlændingenens åndsliv, hvilket specialet har givet flere eksempler på. Lidet kendt er det f.eks. at så central en tænker som Wittgenstein regnede Spengler blandt hans vigtigste inspirationskilder. Cahill, Kevin M.: *Wittgenstein and Spengler*.

⁸⁷ I skærende kontrast til Spenglers deterministiske livssyn står eksempelvis Montaignes ihukommelse af Petrarchas fortælling om renæssance-mennesket, der i voksende erkendelse af eget værd (og universelt centrum) begynder at bestige Mont Ventoux alene af den grund, at han kunne. Castellano, Daniel J.: *The Renaissance Concept of Self as seen in Montaigne, Petrarch and Castiglione*. 9/12 2002. www.arcaneknowledge.org

⁸⁸ Ubehaget ved industrialiseringen og den nagende tvivl på fremskridtet begyndte naturligvis ikke ved Spengler, selvom han efter min mening, er den første, der kommer med så sammenhængende og omfattende en kritik, en kritisk diagnose velsagtens. Gerhard Masur nævner i sit detailstudie af den europæiske idéhistorie i perioden 1890 til 1914, så forskellige personligheder som Vincent Van Gogh, Max Weber, Kierkegaard, Ibsen, Bergson, André Gidé, Karl Kraus m.fl., alle eksempler på mennesker, der fornemmede en uro og prøvede at skrive, tænke og male sig til klarhed. Masur, Gerhard: *Prophets of Yesterday. Studies in European Culture 1890 – 1914*. Harper Colophon Books. New York 1961. Webers begreb 'Entzauberung' ses som helt centralt i Masurs beskrivelse af Webers kritik af industrialiseringen. Begrebet dækker over det forhold, at teknikken slet og ret afmystificerer det naturlige på en uhensigtsmæssig måde, den blinder os for naturens særegne skønhed, som i sig selv har en 'salience'/meningsfuld sakral værdi, Masur 1961 s176ff. Sådanne tanker knytter an til de tidligere beskrevne tanker af Heidegger, Merleau-Ponty, dele af øko-kritikken, men også Kristeva. Kristeva understreger netop objektets sakrale natur, og at dette nødvendigvis er en del af vores egen natur, som vi må skænke opmærksomhed ifald vi ønsker, at opleve en mere afbalanceret psyke. Weber mødte i øvrigt Spengler, og Spenglers hovedværk har sandsynligvis hentet inspiration fra Webers tanke om sammenlignende kulturstudier og dennes tanke om rationalismen som et særligt vestligt fænomen, ligeledes genkender man den moralske relativisering i Webers beskrivelse af den nødvendige overgang fra social-stat, til magt-stat. Masur 1961, s194.

Indtil videre har specialet mest forholdt sig til Spenglers overordnede ramme for og bagvedliggende logik for hans undergangssyn, nu skal der ses på nogle af de eksempler på undergangen i civilisationsfasen, der gives i *Vesterlandets Undergang*.

Teknikken og Spenglers psyke.

Hvis man⁸⁹ stadig lider under illusionen om de teknologiske fremskridts civilisatoriske fortræffeligheder, og som et fælles samlingspunkt for en fortsat lysende historie for den samlede menneskehed⁹⁰, så har Spengler kuren.

Spengler har ingen moralske skrubler over brugen af de teknologiske landvindinger, ej heller den totale brutalitet som blev en realitet under krigen⁹¹, så hans kritik går ikke på de

---

⁸⁹ Her ville ”man” typisk være en borgerligt eller værdikonservativt, i en nutidig forstand, indstillet læser.

⁹⁰ Ferland, Poul: *Teknologikritik – i det 20. århundrede især – et idéhistorisk essay*. GASmuseets forlag 2013. s9f. Ferland påpeger de postmoderne filosofiers (herunder må regnes den post-apokalyptiske retning) kritik af fremskridtstroen som værende et dække for endnu en Stor Historie, en etnocentrisk, dybt ideologisk og psykologisk undertrykkende forestilling om menneskehedens højnelse gennem teknikken. En fortælling hvis holdbarhed, selv for de mest hårdnakkede tilhængere, må siges at være kommet under pres i lyset af det nye historiske forhold i den postmoderne antropocene tidsalder. Spenglers relativisering af den faustiske kultur rykker netop tæppet væk under denne vestlige forestilling.

⁹¹ En brutalitet som Spengler synes mistænkeligt blind for. Han ser i stigende grad det militaristiske som en heroisk mulighed for det stærke individ i ’Cæsarernes tidsalder’. Det er vanskeligt ikke at få øje på misforholdet mellem Spenglers eget dårlige helbred (migræner og hjertelidelse), som afskrev ham fra krigsdeltagelse, og så hans Nietzscheske dyrkelse af overmennesket – nogen Jünger var han ikke. Psykologisk set, er dette med til at forklare hans selvforståelse som en af de ’anden-religiøse’ og hans aktive ideologiske mobilisering af den højborgerlige antidemokratiske fløj. Ligeledes kan hans nærmest abjektale foragt for massen ses i dette lys, denne masse som blev reduceret til kanonføde (en betegnelse der vandt indpas i Spenglers samtid, og som stod i kontrast til 1800tallets heltemodige nationalstatssoldat-forestilling), men som i modsætning til Spengler rent faktisk deltog i ’stålstormen’. Spengler, som selv stammede fra en velstillet middelklassefamilie, og gennem arveforhold (først fra en tante, siden fra moderen) kun i en kortere periode, mens han skrev på sit hovedværk, oplevede reel fattigdom. Allerede i 1919 var *Vesterlandets Undergang* så stor en succes, at Spengler aldrig oplevede fattigdom igen (gennem mådeholden livsstil levede han et økonomisk uafhængigt og noget isoleret ungarkelev frem til hans død i München i 1936 kort før hans 56års fødselsdag). Stimely, Keith. “Oswald Spengler: An Introduction to his Life and Ideas.” *The Journal for Historical Review* 17, no. 2. Pauline Grantzow, moderen, en bohemytype med kunstneriske og jødiske aner, havde som Spengler selv en skrøbelig fysik og en psyke, som også gik i arv til den lille Oswald, begge beskrives som humørsvingende og irritable. Spenglers storebror døde 3½ uge efter fødslen, og Spengler selv blev født cirka 10 måneder efter dennes død, tre mindre søstre kom efterfølgende til i det typiske tyske middelklassehjem, som lå i Blankenburg, tæt ved Harzens bjerge. Den ingeniøruddannede faderen Bernhard Spengler arbejdede i det ærværdige tyske postvæsen som postsekretær, som var et yderst sikkert og ganske godt lønnet erhverv. Bernhard var nok fjern men ikke usædvanligt streng efter datidens forhold, han var hårdtarbejdende, pligttopfyldende men havde også datidens småborgerlige antiintellektualisme dybt indpræget i sig, en tendens som man kan spore i megen af Oswald Spenglers forfatterskab. For Spengler blev datidens akademiker-kritik af hans notefattige og spekulative værk nærmest et tegn på dets sandhedsværdi. Hans egen erfaring med universitetsakademikerne må have øget denne holdning, da de havde den frækhed, at dumpe hans første afhandling om Heraklit i 1903, netop grundet et mangelfuldt noteapparat, hvilket effektivt satte en stopper for enhver skjult drøm Spengler måtte have haft om at gøre akademisk karriere. At der må have været en modsatrettet indre spænding, som nødvendigvis måtte bringes til udløsning vidnede den unge Spenglers episode med et nervesammenbrud om, dette skete umiddelbart efter endelig at have opnået højere embedseksamen i december 1904, tre år efter faderens død. Spengler underviste frem til 1911, hvor hans moder døde, og dennes arv tillod ham at trække sig fra det offentlige liv, og hellige sig sin forfattervirksomhed. I det uroplagede 1924 hvor den 44årige Spengler for alvor havde mulighed for at vise, at han som et sandt virkelighedsmenneske mestrede cæsarismen i den politiske sfære, fejlede han i hans kongemager projekt af general Hans von Seeckt. I det hele taget lader det ikke til at Spengler havde stor succes uden for hans forfattervirksomhed, og hans selvvalgte isolation gjorde ham noget

Undergangsfortællinger fra det 20. århundrede.

---

teknologiske landvindinger i sig selv, som blot er den fases udtryksform for de ledende skikkelser med de rette evner. Spenglers kritik i *Mennesket og Tekniken* skal forstås i den større rammefortælling om den cykliske skæbne alle kulturer er underlagt, som præsenteres i *Vesterlandets Undergang*.

Selvom Spengler udviser en nærmest brutal foragt for naturen, så fastholder han dens overherredømme over civilisationen, for de skabte maskiner, taler nemlig tilbage til dets skabere, for nu at bruge den øko-kritiske vending: ”*Men gennem denne teknik griber årvågenheden dog voldsomt ind i kendsgerningernes verden; livet benytter sig af tænkningen som tryllenøgle, og på højdepunktet af mangen en civilisation, i dennes store byer, indtræffer endeligt det øjeblik, hvor teknisk kritik er træt af at tjene livet og opkaster sig til dets tyrann. Netop nu oplever den vesterlandske kultur et orgie af i sandhed tragisk omfang af denne løsslupne tænkning.*”⁹². Iboende det faustiske menneskes natur fandtes den førnævnte grænsesprængende impuls, det var denne impuls der formede industrialiseringen, som til gengæld i sit eget formsprogs natur virker tilbage på vesterlændingen i civilisationsfasens middagstid. Samlebåndene, de store byer, bilerne og de mange muligheder for hurtig tingslig tilfredsstillelse af ligeså hurtigt opståede behov tog kraften ud af kulturmennesket. I byen ender den før så umiddelbare tysker som en dekadent anæmisk dødning, historieløs – absolut unaturlig – parat til at blive opslugt af massen. Massen der nu på næsten totalitær demokratisk vis⁹³ erstatter Folket, som tidligere besad en standsmæssig selvfølgelighed og selvbevidsthed. ”*Men netop dermed er det faustiske menneske blevet til slave af sit værk. Dets tal og anlægget af dets livsholdning trænges af maskinen ind på en bane, på hvilken der ikke gives stilstand og intet skridt tilbage ..... maskinindustriens økonomiske verden. Den tvinger både arbejdsgiveren og fabriksarbejderen til lydighed. Begge er slaver af, ikke herrer over maskinen, der først nu udfolder sin djævelske*⁹⁴, *himmelige magt. Organisatoren og administratoren danner*

---

virkelighedsfjern for de nære praktiske forhold; Fischer, Klaus P. *History and Prophecy: Oswald Spengler and the Decline of the West*. New York: Peter Lang, 1989, s26ff og Koktanek, Anton Mirko: *Oswald Spengler in seiner Zeit*. C. H. Beck Verlag. München 1968, s5ff. Sidestiller man det med hans forkærlighed for og fremhævelse af de magtfulde individer og den historieløse masses misundelse mod disse, så er det rimeligt at antage, at Spengler sandsynligvis også følte en vis misundelse eller ligefrem skamfuldhed over ikke, at evne at være en mere aktiv, naturlig, (og mindre intellektuel) del af den tyske højborgerlige klasse. Dybest set tror jeg, at førnævnte og Spenglers eget udsagn: ”Ich beneide jeden, der lebt”, og hans ligestilling af optimisme, som en form for virkelighedsfjern eller ubegavet kujoneri er et udtryk for hans egne vanskeligheder ved at rumme et oplevet mindreværd, ved sin egne sociale og fysiske begrænsninger og et nærmest skizoidt småborgerligt forhold til sin egen betragtelige intellektuelle kapacitet (at have omfavnet disse til fulde ville betyde en udfordring af hans faderkompleks, som han idealiserede igennem beskrivelsen af ingeniørklassen, Spengler 1962, s371f), se også; Spengler, Oswald: *Aphorisms*. Chicago: Gateway/ Henry Regnery 1967. Der er et tragisk snit, af stædighed og skrøbelighed over Spenglers liv, der gør, at jeg trods min modvilje mod hans tidstypiske racialisering (af både arbejderklasse og befolkningsgrupper), antidemokratisme, militarisme (ja en hypermaskulinisering, som også ses i hans holdning til naturen, som noget der skal betvinges og underlægges – og at de teknologiske landvindinger er et adelsmærke for det faustiske civilisationsmenneske), fatter sympati for ham. Som en af de få intellektuelle turde han i *The Hour of Decision* fra 1934 at tale imod nazisterne jødehad, og kort før hans død spåede han, at det tyske rige ville kollapse inden, der var gået ti år.

⁹² Spengler 1962, s369.

⁹³ Det er sådan Spengler anskuer demokratiet. Det er intet andet end en forløber for den totalitære imperialistiske stat.

⁹⁴ Spengler er som det fremgår af hans betegnelse ’det faustiske menneske’ inspireret af Goethes Faust. Når han bruger udtrykket djævel eller djævelske, så tænker han i denne tradition men med en næsten psykoanalytisk forståelse af det

Undergangsfortællinger fra det 20. århundrede.

---

*centrum i dette maskinens kunstige og komplicerede rige. Tanken, ikke hånden, holder det sammen.*⁹⁵

Ikke at Spengler begræder dette, vi er blot vidne til en naturlig cyklus, og civilisationsfasen har nu engang det udtryk. Han er hverken romantiker eller pessimist, men ser, efter eget udsagn, nøgternt på de muligheder der er for videre udfoldelse. Vi er underlagt skæbnelovene, teknologierne er underlagt disse love (historiens mål er i de tekniske former), og indfrier per nødvendighed løftet om vesterlandets undergang, hvilket ikke fratager mennesket et mål af handleevne i en gennemindustrialiseret verden⁹⁶. I *Mennesket og Tekniken* skriver Spengler følgende: ”Vi er født i denne tid og er nødt til tappert at gå den vej til ende, som er bestemt for os. Der gives ingen anden. At holde ud på de tabte poster, uden håb, uden redning, er pligt. At holde ud som en romersk soldat, hvis ben man har fundet foran en dør i Pompeji, og som døde, fordi man ved Vesuvs udbrud havde glemt at afløse ham. Det er storhed, det betyder at have race. Denne ærlige død er det eneste, man ikke kan fratage menneskene”.⁹⁷ I modsætning til eksempelvis Merleau-Pontys opdagelse af at der lå en øget ’livsverdensoplevelse’ i en opmærksomhed på dette forhold, at det iagttagede talte tilbage til iagttageren, så fandt Spengler altså en form for ’respit’ ikke i selve dialogen, men i at vi kunne vælge et af to forhold i dets uundgåelige forhold til os – modstanden eller villigheden, for magtforholdet var givet. Spengler fandt, at i en erkendt og klartseende overgivelse var der trods alt værdigheden i at kunne sige, at man havde accepteret, ja ligefrem elsket, sin skæbne. Denne nærmest stoiske position ser man i øvrigt gengivet i Camus’ eksistentialisme 30 år senere, om end mere ekstrem, i Europa efter Holocaust var der ingen mening at udæske af omverdenen, der var kun ens eget valg af en villet mening og næstekærlighed.

Rationalismen forholder Spengler sig til, som den ideologi der drev det faustiske

---

kollektive, hvilket kan ses i hans brug af ordet ’impuls’, ’hemmelig’ og ’nødvendighed’ – alle tre ord indikerer ofte en beskrivelse af, hvorledes hele vores selvforståelse og udsyn, ja udviklingshistorie, er underlagt ubevidste lovmæssigheder. Når Spengler andre steder bruger termen ’satanisk’ så omhandler det tilstande i civilisationsfasen, der står i grell modsætning til hans idealiserede forhold til det tyske land og folk i tiden før industrialiseringen slog igennem, den tid hvor kulturen endnu var dominerende. Spenglers skarpe skel mellem kultur og civilisation er han på ingen måde ene om, på kontinentet kan denne adskillelse spores tilbage fra tiden før Den Franske Revolution. Spenglers brug af denne skelnen er dog særlig for de tysktalende nationer idet, at det markerer en forskel mellem de engelsktalende og de tysktalende, før krigens udbrud var kulturbegrebet en del af den tyske selvforståelse og nationalstatsdannelse, mens det efter krigen havde fået en yderligere dimension af skæbne, at være tysktalende var at dele skæbnefællesskab, tyskeren var den med den stærkeste kulturelle og derfor, den bedste til at lede den faustiske verden gennem civilisationsfasen. Kulturbegrebet har et skær af ’hvad der udad tabes skal indad vindes’ i den tyske mellemkrigstid (bortset fra der blev trukket heftigt på det særegne tyske som en del af krigsmobiliseringen i Nazi-Tysklands tid), ganske mange tysktalende intellektuelle forholder sig til den frembrusende civilisation som antitesen af kulturen, og noget udefrakommende, et fremmedlegeme. Max Scheler taler eksempelvis allerede i 1915 om den engelske kræmmermorals overgreb mod den tyske heltekultur, mens Thomas Mann i hans fokus på modstillingen mellem tysk kultur og fransk civilisation ikke i samme grad fokuserer på pengetyranniet, for nu at bruge Spenglers udtryk. Ud fra en mere ensidig materiel betragtning, så er det værd at huske på de tre landes kolonier, hvor det i hel suveræn grad var lykkedes englænderne at løbe med broderparten. Paulsen 2014, s253ff.

⁹⁵ Spengler 1962, s371

⁹⁶ I stedet for handlefrihed. Viljen til magt eller overvindelse omhandler jo netop det forhold, hvem der evner livet mest.

⁹⁷ Spengler 1932, s79. Udgangsreplikken i *Vesterlandets Undergang: Ducunt volentem fata, nolentem trahunt*, kan ses i dette lys.

menneske, denne er det moderne udtryk for den evigt afsøgende tilværelsens og naturens grænser, som Spengler ser som den dybeste impuls i vesterlændingen. Det var også denne impuls, der lå bag opdagelsesrejserne og den efterfølgende kolonisering af den øvrige verden, ganske som impulsen nu har drevet den naturvidenskabelige revolution frem og dens anvendelse i den tekniske verden. Spengler kritiserer altså ikke selve udviklingens forløb, han beundrer det faustiske menneskes prometeanske kamp og insisterer samtidigt på, at dette er en relativ tilstand (andre kulturer har grebet teknikken mulighed anderledes an) og det er ikke muligt med et permanent fremskridt, da alle kulturer er underlagt de cykliske skæbnelove. Af de teknologiske fremskridt følger ikke nødvendigvis yderligere frihed fra naturens lænker eller oplysning, tværtimod så er teknikken i civilisationsfasen undergangens form. Spenglers kritik går op imod oplysningstankens progressive lineære historiesyn og forestilling om egen rationelle suverænitet. Spenglers cykliske historiesyn efterlader læseren med det indtryk, at ikke alene er udfoldelsesmulighederne reduceret til det nødvendige eller intet, men tilmed lever vi på lånt tid afmægtige overfor industrialiseringens og kapitalens amokløb.⁹⁸

Hvordan skal man næsten svare på så barskt et historiesyn⁹⁹? Man kan starte med at anerkende den psyko-biologiske reduktion af teknikken, som værende underlagt dybe naturlige processer, og at teknikken som sådan bliver det instrument, der fører os gradvist men ubønhørligt mod undergangen. Hvis man skulle være i tvivl om klimaforskernes og miljøaktivisternes erkendelse af denne realitet, så bør man læse den tidligere nævnte artikel om det psykiske pres klimaforskerne oplever (se note 5), og se den i litteraturlisten henviste interviewrække *Days of Revolt*, forestået af kulturkritikeren Chris Hedges¹⁰⁰. Både Richardson og Hedges formår at

---

⁹⁸ Spengler 1962, s372ff.

⁹⁹ Og menneske- og natursyn.

¹⁰⁰ Hedges er teologiuddannet fra Harvard, tidligere journalist og krigskorrespondent for New York Times, politisk aktivist, miljøforkæmper og selverklæret socialist. Hans klasseforståelse kommer fra den amerikanske radikale tradition; Hedges anfører folk som Marcuse, Lasch, Chomsky, Sheldon Wolin, Howard Zinn, Julien Benda og Cornell West som inspirationskilder – Hedges' begreb om 'capitalist sacrifice zones' har han udviklet gennem læsningen af især Marcuse's *Eros and civilization* og Sheldon Wolin's begreb om 'inverted totalitarianism' – de kapitalistiske ofringszoner er de ødelagte zoner, som holdes væk fra den dominerende ideologis bevidsthed, en kollektiv fortrængt skygge, som tillader vesterlændingens fortsatte sociopatiske hedonisme, Marcuse, Herbert: *Eros and civilization. A Philosophical Inquiry into Freud*. Beacon Press. Boston 1966, sxiiff. Wolin skærper blikket for hvorledes den demokratiske proces og de demokratiske institutioner er blevet kapret (godt af de samme kapitallogikker) men nu i højere og mere direkte grad de store overnationale selskaber, hvis ledelser er uden for demokratisk kontrol og grundlæggende totalitære i deres stræben efter profit, de demokratiske institutioner de infiltrerer får således et tilsvarende totalitært præg, hvor alle væsentlige beslutninger tages uden for civilsamfundets rækkevidde – det er således ikke muligt at stemme imod Goldman Sachs interesser (Webers gamle pointe om kapitalismen som en grundlæggende trussel mod demokratiet går igen i 'the radical left' i USA). Og det er skjult: Demokrati, borgerrettigheder, velfærdsstat, miljøbeskyttelse – alt sammen sælges som emner, der har reel betydning for den politiske klasse. Men bag kulisserne er de demokratiske idealer erstattet af pengetyranniets regime, hvis omfang og cæsariske skikkelser til fulde indfrier den spenglerianske profeti, Wolin, Sheldon: *Democracy Incorporated: Managed Democracy and the Specter of Inverted Totalitarianism*. Princeton University Press 2010. Hedges socialisme har også rødder i den anarkistiske kristendom, som har sine amerikanske rødder helt tilbage i det tidlige 1900tals socialisme, hvor 'muckraker' journalisterne sammen med førnævnte sidenhen (trods tilbageslaget fra Første Verdenskrig og Wilsons propagandamaskine) dannede et

formidle til lægfolk på et både højt og engagerende niveau, og især Hedges har et skarpt analytisk blik for hvorledes hele vores samfund er blevet overtaget af en dybt instrumentaliserende ideologi, og hvad dette gør ved vores (klasse)bevidsthed ikke mindst.

Men en del af et modsvar må også ligge i en kritik af Spenglers idealistiske og verdensfjerne beskrivelse af teknikkens indflydelse på menneskene i civilisationsfasen. Især virker hans abjektale fortrængning af klasseskellene, som andet end blot et civilisatorisk fænomen på vejen mod historiens opløsning i massen, påfaldende. Spengler har ikke noget til overs for socialisterne, som han egentlig ligestiller med de andre cæsarer på den politiske scene, da de ikke vil et opgør med pengetyranniet med blot tøjle dette til deres egen classes fordel¹⁰¹. Han udviser ingen forståelse for endsige interesse i hvilke motiver, der kunne lægge bag socialismens og arbejderbevægelsernes fremvækst og deres tilknytning til de fremvoksende storbyer. Mod den samlede mængde af lidelse som blev både arbejderklasse og underklasse til del, synes Spenglers civilisationskritik og undergangsfortælling underligt uvedkommende. Arbejderklassen beskrives reelt som værende uden agens i teknikkens egen indre udfoldelse, de havde ikke ingeniørenes skarphed endsige de politiske cæsariske bestræbelser, de var i stedet en del af den fremvoksende massekultur. Spengler, tilhørende en del af borgerskabet med en beskedent formue, var i den privilegerede position, at han i vid udstrækning kunne deltage i det offentlige liv på egne præmisser. Udviklingen af hans historiefilosofi var heller ikke betinget af, at han som Marx opsøgte miljøer radikalt forskellige fra dem, han befandt sig i til daglig¹⁰², i stedet kunne Spengler sidde anderledes trygt bag sit skrivebord, og få de indre rystelser over historiens tildragelser, nedfældet på papiret i en slags terapeutisk bekendelse¹⁰³.

---

væsentligt grundlag for borgerrettighedskampene i 60'erne. Hedges egen teknologikritik adskilles ikke fra hans kapitalismekritik, da de tekniske landvindinger ses som værende spændt for en kapitallogisk vogn. Hedges bringer mindelser om Polanyis kapitalkritik og Jacques Elluls teknologikritik i hans efterlysning af et sakralt modideologisk svar på den dominerende ideologis ødelæggelser. Jay, Paul: Reality asserts itself: *Chris Hedges*. 7 parts. TheRealNewsNetwork. 25/7 2013. Ferland 2013, s45ff. (Elluls fokus på teknikkens magt over mennesket i efterkrigstiden, gentager dybest set Spenglers pointe). Polanyi, Karl: *The Great Transformation. The Political and Economic Origins of Our Time*. Beacon Press. Boston 2001. Xviii - Introduction by Fred Block. Denne tænking har klare sammenfald med øko-marxismen og den freudo-marxistiske position, at kapitalismen helt grundlæggende tvinger mennesket til at forhandle sin personlighed ud i grænsepsykotiske ekstremer jf. Lasch's *Narcissismens kultur*. Lasch's identifikation af det amerikanske samfund som værende narcissistisk er nu snart 40 år gammel, man må jo nødvendigvis spørge sig selv, hvilke børn et sammenrend af personlighedsforstyrrede individer evner at producere i et endnu mere gennemkapitaliseret samfund, end det Lasch beskrev i 1970'erne. Lasch giver selv konturerne til et svar i *Eliternes Oprør*, hvor eliternes asociale tilbagetrækning fra civilsamfundet gennem behårdet politisk lobbyisme, kapitalflugt og formueophobning har udhulet de øvrige klassers livsvilkår og udviklingsmuligheder, dette er her et kvart århundrede senere ved, at være tydeligt for enhver, hvilket Chris Hedges da også udtænker i hans interview med Paul Jay, i hans psykosociale karakteristik af eliten, som værende dybt patologisk forstyrret.

¹⁰¹ En ægte Cæsar vil stå suverænt over pengenes globale magt, Spengler forestiller sig en slags civilisatorisk enevælde, Paulsen 2014, s104ff

¹⁰² Marx var først blandt arbejderne i Paris i midt1840'erne, sidenhen så han med Engells hjælp arbejderens vilkår i England. Både Engells og Marx oplevede i modsætning til Spengler, at blive politisk forfulgt for deres synspunkter.

¹⁰³ Hvilket er en af Adam Paulsens pointer i *Overvindelsen af Første Verdenskrig*, Spenglers projekt har også karakter af traumebehandling, en slags opsamling og reorganisering af de mange stumper Tyskland var efterladt i efter Versailles. Paulsen 2014, s106-19. Min pointe er, at denne terapeutiske bestræbelse også, ubevidst naturligvis, var rettet mod Spengler selv.

Undergangsfortællinger fra det 20. århundrede.

Den samme afkoblede, manglende sociale forståelse, ses i hans behandling af de europæiske kvinders frigørelseskampe og den totale mangel på refleksion over livet i imperiets udkant, nemlig kolonierne¹⁰⁴. Storbyens kvinder betegnes på antitetisk vis således: ”*Urkvinden, bondekvinden er moder. Hendes helt fra barndommen længselsfuldt attråede bestemmelse rummes i dette ord. Men nu dukker Ibsen-kvinden op, kammeraten, heltinden i en hel metropolitisk litteratur fra det nordiske drama til den parisiske roman. I stedet for børn får disse kvinder psykiske konflikter, ægteskabet er en kunsthåndværksmæssig opgave, og det kommer an på ”at forstå hinanden”. [...] De tilhører alle sammen sig selv, og de er alle sammen ufrugtbare.*”¹⁰⁵. Med lidt mere indlevelsesevne, og mindre insisteren på, at alt skulle passe ind i hans morfologiske forståelse af historien, ville Spengler måske have fået øje på hvilket mod, ja livsnerve, eksempelvis suffragetterne lagde for dagen. Men Spenglers ideologiske blindhed, undergangsbeskrivelserne er i høj grad set fra et tysk borgerskabs perspektiv, forhindrer ham i at forstå hvilken livsverden der var underklassen beskåret.

En forklaring på Spenglers manglende opmærksomhed på disse forhold skal findes i hans tid såvel som det borgerskab han tilhørte. Traumet og bruddet som var et resultat af Første Verdenskrigs brutalitet, kan ikke overvurderes. Den tid der lå før Den Store Krig var så markant anderledes for især det tysktalende borgerskab, hvilket blandt andet kan ses, når man læser Zweigs erindringer i *Verden af i går*. Det Europa, som både Spengler og Zweig fødtes ind i og levede deres ungdom i¹⁰⁶, forsvandt uigenkaldeligt i 1914. Begge oplevede det, som Zweig beskriver som en mere uskyldig, oplyst, tryk og humanistisk tidsalder, og begge brugte resten af deres liv op til deres død, til at bearbejde apokalypsens realitet. Faldet har følt særligt hårdt for dette dannede borgerskab, som måtte forholde sig til det uholdbare i mange af deres overbevisninger udover det rent materielle kollaps. Spenglers reaktion, som det fremgår af *Vesterlandets Undergang*, er den stoisk fatalistiske; sandheden om mig og min kultur er at vi skal gå under, indtil da vil jeg spille min

---

¹⁰⁴ Spengler har mange betragtninger om Imperiet og hvorledes dette er en uløselig del af den sidste del af civilisationsfasen, dette forhold har han kunnet spore i tidligere kulturer herunder den apollinske, som ender i romersk imperialisme. Ligeledes gør han sig overvejelser om Cecil Rhodes, som værende et eksempel på det kommende civilisatoriske magtmenneske ”ekspansion er alt”, skulle han have sagt, hvilket Spengler genkender, som den yderliggørelse af alting, som kommer til at kendetegne den faustiske civilisation de næste par århundreder. Det er her Spengler kommer tættest på, at give et mere præcist årstal for den endelige afslutning for den faustiske æra (2070-2100). Spengler 1962, s40ff. Også her støder vi fra et postmoderne perspektiv på en ubevidsthed om menneskene på den modtagende side af Imperiet (de ’subaltern’ kan som bekendt både være koloniserede indfødte såvel som et prekariat i imperiets hjerte). For at komme denne ubevidsthed til livs kunne Spengler have læst Joseph Conrads *Mørkets Hjerte*. Conrad er i besiddelse af den forståelse Spengler mangler, kunstgrebet i bogen er netop at det lykkedes at vise den yderst beskedne forskel, der er mellem junglen i Congo og livet i Londons industrikravter. Begge steder, hvis du kan udholde at stå i Imperiets udkant eller centrum, finder du den hvide mands rædsler, arnestedet for den freudianske skyldfølelse. I samme ånd kan man spekulere over, hvorvidt Spengler havde kunnet fastholde massen, som en depersonaliseret, abjektal mytisk størrelse ifald han havde læst Gramsci. I det lys får Spenglers undergangsfortælling en karakter af romantisk nostalgi, en borgers længsel tilbage til en tid, hvor man ikke var konfronteret med konsekvenserne af ens livsførelse. Krigen var en apokalyptisk afsløring af det uholdbare i den tyske borgers selvforståelse og det uholdbare i fremskridtsideologien.

¹⁰⁵ Spengler 1923 bd.2, s124f, oversættelsen er Rikke Louise Peters.

¹⁰⁶ De var stort set jævnaldrende, født med et års mellemrum. Zweig tog sit eget liv i landflygtighed i en tysk koloni i Brasilien i 1942, deprimeret og ængstelig over kulturtabet, der ingen ende syntes at have.

rolle til ende, for til sidst at stige seende ned i mørket.

Men der var andre, hvis livsverden han nu kun havde et begrænset syn for, i deres øre må Spenglers patos have lydt en anelse patetisk. Disse andre havde længe kendt til sandheden bag den europæiske spidsborgers velstand og naive skyldfrie bevidsthed¹⁰⁷. Den dominerende ideologis skjulte sandhed var velkendt for fangerne i koloniernes koncentrationslejre, kunne ses på suffragetternes brækkede næser eller i arbejderbevægelsens desperate kamp for ordentlige levevilkår op gennem 1800tallet. For disse grupper var Første Verdenskrig ganske vist en brutal realitet, men den indeholdt slet ikke den samme afslørende kvalitet, som den gjorde for eksempelvis Spengler¹⁰⁸. Katastrofen skabte som antydning ikke en lydhørhed i Spengler overfor disse gruppers historie, i stedet intensiverede han fortællingen om undergangen fra sit eget ideologiske ståsted. En undergangsfortælling, der i vid udstrækning var fortællingen om det tyske borgerskabs undergang, set fra en dannet borgers perspektiv. Eksempelvis kan nævnes Spenglers kritik af storbyen, som værende arnestedet for dekadencen og den nydelsessyge masses moralske forfald, hvis man derimod spurgte de internerede i Imperiets udkant, så ville de nok kunne fortælle Spengler noget andet om det moralske forfalds oprindelse.

Fra en mere klassisk psykoanalytisk synsvinkel kan Første Verdenskrig ses som patriarkatets fald, eller i hvert fald begyndelsen dertil. Dolkestødslegenden om de gamle generalers forræderi mod fædrelandets sønner er interessant i det lys, ganske som Spenglers forslag til en kur er. For Spengler ville kun et ægte magtmenneske, en Cæsar, kunne overtage ledelsen af Tyskland ifald dette skulle spille en central rolle som imperiemagt i civilisationsfasen og samtidigt holde masserne i ave, gennem strenghed og kulturerindring¹⁰⁹. Vi er her vidne til en hypermaskulinisering eller en overkompensation for en oplevet mangel, Spengler savnede den sikkerhed og orden, der var før krigsudbruddet. Han idealiserede den tid i en næsten mytologiserende grad, ganske som han, efter min vurdering, idealiserede hans fader, men med hans realitetssans var han udmærket godt mentalt klar over, at denne tid var tabt for stedse. Den skuffede idealist gjorde sig således hård, hård og kynisk overfor sig selv og alle andre; der fandtes ikke nogen udvej af den organiske skæbnelov,

---

¹⁰⁷ En tilstand der resulterede i et ekstremistisk fokus på manerer, sømmelighed, renlighed og hvor psykens dysfunktion havde karakter af neurotiske sammenbrud og hysteri jf. *Kulturens Byrde*.

¹⁰⁸ Enzenberger har en pointe, når han kaldte 1900tallets apokalyptiske forestillinger for reaktionær og virkelighedsfjern undergangsromantik, en falsk bevidsthed som i efterkrigstiden bredte sig til en stadig mere velstillet vestlig arbejderklasse, der i ren magelighed havde glemt det internationale perspektiv i klassekampen. For arbejderklassen bør troen på fremtiden være intakt, da denne klasses ideologi endnu ikke er blevet den dominerende. Enzenberger, Hans Magnus: To randbemærkninger til verdens undergang. *HUG! Tiderne Skifter*. 5. årgang. Nr. 25. Viborg 1979.

Lacanianeren Slavoj Zizek udtrykker dette forhold således: "Think about the strangeness of today's situation. Thirty, forty years ago, we were still debating about what the future will be: communist, fascist, capitalist, whatever. Today, nobody even debates these issues. We all silently accept global capitalism is here to stay. On the other hand, we are obsessed with cosmic catastrophes: the whole life on earth disintegrating, because of some virus, because of an asteroid hitting the earth, and so on. So the paradox is that it's much easier to imagine the end of all life on earth than a much more modest radical change in capitalism.", Taylor, Astra: *Zizek! Zeitgeist Films* 2005.

¹⁰⁹ Jeg er her enig med Rikke Louise Peters, som anser *Prussianism and Socialism*, som værende en slags 'Dolkestødslegendens historiefilosofi', hvor Spengler meget tydeligt gør det klart, at det er republikken med dens pengepugende jøder og ahistoriske socialdemokrater, som truer det tyske folk (og tilfældigvis også borgerskabets position, som Spengler var en del af). Peters 2008, s60.

en del af civilisationens barske former stod nu tilbage at udleve, hvilket man efter evne kunne deltage i eller lade være.

Spenglers manglende åbenhed eller evne til at integrere sin egen sårbarhed¹¹⁰, er med til at forklare den splittelse i hierarkier eller kartesianske dualitet, som ligger bag hans tænkning om teknikken og det bagved liggende utilitaristiske natursyn. I næsten ligeså høj grad som Spenglers irrationelle filosofi er et opgør mod oplysningstidens fornuftstanke, finder man en reproduktion af samme oplysningstids instrumentalisering af naturen og åndens adskillelse fra denne. Men der er dog en væsentlig nuance i Spenglers tænkning, da skæbnelovene netop dikterer, at vi er underlagt og blot selv et udtryk for de skjulte psyko-biologiske love. Hele vores teknologiske betvingelse af naturen er således blot en orden i en højere kosmisk orden, da teknikken selv bliver en instrumentel del af vores kulturs undergang. I hans fatalisme nærmer han sig Heideggers kritik af det moderne: ”*En kunstig verden gennemtrænger og forgifter den naturlige. Civilisationen er selv blevet en maskine, som gør eller vil gøre alt maskinmæssigt. Man tænker kun i hestekræfter. Man ser ikke et vandfald uden i tankerne at omsætte det til elektrisk kraft. Man ser ikke en landsstrækning fuld af græssende hjorder uden at komme til at tænke på udnyttelsen af denne mængde kød...*”¹¹¹.

Det er denne dyadiske splittelse¹¹² den post-apokalyptiske teori går i rette med, fordi splittelsen netop er den master-signifier, som hele den dominerende ideologi henter sin meningsgivende legitimitet fra. Heidegger så hvordan hverdags sproget begik overgreb mod tilværelsen i sig selv, Merleau-Ponty fremhævede muligheden for at sanse omverdenen dialogisk, og Jung insisterede på monismen¹¹³ frem for dualismen. De har dog alle tre længslen til fælles med Spengler, en længsel som har vidt forskellige udtryk, men dog i forskellig grad dækker over en fælles følelse af ydre tab og indre mangel¹¹⁴.

Vi genfinder denne længsel i *Combined and Uneven Apocalypse*, men Williams har lagt det meste af denne længsel i den nære fremtid. I længslen efter det kommende og definitive kollaps afsøger superulvene og de urbaniserede indianere overlevelsesmulighederne i et stadigt voksende territorie af forfald. Heideggers radikale afvisning er vendt til en tillidsfuld venten, tillid

---

¹¹⁰ I hans selvscenesættelse som værende den dannede tyske borger, der erkender det mulige og det nødvendige, herunder hvilken filosofi der er tilbage at tænke, er der klare megalomane træk (den indbildte objektivitet synes i hvert fald en kende naiv). Andre klassers sårbarhed er fortrængt, hvilket da også skinner igennem i hans nærmest subalterne ideologiske placering af dem i hans egen/det tyske borgerskabs lidelseshistorie, og den abjektale form som anonym masse disse modideologier indtager i hans bevidsthed. Spenglers romanticering af kulturens stænder-samfund og hans afsky mod den civilisatoriske stemmeret skal efter min mening anskues i dette lys. Spengler var langt fra alene i hans overbevisninger, flere tyske borgere gruede massesamfundet og civilisationens store byer, herunder både Mann og Nietzsche, Peters 2008, s61.

¹¹¹ Spengler 1932, s71.

¹¹² Som dybdeøkologerne, postkoloniale kritikere, feminister såvel som marxister, så i den hierarkiske samfundsorden. Menneske over natur. Mand over kvinde. Kapitalejere over kapitalløse. Vesterlændingen over alle andre folkeslag.

¹¹³ Jungs integrerede shamanistisk animisme og gnosticisme i hans analytiske psykologis forsøg på at kurere ’den hvide mands syge’ aner man en enhedsbestræbelse, Unio Mystica, Fabricius, Johannes: *Drømmens Virkelighed. Freud og Jung*. Nyt Nordisk Forlag 1967. S105ff.

¹¹⁴ Ferland 2013, s42ff, fanger Heideggers længsel meget godt i dennes radikale afvisning af den ideologiske konstruktion, som teknikken er, mennesket skal ikke bare erkende omfanget og truslen, det skal dernæst vende sig bort fra denne.

til at ens ældgamle modideologi vil vise sig stærk nok til at føre en sikkert ind i den nye endnu ubevidste ideologi. Disse 'fortropper' kender ikke til nostalgi, da de lever i en allerede passeret undergang. De lever i storbyen.

Byen og Sjælen.

*"Jeg ser byanlæg for ti-tyve millioner mennesker, der strækker sig over vidtstrakte landskaber, med bygningsværker, mod hvilken nutidens største virker dværgagtige, og trafiksystemer, der i dag ville forekomme os vanvittige (...) Nu udsuger kæmpestaden landet umætteligt, kræver og opsuger stedse nye strømme af mennesker, indtil den udmattes og dør midt i en ørken, der knap nok er befolket."*¹¹⁵

Det er med sådanne malende beskrivelser, at Spenglers undergangsvision har indlejret sig i den faustiske bevidsthed. Hvad der før var et tysk folk, helstøbt og livskraftigt, jord- og kulturbunden, umiddelbart og fornuftigt bliver i kæmpebyerne til en nydelsessyg masse¹¹⁶, forstandige og beregnende, atomiserede og sjælsløse. Byerne på det europæiske og amerikanske kontinent har slet ikke nået deres fulde potentiale endnu, de vil stræbe opad og ekspandere indtil de kollapser, hvilket vil indvarsle denne epokes endelige afslutning, for Spengler var byernes historie verdenshistorien, gennem det morfologiske studie af disse kunne man vurdere en kulturs alder. Metropolerne var for Spengler det slutstadium hvor det organiske tilblivende endeligt stivnede i det tilblivne¹¹⁷.

*"Hvad gården, dette symbol på fast bopæl, er for sin ejer: bonden, er byen for kulturmennesket. Også byen er et planteagtigt væsen og som enhver udvikling af et højere formsprog bundet til landskabet. Først civilisationen med dens kæmpebyer foragter denne det psykiskes rod og frigør sig fra den (...) Den som én gang er faldet for hele den syndefulde skønhed i dette al histories sidste under, kan ikke befri sig igen. Oprindelige folkeslag kan frigøre sig fra jorden og vandre ud i det fjerne. Den åndelige nomade kan det ikke."*¹¹⁸

Evan Calder Williams havde en dybere pointe med at alliere sig med de indianske daglejere og skærpe sine sanser for 'superulvene'. For disse vil altid være en del af metropolens lagdelte historie, kæmpebyens frigørelse fra dets naturgrund kan kun ses som et ur-splittelse, endnu en dyadisk illusion i ønsket om overherredømme, Spengler nærmer sig disse tanker med hans synspunkt omkring kulturtabet af den cykliske tidsfornemmelse (denne bevares på individuelt

---

¹¹⁵ Spengler 1923, bd. 2, s119. Personligt får jeg associationer til både Fritz Langs *Metropolis* fra 1927 og George Millers *Mad Max: Fury Road* fra 2015.

¹¹⁶ Man ser her for sig, hvorledes Spengler bosiddende i det mere konservative München kigger skeptisk op på det frembrusende Berlin, og fornemmer den kommende avantgarde med dadaisme og ungdomsrusens cabaret-danse, som i næsten ren eros-jouissance fortrængte krigens efterbyrd 10-20 år senere.

¹¹⁷ Spengler læner sig tungt op ad Goethe her, hvilket han da også beredvilligt indrømmer. "... Goethe repræsenterer det tilblivendes filosofi (...) her står intuition over analyse (...) "Guddommen er aktiv i det levende, men ikke i det døde; den er i det tilblivende og det sig forvandlende, men ikke i det tilblivne og stivnede. Derfor beskæftiger fornuften (Vernunft) sig i sin tendens mod det guddommelige kun med det tilblivende, levende, forstanden (Verstand) med det tilblivne, stivnede, for at den kan udnytte det". Denne sætning rummer hele min filosofi." Spengler 1962, s50

¹¹⁸ Spengler 1962, s235-36

niveau i den 'evige bonde'), som erstattes af storbymenneskets kausal-intelligens og grænseløshed, der driver byens vækst.

Guattaris sammenligninger mellem naturlige processer og bylivets væsner og disses interaktioner er ligeledes undergravende i deres afsløring af bymenneskets skizofrene selvbedrag. Den dyadiske splittelse, det sidste grænsesprængende forsøg på løsrivelse fra naturen er dømt til at mislykkes. Ikke alene er vores krop et stykke natur, selv metropolens sten- og stålmasse bliver et landskab naturen på opportunistisk vis kan udnytte; ræve, vaskebjørne, mårhunde og præriehunde udnytter baggårdenes skraldespande, højt specialiserede vandrefalke dykker med flere hundrede af kilometer i timen mellem skyskrabere eller forladte industritårne efter duer eller ænder, hornkapsler fæstner sig i betonen og muslinger sidder på havnens pæle. Spenglers organismeteori, ja hele den europæiske vitalismetanke, Bergsons *élan vital*, eksternaliseres og konkretiseres i de mange arters indbyrdes forhold i kampen for overlevelse, og selv i kæmpebyens midte er civilisationsmennesket blot en del af dette kolossale livsudtryk. Hvor Spengler mener, at storbyen er et samlet udtryk for civilisationens sjæl, et kollektivt selvudtryk i psykoanalytisk forstand, så ville Guattari fastholde, at det er mere end det, da naturen er til stede som grund, den var der først, og vil være der efter metropolen er tømt og kapitalens amokløb er slut. Spenglers tanker om, at metropolen uddør, som konsekvens af dens egen indre destruktive logik, indeholder kun menneskene, hans egen brutalitet eller dyadiske splittelse forhindrer ham i, at fortælle dyrenes og planternes historie. For Spengler er det enklere; maskinerne fungerer ikke længere, da den sidste ingeniør for længst har overgivet sig til massen overfor cæsarernes dybe driftsdrivne ubønhørlige pengetyranniske hensynsløshed, deres *jouissance* er i Thanatos vold, en drift de selv til sidst må overgive sig for, da der ikke er mere at udbytte¹¹⁹. De få overlevende vil forlade byen, og deres efterkommere vil måske blive en del af en ny højkultur, medmindre en sådan opstår et andet sted. Spengler forestillede sig ikke, som økokritikerne, at den faustiske civilisations endeligt kunne betyde enden på alle fremtidige højkulturer. Fremtiden bliver måske som Daniel Quinn og til dels Williams beskriver den, få millioner overlevende jagende, plyndrende og vandrende, med erindringer der deles i fortællinger over ilden. En ny jungiansk Ur-myte kan starte¹²⁰.

---

¹¹⁹ Fordi psykopati i høj grad er en socialt betinget karakterforstyrrelse (det moderne udtryk; dys-social personlighedsforstyrrelse og det gamle udtryk 'sociopat' vægter begge forstyrrelsens sociale dimension), så kan psykopaten, ganske som en parasit, ikke overleve uden den pulserende storby, der som en enorm livskraftig værtsorganisme anonymiserer og udholder psykopatens impulsive og tvangsprægede udbytning. McWilliams, Nancy: *Psychoanalytic Diagnosis. Understanding Personality Structure in the Clinical Process*. Guilford Press 1994. s151-67. Prøv evt. en sammenlignende læsning af Homo Economicus begrebet i Pedersen, Stjernfelt og Køppe 2015, s. 156-66.

¹²⁰ Cormac McCarthy's *The Road* kan læses i dette postapokalyptiske lys. En falden Prometheus vandrende gennem en ødelagt biosfære, med sig har han fremtiden i form af sønnen, mellem dem i sproget 'ilden', en fælles bevidsthed eller erindringsfællesskab, der til sidst leder sønnen mod en mulig fremtid. Marcuse's og Fresco's håb om en automatiseret mere retfærdig afkapitaliseret fremtid ligger i denne tænkning meget længere ude i fremtiden, end hvad stædige socialister hidtil har håbet på. Man kan spekulere over om opløsningen af fremmedgørelsen og egentlige egalitære fællesskaber først bliver en realitet, som ressourceknapheden sætter ind for alvor og produktionsapparatet braser sammen, Roberts, Michael: *The global crawl continues. International Socialism*. A quarterly review of socialist theory. Issue 147, 24/6 2015. Alternativet er som både Monbiot og Hedges påpeger et statsløst barbari fuldt ud på linje med det

”Hvad der gør metropolmennesket ude af stand til at leve på noget andet end denne kunstige jordbund, er den kosmiske takts tilbagetræden i hans eksistens, medens årvågenhedens spændinger bliver stedse farligere”¹²¹

Eftertidens kulturteoretikere har beskæftiget sig indgående med ængsteligheden blandt storbyens mennesker, Spenglers samtidige Freud skrev som tidligere nævnt om skyldfølelsen som et moderne vilkår for personligheden, mens Lasch mere end et halvt århundrede senere får øje på en egentlig kollektiv personlighedsforstyrrelse som en naturlig konsekvens af den gryende postmodernitets krav. Sociologer og kulturgeografer som Giddens, Harvey og Baumann har et tilsvarende blik for modernitetens og postmodernitetens vilkår, men i helt anderledes grad end Spengler et mere omfattende og konkret fokus for classeskellene i byen¹²². Især David Harvey gør det klart, at klassekampens nødvendigvis må foregå i de store byer, da classeskellene her lever side om side i et intens udvekslingsforhold og har gjort det siden byens fødsel¹²³; byggematadoren bor højt oppe i det indre Manhattan, hans politiske ’enablers’ er et par stenkast borte, og denne helvedesduo sikrer muligheden for først en rabiat lejelovgivning, dernæst en merprofit gennem gentrificeringen af 1970ernes slumkvarterer i det ydre Bronx. De internt fordrevne er således tvunget til at søge længere væk fra byens centrum (huspriserne udelukker et dagligt møde mellem klasserne), eller ligefrem under jorden, hvor de kan skabe et nyt fællesskab, som kloarkerne i Bukarest. Harvey er anderledes konkret i hans kritik af storbyen, end Spenglers næsten mytologiserende beskrivelser af storbyen, et forskel der ganske vist ligger i det 100årige mellemrum mellem de to, men som også kan forklares med Harveys marxistiske udgangspunkt, som befrier hans tekst for at behandle underklassen som ’subaltern’ masse¹²⁴.

For Spengler bliver spændingen i den årvågne intelligens et centralt fænomen for storbymennesket, det er en spænding, der står i skærende kontrast til kulturmennesket

---

der praktiseres i imperiets udkanter og ofringszoner. Monbiot, George: *Civilisation ends with a shutdown of human concern. Are we there already?* The Guardian. 30/10 2007.

¹²¹ Spengler 1962, s236

¹²² Det nydelsessyge afspændingsbehov er dog i høj grad sammenligneligt med det citat af Baumann, som Giddens finder frem jf. note 42.

¹²³ Harvey, David: *The Right To The City*. *New Left Review*, 53, September-October 2008.

¹²⁴ Om massen og massekulturen er der skrevet meget op gennem de sidste 100 år. Freud, Spengler, Canetti, Ortega Y Gasset, Adorno, Arendt, Popper, Fromm, Debord, Elias, Lefebvre (som Harvey er inspireret af) m.fl. har alle kredset omkring demokratiseringsprocesserne i de store byer. Oprindelsen til Spenglers negative forhold til massen, kan som sagt spores i hans klassesilhørsforhold, men det skal retfærdigvis også nævnes, at de forskellige arbejderoprør de europæiske metropoler op gennem 1800tallet og fagforeningernes pres på de politiske strukturer, naturligvis må have gjort indtryk. Krigspsykosen; massesuggestionen og manipulationen af den brede befolkning op til 1914, var for den krigsbejstrede Spengler mistænkeligt uproblematisk – en manipulation, der kun er blevet lettere efter det trykte ord er fortrængt af en billedbaseret kultur, og efter fornuften er fortrængt af forstanden og dennes skizofrene afspaltning af følelserne. I dag genfinder vi den stærkeste repræsentation af massen i populærkulturen i form af zombiernes fremmarch., listen over kulturelle reproduktioner eller gentagelser over det zombie-apokalyptiske tema er nærmest uendelig og det repræsenterer i sig selv en milliardindustri i underholdningsbranchen. Zombien rammer forbrugerismens fortrængte skyldfølelse over egen adfærd, vi fortærer hinanden indtil hele samfundsordenen kollapser. Det er ikke tilfældigt at Romeros *Dawn of The Dead* fra 1978 foregår i et indkøbscenter, læserne kan evt. prøve at tænke tanken: ”Hvad har måttet lade livet, for at jeg har kunnet leve i dag?”.

umiddelbarhed og mere vegeerende væren, og det er en spænding, der hvileløst søger afspænding gennem adspredelse og nydelse, denne spænding er sidenhen blevet tolket som ængstelighed eller ligefrem flydende frygt, som f.eks. Baumann gør det¹²⁵. Den flydende frygt er individuelt internaliseret, men også at finde i det kollektive gennem individernes frygtbaserede adfærd (gældsaseret forbrugerisme), frygten er uden tilsyneladende ophav eller genstand, og vil derfor kunne klinisk set kunne betegnes som generaliseret angst, som i forhold til et menneskes udviklingsmuligheder er en dybt forkrøblende sindslidelse. Men ophavet er der, det er at finde i statslige og overnationale institutioner, der på en og samme tid skaber frygten og tilbyder en forsikring mod denne. Her behøver man ikke straks se flygtningestrømme¹²⁶ på europæiske hovedveje eller eksplosioner i metropolens migrations-nexusser, der er i lige så høj grad tale om den diffuse frygtfølelse, der kommer af at være en månedsløn fra hjemløsheden, eller det indre pres der opstår, når ens ledelse på sociopatisk vis insisterer på robusthed, dem selv animeret af en homo economicus konkurrencestatsideologi, som er netop det – ren ideologi uden nogen nødvendig eksistensberettigelse¹²⁷. Intensiteten i en sådan ængstelighed må nødvendigvis være stærkere i en kæmpebyerne, med dens højere huspriser og dens større mængde af ængstelige mennesker i indbyrdes konkurrence, levende af hinanden.

I den bedste radikale psykoanalytiske tradition¹²⁸ vil jeg påstå, at mennesket er, ganske som naturen lever i en belejringstilstand, belejret af en kapitallogisk rovdrysideologi¹²⁹. Metropolernes rodløse og ufrugtbare mennesker er således præget af omgivelser, der bedst kan betegnes som krigeriske, de kapitalløse er styret af overlevelse og de kapitalejende af yderligere profit. De psykologiske barrierer, der skærmer de fleste, mod erkendelsen af disse dødsensfarlige realiteter er under intensiveret pres. I nydelsessyg og narcissistisk forbrugerisme har vi dissociert os selv fra det naturlige, men kan vi dissociere os selv fra rædslen, som er en naturlig følge af denne kartesianske ugerning? I en krigerisk civilisation, i vores belejrede tilstand, deler vi tilværelse med de myrdede, ofrene for vores overbevisninger og hensynsløshed. Umiddelbart efter Første Verdenskrig skrev Freud: ”*The primitive fear of Death is still strong within us and always ready to*

---

¹²⁵ Baumann, Zygmunt: *Liquid Fear*. Cambridge Polity Press 2006.

¹²⁶ Læg mærke til ordet ’strømme’, det indikerer en naturkraft uden for vores kontrol, et sprogbrug, der øger den generaliserede angst i befolkningen. Hvilket ganske subtilt fjerner muligheden for at tænke på de vandrende, som mennesker flygtende fra krige skabt og/eller vedligeholdt af massive kapitalinteresser. Interesser et sundt kollektiv rent faktisk kunne gøre noget ved.

¹²⁷ Baumann 2006, s74. Se også sociologen Lars Jørgensens bidende kritik af neoliberalismen gennem en analyse af Houllébecqs *Underkastelsen*, på Kforum.

¹²⁸ Guattari og Kristeva er blot to ud af efterhånden ganske mange repræsentanter for denne tradition. Rent metodisk ses psykoanalysens evne til at belyse individets forsvarsmekanismer, værende sammenlignelig med historiske traumatiske begivenheder evne til at belyse skjulte modsætninger og usikkerheder i samtiden, kollektivt fortrængte rædsler, ubehageligheder som ville bringe den dominerende ideologi i forlegenhed. Første Verdenskrig var en sådan hændelse, grunden til at Den Store Krig stadig er aktuel i dag, skal findes i, at ideologien der skabte traumatet stadig er den dominerende.

¹²⁹ Spengler inspireret af Nietzsche lignede i øvrigt civilisationsmennesket med et højintelligent rovdyr.

come to the surface on any provocation. Most likely, our fear still implies the old belief that the dead man becomes the enemy of his survivor and seeks to carry him off to share his new life with him."¹³⁰ Vi pantsætter simpelthen en vital del af vores liv, ja vores evne til samvær (og dermed fundamentet for et velfungerende samfund) i en sådan krigstilstand. Da Katrina hærgede New Orleans druknede mange afroamerikanere, fordi nationalgardens helikoptere fløj rundt i Irak. Militær, overvågning og militarisering af politi og fængselsvæsen vægtes højere end grøn omstilling, uddannelse og demokrati, civil infrastruktur og sundhedsvæsen.

For det postmoderne menneske kan man dybest set forestille sig to modsatrettede udviklingsmuligheder, den førnævnte Homo Economicus (se note 3, 59 og 119), og den skizofrene. Hvor smertefuld den skizofrene tilstand end er, så kan det synes, at være den eneste moralske og eksistentielt holdbare situation i et samfund, som udsættes for et dybt dyssocialt pres fra kollektivt introjicerede mester-signifians og oven fra kommende kapitallogiske tiltag¹³¹. Den tidligt skizofrene tilstand tillader individet, at leve en del af sin personlighed delvist monadisk, mens det samtidigt betaler tiende til sociopaternes krav, og er således stadig medvirkende i reproduktionen af det dysfunktionelle samfund¹³². Den post-apokalyptisk skizofrene trækker derimod hele sin væren væk fra dysfunktionen og lever som virkelighedens superulve blandt os, modsat sociopaten som i fascistisk fejhed og åndsløshed har overgivet sig til og nu tjener den dominerende ideologi fuldstændigt. Konsekvensen for superulvene er naturligvis tabet af fællesskab, identitetsskal og tryghed, der følger med til at passe ind, men det der vindes er en mulighed for opgøret med den dyadiske splittelse. I abjekt-teorien er der en dybere pointe i at lade sig nedværdige (set fra den dominerende ideologis synspunkt) gennem besmittelsen af det abjektale¹³³, Kristeva og Jung påpeger begge, at denne proces også kan findes i shamanistiske og kristne mysterium traditioner,

---

¹³⁰ Freud, Sigmund: *The 'Uncanny'*. The standard Edition of the complete Psychological Works of Sigmund Freud, Volume XVII (1917-1919). An Infantile Neurosis and Other Works, s242 – en erkendelse som fortrænges i det stadigt voksende skyldkompleks.

¹³¹ "A schizophrenic out for a walk is a better model (for living) than a neurotic lying on the analyst's couch." Deleuze, Gilles and Guattari, Felix: *Anti-Oedipus: Capitalism and Schizophrenia*. University of Minnesota Press 1983. s2

¹³² En psykologisk markør for den personlighedstype er distymien, ofte tolket som depression.

¹³³ Det abjektale i vor kulturkreds er f.eks. at omfavne den sociale eksklusion i en ny værdiorientering, med de eksistentielle og økonomiske konsekvenser der nu engang ofte følger deraf. Førnævnte Lars Jørgensen har en del artikler på Kforum og en hyperaktiv Facebookside, som viser hvordan sådan en proces eventuelt kan gribes an intellektuelt. Økologen og halmhusbyggeren Steen Møller kunne være et praksis-eksempel. Ganske som den veteran, jeg en sjælden gang render i, når jeg vandrer i Rold Skov, kunne være et mere foruroligende eksempel. Historien og litteraturen er fyldt med den slags mennesker: Sokrates måtte lade livet for 'oprørsk' virksomhed. Jules Vernes kaptajn, antihelten Nemo er ligeledes et godt eksempel, i øvrigt passende at Verne gjorde ham til en indisk prins med muslimske aner, splittet som Nemo var mellem en nærmest prototypisk posthumanisme og afsky for imperialismen. "*On the surface, they can still exercise their iniquitous laws, fight, devour each other, and indulge in all their earthly horrors. But thirty feet below the (sea's) surface, their power ceases, their influence fades, and their dominion vanishes.*" Verne, Jules: *20.000 Leagues Under the Sea*. Signet Classics 1995. Verne blev i øvrigt en inspiration for Steam Punk, som i sin form har mindelser til 1800tallets maskiner, men i sit indhold er postindustrielt i en økokritisk retning.

den skizofrene kan således synes gal i sociopatens øjne, men i en mere komplementær og retfærdig virkelighed, i en anden ideologi, er det omvendte tilfældet¹³⁴.

Opsamling.

Spenglers deterministiske og tragiske teknologikritik er vigtig også at forstå som en rystelse af fremskridtstroen, i en tid hvor den gamle patriarkalske højborgerlige ideologi kom under pres. Spenglers eget klassetilhørsforhold og personlige biografi spiller ligeledes væsentligt ind i hans forsøg på at nuancere denne ideologi, således den virker mere passende til den nye virkelighed i mellemkrigstiden. Loyal over for sit eget klarsyn, eller realitetssans, som Spengler unægtelig var, åbnes der i den proces op for små begyndelser af nye ideologiske strømninger, herunder den økokritiske position, som naturen værende en værdi i sig selv, og det vel og mærke en værdi, vi er underlagt. Spengler var dog som alle andre et barn af sin tid, hans blindhed for de mindre heldigt stillede er set fra et postmoderne perspektiv beskæmmende, og det er en blind vinkel, som driver ham til en fordomsfuld behandling af både underklasse og arbejderklasse. Spengler ser splittelsen men benægter stædigt og belejligt på metafor-tung vis, at der ikke er noget andet at gøre, end at se det til ende eller ligefrem deltage i polariseringen og imperiedannelsen qua det eviges bagvedliggende skjulte love.

Hvis man går ind på Spenglers spekulationer og dystopi angående storbyen som et centralt fænomen i civilisationen, så finder man et hav af teoretikere, som samtidigt og efterfølgende har beskæftiget sig med mange af de temaer, som Spengler åbner op for. Spenglers tanker kan i et økokritisk og kulturkritisk lys ses som nærmest prototypiske, i det de ganske vist foregriber elementer som splittet ængstelighed, hedonisme, åndsløshed og massekultur, men uden at være baseret i empiriske detailstudier. Historisk set kan man ganske vist spore lignende fænomener i tidligere højkulturers civilisationsfaser, hvilket Spengler da også er inde på flere steder i Vesterlandets Undergang, men det lykkedes Spengler på overbevisende vis, at fange nogle særlige træk for den faustiske metropol. Her tænkes især på pseudo-cæsarernes hæmningsløse pengetyranni kombineret med en ensrettet masse selvovergivelse til nomadisk hedonisme, af hvilken kæmpebyen til sidst vil udsultes og dø. Den overnationale finansverden og den hensynsløse forbrugerisme er virkelige undergangsfænomener i dag, ikke mindst grundet tekniske landvindinger som eksempelvis har resulteret i øer af plastik af enorme størrelser i ethvert interkontinentalt hav, og muligheden for at lave over 20 millioner aktiehandler i sekundet på tværs af kontinenter via gigantiske undersøiske superledere og supercomputere. Om man i konfrontationen med noget så

---

¹³⁴ Efter mere end et årti i behandlingspsykiatrien er det min erfaring, at skizofrene sindslidende ofte udviser en større integritet, medfølelse og dialogisk sans og sammenhæng i deres personlighedsstruktur end de mellemledere og ledere jeg har mødt i det private såvel som det offentlige. Hvad de paranoidt skizofrene angår, så har jeg her oplevet en realpolitisk forståelse af verden, som vil kunne sætte de fleste politiske kommentatorer i forlegenhed. Jeg er langt fra alene i disse erkendelser: Borg, Mark B.: Psychoanalytic Pure War: Interactions with the Post-Apocalyptic Unconscious. *Journal for the Psychoanalysis of Culture and Society*, Volume 1, Number 8, Spring 2003, s57-67.

ulækkert og undertrykkende kan finde trøst i teknikkens indre logik, som ledende til vores civilisations endelig er nok mest et spørgsmål om personligt temperament.

Afslutning.

Kan sådan en række af tanker overhovedet hjælpe en deprimeret klimaforsker? Ja, for det første kan vedkommende læse om flere teoretiske nydannelser, som direkte allierer sig under den alvor, klimaforskerne søger at formidle. Der tales ikke for døve øre. Og for det andet, så var det for mere end 100 år siden en konservativ historiefilosof, som på helt grundlæggende vis tilsidesatte vesterlændingens fremskridtstanke, som værende ikke bare kulturelt set relativ, men også inden for selve den faustiske kulturs civilisationsfase som egentlig utidssvarende – borgeren, klassen og individet, er ikke immun over for de selvskabte traumer og kan derfor rystes til ideologiske forandringer. Udfordringen er selvfølgelig, at klimaforskeren selv er en del af den faustiske civilisation, opgaven har søgt at brydes med dette forhold på både et psykoanalytisk og ideologisk plan uden at kunne levere nogen lette udveje. Måske Spengler til syvende og sidst får ret, at der ikke er andet at gøre end at skænke historien opmærksomhed, og således (selv)erkendt stå dens og ens eget organiske forløb igennem.

At Spengler indtil videre lader til at få ret i hans undergangsprofeti, synes stadig sværere at afvise, i hvor høj grad man føler sig ramt af denne, må bero på i hvor høj grad man identificerer sig med det borgerskab, som Spengler på sin vis repræsenterede. For et voksende antal marginaliserede i aftenlandene kan der ligefrem være et spinkelt håb i nedgangsfasen, håbet om at vi ikke bare som kapitalløs klasse men også som art måske alligevel får en chance for et mere anstændigt og samhörigt liv. Der er dog meget i vores nutid, som tyder på, at aftenlandene går en voldsom og urolig tid i møde, barbarerne står for portene både i det ydre såvel som det indre. Presset er allerede nu så stort, at man kan bevidne flere intellektuelles åndelige deroute, hvor de i frygt allierer sig med de indre barbarer, for at holde de muslimske horder ude af Europa¹³⁵. Man finder næsten ikke nogen inden for den dominerende ideologiske rammer, som tør påpege sammenhængen mellem imperiets geopolitiske bestræbelser, finanshusenes og militærindustriens interesser og de mange internt og eksternt fordrevne i Mellemøsten. Det er om muligt endnu sværere, at finde kritikere, som forholder sig til den bagvedliggende ressourceknaphed, som blev en del af tændsatsen til den nuværende uro i Syrien¹³⁶.

Imperialismen fortsætter med sikkerhed ufortrødent i mange år endnu, heri er jeg enig med Spengler. Men tiden er måske anderledes knap end Spengler selv kunne forestille sig, denne mulige historiens afslutning er endnu en belejring af det vestlige sind, som det kunne være

---

¹³⁵ Hardis, Arne: *Fort Europa*. Weekendavisen 15/4 2016.

¹³⁶ Man kan evt. følge den kritik som journalisten John Pilger løbende fremfører.

interessant at undersøge i dybden. Jeg finder det, som Peter Kemp og Søren Gosvig Olesen, interessant, at der er en tendens mod en tilbagevenden til det religiøse eller det sakrale i den del af kulturkritikken, som inkorporerer naturen, som en selvstændig meningsgivende entitet¹³⁷. Ideologisk kan jeg dog ikke forliges med den reaktionære apati, som ligger skjult i den overgivelse til skæbnen, som Spengler ligger for dagen. Det samme forhold gør sig gældende når jeg konfronteres med intellektuelle, som underholder den tanke, at der måske ikke er noget at gøre, måske er klimaforandringerne uundgåelige, og at denne tanke i sig selv er et objekt, for de 97 % af klimaforskere, som mener, at klimaforandringerne er menneskeskabte. Den uomgængelige dødelighed er et evigt objekt for de dødelige, og hvis Spengler har ret i sin antagelse om det faustiske menneskes dybe impuls til at være grænsesprængende, så har dette objekt naturligvis yderligere en udfordrende dimension for den enkelte vesterlænding. Men når så stor en del af en faggruppe mener, at vi kan påvirke vores og andre arters situation til det bedre (hvis vi ville ændre adfærd/ideologi), så er det en ideologisk og psykologisk mistænkelig holdning at have. At få det bedste ud af den tid der er tilbage virker som et resigneret¹³⁸ carte blanche til den brutale udbygning og ødelæggelse af alt der ikke er en selv, en mentalitet hvis konsekvenser tydeliggøres i takt med (misbruget af) de teknologiske landvindinger, en lignende apokalyptisk resignation kan man spore i Det Nye Testamente og i tiden op til det første årtusindskifte i Europa¹³⁹. Francois Hartog bliver næsten bibelsk (eller spengleriansk) i hans syn på den resterende historie, som værende en uafvendelig vandring mod katastrofen. Personligt har jeg for meget Fresco, Jung, Guattari og superulv i mig til at frivilligt kunne overgive mig; det fremtidige skrækscenarie bliver måske i et transhumant kapitalregime og ultimativt katastrofalt for jordkloden, men jeg tror og håber på, at der i tilstrækkeligt mange mennesker fremvokser en ny inderlighed, en sakral omverdensforståelse om man vil, og historien følgelig bliver posthuman, dybdedemokratisk og dybdesolidarisk¹⁴⁰.

I lyset af det 20. århundredes mange katastrofer kan det ikke overraske, at der er en udpræget mangel på utopier, eller sådan fremlægger Dixon det i hvert fald, som ser utopien forvist til science fiction filmens univers. Personligt oplever jeg det da også, som om vi i disse årtier er i et

---

¹³⁷ Heidegger, Polanyi, Jung, Merleau-Ponty, Kristeva, Guattari er blevet nævnt som eksempler på teoretikere, der er i åbent opgør med den ekstreme dualisme og efterfølgende nedværdigelse af det naturlige. Jungs lagdelte historicitet, som værende aktiv i det kollektive såvel som det individuelle sorterer også under denne enhedssøgende forestilling.

¹³⁸ Grænsepsykotisk depression er et velkendt fænomen i den kliniske behandling af psykopater, McWilliams 1994 s.151ff. Psykosens primære karakteristika er dens virkelighedsfjernhed, den er et værn mod brutalitetens konsekvenser, her eksempelvis i form af brændende tjæresandsfelter i Canada, druknende isbjørnemødre med deres unger eller napalmsmeltede børnelig i Syrien.

¹³⁹ Svenungsson, Jayne: *Den Gudomliga Historien. Profetism, Messianism & Andens Utveckling*. Glänta produktion 2014, s196-228.

¹⁴⁰ Ken Wilber og Polanyi ser dette som en historisk nødvendighed. Peter Kemp har samme håb og tyr til det poetiske lag (som Merleau-Ponty også gør). I Paul Ricoeur ser Kemp en filosof, der i sin sakrale inderliggørelse af sproget åbnede op for en forståelse af mytens (eller ideologiens) dybeste fortællinger som værende særligt meningsfulde for menneskeheds historie, og det er ved disse vi står eller falder. Spengler synes brutal i den sammenhæng, men der er svagheder i kropspansret, hvilket kan ses i hans ubehag ved at lade Cæsaren stå som suveræn magt ved civilisationens afslutning. Her (op)finder Spengler pludselig visse naturlige/historiske kendsgerninger som denne skal forholde sig til. Paulsen 2014, s104.

langstrakt interregnum, hvor den dominerende ideologi langsomt afslører sig selv samtidigt med, at nye sprog til nye ideologier langsomt modnes. Men utopien lever nu i bedste velgående – det er bare ikke min utopi. Milliardærene lever som guder i blandt os, usynlige i private jetliners eller færgestore lystyachts, med flere residenser i befæstede, selvforsynende og svært tilgængelige palæer ofte beliggende i fjerne egne eller øverst oppe blandt skyerne fjernt fra gadens larm. I sin kapitallogiske slutning står der kun en Cæsar øverst i dette hierarki, et hierarki af magt-relationer der naturligvis ikke tåler ægte fri konkurrence, eller pengetyranni som Spengler kaldte det. Den globale uretfærdighed er indlysende sindssyg for de mennesker, der ikke er for stærkt præget af de sidste årtiers neoliberale regime, det er bare et åbent spørgsmål, om hvor langt vi skal ind i Spenglers civilisation for at indse dette – hvor mange traumer og hvor megen lidelse skal der til førend ideologien ændres og psyken reorganiseres?

Min længsel er min egen¹⁴¹, og det er langt fra sikkert, at den nationalkonservative for ikke at nævne den overnationalt kapitalistiske fortælling giver sig for denne. Historien, hvor meget der så end er tilbage til af den, tilhører os alle.

Litteraturliste.

Baumann, Zygmunt: *Liquid Fear*. Cambridge Polity Press 2006.

Becker, Ernest: *The Denial of Death*. Free Press Paperback. New York 1997.

Benatar, David: *We Are Creatures That Should Not Exist*. The Critique. July 15 2015.

<http://www.thecritique.com/articles/we-are-creatures-that-should-not-exist-the-theory-of-anti-natalism/> - hentet 1/7 2016

Berman, Marshall: *All that is solid melts into air – the experience of Modernity*. Simon and Schuster. New York 1982.

Borg, Mark B.: Psychoanalytic Pure War: Interactions with the Post-Apocalyptic Unconscious. *Journal for the Psychoanalysis of Culture and Society*, Volume 1, Number 8, Spring 2003, s57-67.

Bull, Malcolm, ed. *Apocalypse Theory and the Ends of the World*. Blackwell Publishers Ltd. Oxford 1995.

Bull, Malcolm: *Seeing Things Hidden. Apocalypse, Vision And Totality*. Verso 1999.

Cahill, Kevin M.: *Wittgenstein and Spengler*. Hentet 1/7 2016.

<http://wab.uib.no/agora/tools/alws/collection-1-issue-1-article-71.annotate>

Camus, Albert: *Pesten*. Gyldendal 2012

Canetti, Elias: *Forblindelsen*. Gyldendal 1980.

Castellano, Daniel J.: *The Renaissance Concept of Self as seen in Montaigne, Petrarch and Castiglione*. 9/12 2002. www.arcaneknowledge.org Hentet 7/6 2016.

Collin, Finn & Kjøppe, Simo, red.: *Humanistisk Videnskabsteori*. Danmarks Radio Forlaget 1995.

Conrad, Joseph: *Mørkets Hjerte*. Nansensgade Antikvariat 1997.

---

¹⁴¹ Selvom jeg har en forestilling om, at den deles af mange. Så sent som i går læste jeg en anmeldelse af William Pelz's *A People's History of Modern Europe*, der som Howard Zinn's *A People's History of the United States* er historien set fra de brede befolkningers perspektiv. Mau, Søren: *Historien er (stadig) ikke de store mænds værk*. Information 2. Juli 2016.

- Deleuze, Gilles and Guattari, Felix: *Anti-Oedipus: Capitalism and Schizophrenia*. University of Minnesota Press 1983.
- Derrida, Jacques: "The Ends of Man". *Margins of Philosophy*. Chicago 1982.
- Derrida, Jacques: "No Apocalypse. Not Now. (full speed ahead, seven missiles, seven missives). *Diacritics*, XIV. 1984.
- Derrida, Jacques: "Of an Apocalyptic Tone Recently Adopted in Philosophy". *Oxford Literary Review*, VI, no. 2. 1984.
- Dixon, Wheeler Winston: *visions of the apocalypse, spectacles of destruction in american cinema*. Wallflower Press. London 2003.
- Dostojevskij, Fjodor Mikhajlovitj: *Brødrene Karamazov*. Gyldendal 1978.
- Enzenberger, Hans Magnus: To randbemærkninger til verdens undergang. *HUG! Tiderne Skifter*. 5 årgang. Nr. 25. Viborg 1979.
- Fabricius, Johannes: *Vestens Undergang – Spengler og Toynbee*. Nyt Nordisk Forlag – Arnold Busck. København 1967.
- Fabricius, Johannes: *Drømmens Virkelighed. Freud og Jung*. Nyt Nordisk Forlag 1967.
- Farrenkopf, John. *Prophet of Decline: Spengler on World History and Politics*. Baton Rouge: Louisiana State University Press, 2001.
- Fennelly, John F. *Twilight of the Evening Lands: Oswald Spengler—A Half Century Later*. New York: The Brookdale Press, 1972.
- Ferland, Poul: *Teknologikritik – i det 20. århundrede især – et idéhistorisk essay*. GASmuseets forlag 2013.
- Fischer, Klaus P. *History and Prophecy: Oswald Spengler and the Decline of the West*. New York: Peter Lang, 1989.
- Frenzel, Ivo: Utopia and Apocalypse in German Literature: *Social Research*, Vol. 39, No. 2, Germany 1919-1932: The Weimar Culture (Summer 1972), pp. 306-321
- Fresco, Jacques: *The Best That Money Can't Buy. Beyond Politics, Poverty, & War*. Global Cyber Visions 2002.
- Freud, Sigmund: *Kulturens Byrde*. Hans Reitzels Forlag 1987.
- Freud, Sigmund: *The 'Uncanny'*. The standard Edition of the complete Psychological Works of Sigmund Freud, Volume XVII (1917-1919). An Infantile Neurosis and Other Works. Page 217-256.
- Garrard, Greg: *Ecocriticism*. Routledge 2012.
- Giddens, Anthony: *Modernity and Self-Identity. Self and Society in the Late Modern Age*. Polity Press 1991.
- Grof, Stanislav: *Fremtidens Psykologi. Den Moderne Bevidsthedsforms Perspektiver*. Borgen 2001.
- Guattari, Felix: *The Three Ecologies*. The Athlone Press. London 1989.
- Hartog, Francois: *Regimes of Historicity. Presentism and Experiences of Time*. Columbia University Press 2015. (Hartog 2015).
- Harvey, David: The Right To The City. *New Left Review*, 53, September-October 2008. Hentet 22/7 2016. <https://newleftreview.org/II/53/david-harvey-the-right-to-the-city>
- Hedges, Chris: Days of Revolt: *Letting go of the world*. teleSUR 18/4 2016.
- Hedges, Chris: Days of Revolt: *Death of the American city*. teleSUR 26/1 2016.
- Hedges, Chris: Days of Revolt: *Sacrifice zones*. teleSUR 1/3 2016
- Hedges, Chris: Days of Revolt: *All life is sacred*. teleSUR 1/19 2016.

Undergangsfortællinger fra det 20. århundrede.

- Hedges, Chris: Days of Revolt: *The making of global capitalism*. teleSUR 8/9 2015.
- Hedges, Chris: Days of Revolt: *Neoliberalism as utopianism*. teleSUR 27/10 2015.
- Hedges, Chris: Days of Revolt: *The corporate coup d'état*. teleSUR 3/11 2015.
- Hedges, Chris: *Days of Destruction. Days of Revolt*. YouTube. Hentet 10/7 2016.
https://www.youtube.com/watch?v=GVz_yJAxVd4&feature=youtu.be
- Hedges, Chris: *Empire of Illusion: The end of literacy and the Triumph of Spectacle*. YouTube. Hentet 12/7 2016. <https://www.youtube.com/watch?v=EHnjc1gde8c&list=WL&index=11>
- Hobsbawn, Eric: *The Age of Extremes*. Vintage Books 1991.
- Holthaus, Eric: *The Point of No Return: Climate Change Nightmares Are Already Here*. Rolling Stone. 5/8 2015. Hentet 10/6 2016. <http://www.rollingstone.com/politics/news/the-point-of-no-return-climate-change-nightmares-are-already-here-20150805>
- Hughes, Robert: *The Shock of The New*. Thames and Hudson. London 1991.
- Jay, Paul: Reality asserts itself: *Chris Hedges*. 7 parts. TheRealNewsNetwork. 25/7 2013.
http://therealnews.com/t2/index.php?option=com_content&task=view&id=832&Itemid=74&jumival=1030 hentet 14/7 2016.
- Jensen, Henrik: *Ofrets Århundrede*. Samleren 1998.
- Jung, Carl Gustav: *Modern Man In Search Of A Soul*. Ark Paperbacks. London 1984. (Jung 1984).
- Jung, Carl Gustav: *On the Relation of Analytical Psychology to Poetry*. CW 1922 15, s.65-83
- Jung, Carl Gustav: *Erindringer, Drømme, Tanker – Mit livs myte*. Lindhart og Ringhof Forlag 1998.
- Jørgensen, Lars: Neoliberalismen er værre end islamismen. Kforum. Hentet 2/6 2016.
<http://www.kommunikationsforum.dk/artikler/Lars-Jorgensen-houellebecqs-bog-underkastelse>
- Kafka, Franz: *Processen*. Gyldendal 2002.
- Kelley, Donald R.: *Frontiers of History. Historical Inquiry in The Twentieth Century*. Yale University 2006.
- Koktanek, Anton Mirko: *Oswald Spengler in seiner Zeit*. C. H. Beck Verlag. München 1968.
- Kristensen, Bent Egaa: *Historisk Metode*. Hans Reitzels Forlag 2007
- Kristeva, Julia: *The Powers of Horror: An Essay on Abjection*. 1982 Columbia University Press.
- Lacan, Jacques: *The Seminar of Jacques Lacan, Book VII: The Ethics of Psychoanalysis*. Oversat af Dennis Porter. Norton. New York 1992.
- Lang, Fritz: *Metropolis*. 1927.
- Lasch, Christopher: *Narcissismens kultur. En analyse af et samfund i opløsning*. Nordisk Forlag 1982.
- Lasch, Christopher: *Eliternes Oprør. Og Forræderiet mod Demokratiet*. Hovedland 1995.
- Lorenzer, Alfred: *Sprachzerstörung und Rekonstruktion. Vorarbeiten zu einer Metatheorie der Psychoanalyse*. Frankfurt a. M.: Suhrkamp 1995.
- Macintyre, Alasdair: *After Virtue. A Study in Moral Theory*. University of Notre Dame Press 2007.
- Marcuse, Herbert: *Eros and civilization. A Philosophical Inquiry into Freud*. Beacon Press. Boston 1966.
- Masur, Gerhard: *Prophets of Yesterday. Studies in European Culture 1890-1914*. Harper Colophon Books. New York 1961.
- Mau, Søren: *Historien er (stadig) ikke de store mænds værk*. Information 2. Juli 2016.
- McCarthy, Cormac: *The Road*. Vintage International. New York 2006.
- McKay, John P.; Hill, Bennett D.; Buckler, John & Ebrey, Patricia Buckler: *A History Of World Societies*. Houghton Mifflin Company. New York 2000. 5th edition.

Undergangsfortællinger fra det 20. århundrede.

- McWilliams, Nancy: *Psychoanalytic Diagnosis. Understanding Personality Structure in the Clinical Proces*. Guilford Press 1994.
- Merleau-Ponty, Maurice: *Maleren og Filosoffen*. Vinten 1970.
- Merry, Robert W.: Spengler's Omniuous Prophecy. *The National Interest*. Jan/Feb 2013. No 123.
- Monbiot, George: *Civilisation ends with a shutdown of human concern. Are we there already?* The Guardian. 30/10 2007. Hentet 30/6 2016.
<https://www.theguardian.com/commentisfree/2007/oct/30/comment.books>
- Nordentoft, Finn: *Dybdepsykologi – Fra Freud til Grof*. Frydenlund. København 2003.
- Nussbaum, Martha C.: *Upheavals Of Thought. The Intelligence Of Emotions*. Cambridge University Press. New York 2003.
- Næss, Arne: *Økologi, samfunn og livsstil: utkast til en økosofi*. Bokklubbens Bøker. Oslo 1999.
- Ortega Y Gasset, José: *Menneskets Fordrivelse fra Kunsten*. Gyldendal 1965.
- Ortega Y Gasset, José: *The Revolt of the Masses*. Norton 1964.
- Paulsen, Adam: *Overvindelsen af Første Verdenskrig. Historiepolitik hos Ernst Troeltsch, Oswald Spengler og Thomas Mann*. Museum Tusulanums Forlag. Københavns Universitet 2014.
- Pedersen, David Budtz; Stjernfelt, Frederik; Køppe, Simon. Red.: *Kampen Om Disciplinerne. Viden og videnskabelighed i humanistisk forskning*. Hans Reitzels Forlag 2015.
- Peters, Rikke Louise: *Finis Europae – Oswald Spengler og kulturkrisen efter Første Verdenskrig. Slagmark – Tidsskrift for idéhistorie*, okt. 2008.
- Piketty, Thomas: *Kapitalen i det 21. århundrede*. Gyldendal 2014.
- Polanyi, Karl: *The Great Transformation. The Political and Economic Origins of Our Time*. Beacon Press. Boston 2001
- Quinn, Daniel: *Ishmael. An Adventure of the Mind and Spirit*. Turner Books 1992.
- Rendix, Mia og Krohn, Jakob. Red.: *Apokalypsens Amerika*. Syddansk Universitetsforlag 2007.
- Richardson, John H.: *When the End of Civilization Is Your Day Job*. www.esquire.com. July, 2015.
<http://www.esquire.com/news-politics/a36228/ballad-of-the-sad-climatologists-0815/> - hentet 7/6 2016.
- Roberts, Michael: *The global crawl continues. International Socialism*. A quarterly review of socialist theory. Issue 147, 24/6 2015. Hentet 23/2 2016. <http://isj.org.uk/the-global-crawl-continues/>
- Romero, George A.: *Dawn of The Dead*. 1978
- Said, Edward: *Orientalism*. Penguin Books 2003.
- Skov, Maria: *Positiv psykologi – anerkendelse eller skjult magtudøvelse*. Information 18/6 2010.
- Smuts, Jan Christiaan: *Holism and Evolution*. Viking Press. New York 1961.
- Spengler, Oswald: *Der Untergang Des Abendlandes. Umriss einer Morphologie Der Weltgeschichte*. C.H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung. München 1923. 2 Bd.
- Spengler, Oswald: *Vesterlandets Undergang. Omrids Af En Verdenshistoriens Morfologi*. Aschehough. 1962. Oversat af Mogens Boisen fra den forkortede tyske udgave fra 1959.
- Spengler, Oswald: *Aphorisms*. Chicago: Gateway/ Henry Regnery 1967.
- Spengler, Oswald: *The Hour of Decision*. New York: Alfred A. Knopf 1934.
- Spengler, Oswald: *Mennesket og Tekniken. Et bidrag til en livets filosofi*. J.H. Schultz Forlag 1932.

Undergangsfortællinger fra det 20. århundrede.

Spengler, Oswald: *Prussianism and Socialism*. Alfred A. Knopf 1928. Archive.org. Hentet 14/6 2016. <https://archive.org/stream/PrussianismAndSocialism#page/n0/mode/2up>

Spivak, Gayatri Chakravorty: *A Critique of Postcolonial Reason: Towards a History of the Vanishing Present*. Harvard University Press 1999.

Stimely, Keith. "Oswald Spengler: An Introduction to his Life and Ideas." *The Journal for Historical Review* 17, no. 2, March-April 1998.

Strieber, Whitley: *The Wolfen*. William Morrow & Co. New York 1978.

Svenungsson, Jayne: *Den Gudomliga Historien. Profetism, Messianism & Andens Utveckling*. Glänta produktion 2014.

Tanase, Nicolae: Daniel Quinn: Another Interpretation of the 'Meaning of Life'. *Excellence Reporter*. March 28, 2016. Hentet 10/6 2016. <https://excellencereporter.com/2016/03/28/daniel-quinn-another-interpretation-of-the-meaning-of-life/>

Tandrup, Leo: *Folkedrabet*. Askov Højskoles Forlag 1987.

Tandrup, Leo: *Mefistos Mareridt. Guds forødte Hus*. Forlaget Centrum 1997.

Taylor, Astra: *Zizek! Zeitgeist Films* 2005.

Verne, Jules: *20.000 Leagues Under the Sea*. Signet Classics 1995

Wadleigh, Michael: *Wolfen*. 1981.

Williams, Evan Calder: *Combined And Uneven Apocalypse*. Zero books. Washington 2011.

Wolin, Sheldon: *Democracy Incorporated: Managed Democracy and the Specter of Inverted Totalitarianism*. Princeton University Press 2010.

Woodward, Frank H.: *Lovecraft: Fear of the Unknown*. 2008.

Yalom, Irvin D.: *Eksistentiel psykoterapi*. Hans Reitzels Forlag 2000.

Young-Eisendrat, Polly & Dawson, Terrence. Red: *Cambridge Companion to Jung*. Cambridge University Press. New York 2008.